مثنوی مولانا رومؒ

دفتر اول

پنجابی وارتک (نثر) وچ

ایڈیٹر:-

چودھری محمد افضل خاں

مثنوی مولانا رومؒ

دفتر اوّل

پنجابی وار تک دے نثر وچ

ایڈیٹر

چوہدری محمد افضل خاںؔ
پرنسپل اینگلو پنجابی کالج لاہور

جس نوں
میاں مولا بخش کشتہ اینڈ سنز ناشران و تاجران کتب
۴۷ ٹمپل روڈ لاہور نے
اشرف پریس لاہور وچ چھپوایا۔

قیمت .... اک روپیہ

1958
1957

مثنوی مولانا رومؒ

حضرت مولانا جلال الدین رومیؒ اِک بہت بڑے درویش تے ولی اللہ سن۔ اُہناں اللہ تعالیٰ دے احکام (امر و نہی) نوں سوہنیاں کہانیاں تے مثالاں دے نال فارسی شعراں وِچ مثنوی دے بحر وچ نظم کیتا اے۔ جس دا ترجمہ مولوی شاہ دین صاحب نے پنجابی شعراں وِچ کیتا۔

مولانا نے مثالاں تے قصے کہانیاں توں علاوہ باقی جو کجھ لکھیا اُہ قرآن مجید دی تفسیر ای سمجھو۔ ایرانی شاعری حقیقت نوں مجاز دے رنگ وِچ پیش کر دی اے۔ ایس لئی اُہناں بھی شعراں وِچ اکثر مجاز دا رنگ ورتیا اے۔

مثنوی دے وِچ اُہناں دُنیا دی بے ثباتی دا نقشہ پیش کر دیاں ہویاں لوکاں نوں نیک نیتی۔ اتحاد۔ اتفاق نال رہن تے اللہ دے احکام (امر تے نہی) تے عمل کرن دی تلقین کیتی اے۔ اُہناں دے کلام وِچ بڑی دلکشی تے مٹھاس اے۔ تصوف دے مسئلیاں نوں اُہناں بڑے سوہنے رنگ وِچ پیش کیتا۔ تے تصوف دے کئی بھیتاں نوں کہانیاں تے مثالاں نال سوکھا کر کے بیان کیتا اے۔ تاں جو ہر اِک چنگی طرح سمجھ سکے۔ فارسی والے آکھدے ہن۔

مثنوئ مولوئ معنوی ہست قرآں در زبانِ پہلوی

مولوی معنوی دی مثنوی فارسی زبان وِچ قرآن اے۔ ایس لئی کہ ایس وچ قرآن مجید دے ارشادات۔ اللہ تعالیٰ دے احکامات کہانیاں تے مثالاں نال پیش کیتے گئے ہن۔

مولانا رُوم دے حالات

آپ دا نام محمدؐ لقب جلال الدین تخلص رومی سی۔ لوکاں وِچ مولوی رومی۔ مولوی رُوم یا مولوی معنوی دے نام نال مشہور سَن۔

آپ دے پیو دا نام مولوی بہاؤالدین وُلد سی۔ آپ دا شجرہ نسب داوے وِلّوں پہلے خلیفہ حضرت ابوبکر صدیقؓ نال۔ تے نانے وِلّوں سُلطان ابراہیم ادہمؒ نال ملدا سی۔ آپ ۶؍ ربیع الثانی سنہ ۶۰۴ھ مطابق ۱۶؍ ستمبر سنہ ۱۲۰۷ء نوں بلخ وِچ پیدا ہوئے۔

مولوی بہاءالدین وُلد

آپ دے والد مولوی بہاءالدین وُلد بڑے نیک پاک صوفی تے درویش سَن۔ لوک اُہناں دی بڑی آدر عزّت کر دے سَن۔

کہندے ہَن اِک واری بلخ دے تِن سو عالماں تے مولویاں نے گھرو گھری اِک سُفنہ ڈِٹھا۔ پئی سُلطان بہاؤالدین حضرت محمّد صلی اللہ علیہ وسلم دی گد (گود) وِچ بیٹھے ہَن۔ تے حضورؐ نے آپ نوں سُلطان العلماء (عالماں دے بادشاہ) دا خطاب بخشیا اے۔

اوس سویرے سارے عالم آپ نوں مُبارک دین آئے تے اوس دن توں آپ دی مَنتا ہور وَدھ گئی۔

دیس نکالا

1961

آپ دے والد دی شہرت تے عزّت ویکھ کے اِمام رازی نے بادشاہ دے کن بھرے تے اُہناں نوں بلخ چوں کڈھان دا بندوبست کیتا۔ بلخ دے بادشاہ خوارزم شاہ دے حُکم اُتّے آپ دے والد دوسرے روز بیوی بچیاں سمیت بلخ توں ٹُر پئے۔ تِن سو مُرید وی نال نکل آئے۔ تے

راہ جیہڑا بلخ چوں نکل کے نیشاپور پہنچ گیا۔ ایتھے اُہناں دی ملاقات شیخ فرید الدین عطارؒ نال ہوئی۔ مولوی رومی اوس ویلے چھ ورھے دے سن۔ شیخ عطار نے دیکھدیاں ای سمجھیا۔ ایہہ پھُل کھڑکے سارے عالم نوں مہکاویگا۔ تے مولوی رُومی دے پیو نوں اپنی کتاب "اسرار نامہ" دے کے کہیا۔ ایہہ کتاب اپنے پُتر نوں دے دیئو۔ ایس لئی کہ تھوڑے چر بعد ایہہ بچہ دل جلیاں دے سینے وچ اگ بھڑکائے گا۔

آپ نیشاپور تھوڑے دن ٹھہر کے ساتھیاں سمیت بغداد چلے گئے۔ اوتھے حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی نال آپ دی ملاقات ہوئی۔ ایتھوں کجھ چر مگروں حج کرن لئی مکہ معظمہ چلے گئے۔ حج توں ویہلے ہوکے دمشق دی سیر کر دے ہوئے زنجان پہنچے۔ تے اوتھے ملک سعید فخر الدین دے پروہنے رہے۔ پھیر لارنہ چلے گئے۔ اوتھے ست سال ٹھہرے۔ مولوی رومی اٹھارہ ورھے دے ہوگئے سن۔ ایتھے اُہناں دی شادی کیتی۔

قونیہ وِچ آؤنا

ایتھوں قونیہ دے بادشاہ علاؤالدین کیقباد دے کہن تے قونیہ آ گئے۔ جدوں آپ دا قافلہ قونیہ پہنچیا بادشاہ آپ لوکاں دے نال ننگے پیریں استقبال نوں آیا۔ تے آپ نوں بڑی آدر عزت نال لے جا کے اِک بڑے سوہنے تے وڈے مکان وِچ ٹھہرایا۔ پڑھن پڑھان دی خدمت آپ دے سپرد کیتی۔ تے آپ دی صحبت چوں فیض حاصل کردا رہیا۔

آخر آپ ۲۸ ربیع الثانی ۶۲۸ھ نوں جمعہ دے دن فوت ہو گئے۔ تے آپ دا مزار قونیہ وِچ بنایا گیا۔

۱۹۶۱ء

مولانا رومی

مولانا رومی نے مڈھلی تعلیم اپنے پیو کولوں پائی۔ پھیر سید برہان الدین محقق ترمذی کولوں پڑھدے رہے۔ آپ نے علم حاصل کرن لئی حلب دمشق وغیرہ تھانواں دا سفر کیتا۔ تے چھوٹی عمر وِچ سارے علماں وِچ ماہر ہو گئے۔ لغت۔ ادب۔ فقہ۔ حدیث۔ تفسیر دے مشکل مسئلیاں نوں آپ توں حل کران لئی لوک دوروں دوروں آوندے سن۔

باپ دی گدّی

سنہ ۶۲۸ء وِچ جدوں آپ دے والد کوچ کر گئے۔ اِہ ۲۴ سال دے سن۔ بادشاہ تے لوکاں نے آپ نوں باپ دی گدی سنبھالن لئی مجبور کیتا تے آپ نے شاگرداں نوں پڑھاناں شروع کیتا۔ آپ دی شہرت ایہی پھیلی کہ اِک اِک ویلے چار سو طالبعلم پڑھدے رہندے سن۔ آپ قرآن حدیث۔ فقہ اصول دے بڑے ماہر سن۔ مثنوی شریف توں ایس بات دی سچیائی معلوم ہو سکدی اے۔ ظاہری علم دے نال آپ نوں باطنی (روحانی) علم دی بھی لگن سی۔ ایس لئی تِن تِن چار چار دن بغیر کھان پین دے گذار دیندے سن۔

آسمان وَل چھال

کہندے ہن آپ چھ ورھے دے سن۔ منڈیاں وِچ کھیل رہے سن۔ منڈیاں صلاح کیتی۔ اِک کوٹھے توں دوجے کوٹھے چھال ماریئے۔ آپ نے کہیا۔ اِہ تے (پنچھی) جانور وی کر لیندے ہن۔ مزا تداے جے ایتھوں آسمان وَل چھال ماریئے۔ اِہ کہہ کے آپ نے چھال ماری تے نظراں توں اوہلے ہو گئے۔ پھیر کجھ چر پچھوں ظاہر ہوئے تے کہن لگے۔

مینوں اسمان تے ہرے کپڑیاں والے فرشتے سیر کران لے گئے سن۔

شیخ برہان الدین محقق ترمذی

اِک بڑے نیک پاک درویش تے اللہ والے سن۔ مولوی رُومی نے اِہناں کولوں نو ورھے ربّی معرفت دا علم پڑھیا تے آپ دے ہتھ تے بیعت کیتی۔

شروع وِچ ہی اُستاد بُرہان الدین نے آپ نوں سَت دن دا روزہ رکھن لئی کہیا۔ آپ نے کہیا ست دن تھوڑے ہن چالی دن دا روزہ رکھن دی اجازت دیو۔ اُہ من گئے۔ تے اک حجرے وِچ ۴۰ دناں لئی کجھ جواں دیاں روٹیاں تے پانی دا لوٹا رکھ کے بُوہے نوں جندرا لگا دِتّا۔ ۴۰ دن بعد جد کھولیا تے ویکھیا کہ آپ مراقبے وِچ ہن۔ مُرشد نے مُڑ لوٹا تے کجھ روٹیاں رکھ کے جندرا مار دِتّا۔ فیر ۴۰ دن گذرن تے بُوہا کھولیا تے ویکھیا آپ نماز پڑھ رہے ہن۔ تے اکھاں چوں اتھرو کِر رہے ہن اُہناں مُرشد وَل اکھ اُٹھا کے وی نہ ویکھیا۔ ایس تے مرشد نے فیر بُوہا بند کر دِتّا۔ تے ۴۰ دن گذرن تے بُوہا کھولیا تے مولانا مُسکراندے ہوئے باہر آئے۔ اکھاں وِچ ربّی نُور دی جوت جگ رہی سی مُرشد نے گل لا لیا تے کہیا: تُہاڈے پیو جیہڑی امانت تُہانوں دین لئی مینوں دے گئے سَن۔ اَج اُہ تُہاڈے سپرد کردا ہاں اِہ کہہ کے آپ نوں فیر مُڑ گھُٹ کے چھاتی نال لا لیا۔

شمس تبریز نال مُلاقات

۶۳۷ھ وچ شیخ برہان الدین محقق ترمذی فوت ہو گئے۔ اُہناں دے مرن دے پنج ورھے بعد آپ دی ملاقات شمس تبریز نال ہوئی

شمس تبریز نال ملاقات نے آپ تے سونے تے سوہاگے دا کم کیتا۔
کہندے ہن حضرت شمس تبریز نے خدا اگے "التجا کیتی۔ اے پروردگار مینوں کوئی دوست دیہہ" اوہناں نوں حکم ہویا روم ول جاؤ۔ اوہ چلدے چلاندے قونیہ پہنچے۔ رات چاول والیاں دی سرائے وچ ٹھہرے۔ سویرے اُٹھ کے اِک دوکان دے تھڑے تے باہر آن بیٹھے۔ اودھروں مولانا رُوم آ رہے سن۔ لوک اوہناں دے ہتھ چم رہے سن۔ اِہ دیکھ کے شمس تبریز نے سوچیا۔ جس یار وَلوں ربّی اشارہ ہویا سی اِہ اوہو معلوم ہندے ہن۔ دیر تک اِک دُوجے نال اکٹھاں راہیں باتاں ہندیاں رہیاں۔ پھیر شاہ شمس نے پچھیا۔ بایزید بسطامیؒ اِک پاسے تے ساری عُمر ایس خیال نال خربوزہ نہیں کھاندے کہ پتہ نہیں حضرت محمدؐ صاحب نے کیویں کھاہدا سی۔ دوسرے پاسے آپ نوں سبھ توں وڈے کہندے ہن۔ حالانکہ حضرت محمد صاحب آپ دن وچ ستّر وار استغفار پڑھ دے سن۔
آپ نے فرمایا بایزیدؒ اِک پہنچے ہوئے بزرگ سن۔ اوہناں نوں حضورؐ صلی اللہ علیہ وسلم نال عشق سی۔ اوہناں ایس سببوں خربوزہ نہ کھاہدا کہ پتہ نہیں حضورؐ نے اِہ کھاہدا سی یا نہ۔ تے جے کھاہدا سی تے کیویں کھاہدا سی۔ تے دُوجے پاسے آپ نے ربّی ذوق شوق تے لگن دے سببوں نبیاں تے صدیقاں دا درجہ پالیا۔ جد اوس درجے تے پہنچے۔ تے کہن لگے۔ میری شان وڈی اے۔ پر حضرت محمدؐ صاحب روز اگلے توں اگلا درجہ پاندے سن۔ ایس کرکے جدوں وڈا درجہ پاندے تے پچھلے تے استغفار پڑھ دے

سن۔ اِہ سُن کے شاہ شمس نے آپ نوں گلے نال لا لیا۔

اک واری مولانا رُوم پڑھا رہے سن۔ شاہ شمس تبریز آئے۔ کتاباں وَل اشارہ کر کے کہیا۔ اِہ کیہ اے۔ اُنہاں جواب دِتّا۔ اِہ تسیں نہیں جان دے۔ آپ نے اِہ کہیا ای سی کہ کتاباں نوں اگ لگ گئی۔ آپ نے حیران ہو کے شمس تبریز نوں پچھیا اِہ کیہ۔ شاہ شمس نے کہیا اِہ تسیں نہیں جاندے۔

مولانا اِک حوض دے کنڈھے بیٹھے شاگرداں نوں پڑھا رہے سن۔ شاہ شمس آئے۔ تے کتاباں وَل اشارہ کر کے کہن لگے۔ اِہ کیہ ہے؟ آپ نے جواب دِتّا۔ تہانوں اِہناں نال کیہ۔ اِہ قیل وقال (پڑھن پڑھان) دا علم اے۔ شمس تبریزؒ نے اگے ودھ کے کتاباں چُک کے حوض وِچ سُٹ دِتیاں۔ آپ نوں ایس تے بڑا دُکھ ہویا۔ تے کہیا ایہو جیہیاں انمول کتاباں ہُن کتھوں ملن گیاں۔ شمس تبریز نے اِہ گل سُن کے حوض وِچ ہتھ پایا تے ساریاں کتاباں کڈھ کے کول رکھ دِتیاں۔ کہندے ہن اُہ بالکل سُکیاں سن۔

راہناں دوہاں دی پہلی مُلاقات دی گل سپہ سالار نے جیہڑے چالی ورھے مولانا دے نال رہے۔ بیان کیتی اے۔

مولانا شمس نال آپ دا میل جول۔ گل بات۔ اُٹھنا بیٹھنا اِنا وَدھ گیا کہ اک واری دوہاں نے شیخ صلاح الدین زر کوب (دبگیا) دے حجرے وِچ تن مہینے کھاہندے بناں گذارہ دتے۔

مولانا تے شاہ شمس تبریز دو ڈھائی ورھے اکٹھے رہے۔ دوہاں دا

پیار اینہاں ودھیا کہ مولانا روم بیوی بچے انگ ساک سبھ بھل گیئے۔ اہ دیکھ کے آپ دے شاگرد۔ دوست۔ بیوی بچے سب شمس تبریز دے دشمن ہو گیئے۔ تے اُہناں نوں قونیہ چوں کڈھان دی صلاح کیتی۔ شمس تبریز اِہ حال دیکھ کے اِک دن چُپ چپیتے دمشق چلے گیئے۔ آپ نوں اُہناں دی جُدائی ناگواری گذری۔ سبھ نال ملناں جُلناں چھڈ دتا ہر ویلے فراق دے گیت گاوندے رہندے۔ کجھ چر پچھوں دمشق چوں شمس تبریز دا خط آیا۔ دبی ہوئی عشق دی اگ مڑ بھڑک اُٹھی۔ اپنے پُتر دے ہتھ درد بھریا خط تے تحفے بھیجے تے بُلا بھیجیا۔ شمس آ گیئے۔ پر لوکاں نہ ٹکن دتا۔ آپ دے پُتر علاؤالدین وُلد نے کوئی اجیہی حرکت کیتی کہ اُہ ناراض ہو کے چلے گیئے تے مُڑ نہ آئے۔

مولانا دی کرامت

اِہناں دِناں وچ ہلاکو خاں نے قونیہ تے حملہ کر دتا۔ مولانا اِک اُچان دا اُچے مقام، تے جتھے بیچو خان دے تنبو ساہمنے سی۔ بیٹھ کے نماز پڑھن لگے۔ بیچو خاں دے سپاہیاں تیر چلانے چاہے پر کمان نہ کھچی گئی۔ گھوڑے ودھانے چاہے پر اُہ وی نہ ودھ سکے۔ اِہ دیکھ کے بیچو خاں نوں غصہ آیا۔ اُہ آپ مولانا تے تیر چلان لئی نکلیا پر اِک وی تیر نہ چل سکیا۔ گھوڑا ودھانا چاہیا۔ پر اُہ وی نہ وَدھ سکیا۔ بچ کے پیدل وَدھن دی کوشش کیتی۔ پر اِک قدم اگانہہ نہ وَدھ سکیا۔ آخر عاجز آ کے شرمندہ ہو کے پچھاں پرت گیا۔

شیخ صلاح الدین زرکوب

شمس تبریز دی جُدائی نے آپ نوں دیوانہ کر چھڈیا سی۔ اِک دن بازار

چوں ایسے دُھن وِچ جا رہے سن۔ کہ راہ چل دے شیخ صلاح الدین زرکوب (ڈبکیا) دی ہٹی نظر پئی۔ اِہ آپ دے پیر بھائی سن۔ نے بڑے سوہنے سن۔ اوس ویلے چاندی کُٹ رہے سن ہتھوڑی دی ٹھک ٹھک نے مولانا تے وَجد دی حالت طاری کر دتی شیخ صاحب ایس حال نوں دیکھ کے ڈھیر چر اوسے طرح چوٹاں لاندے تے ٹھک ٹھک کر دے رہے۔ ایتھوں تک کہ بہتیری چاندی ضائع ہو گئی۔ پر ہتھ نہ روکیا۔ آپ نے اُگتے وَدھ کے شیخ صلاح الدین نوں جپھی پا لیتی تے کہیا۔

یکے گنجے پدید آمد ازیں دُکان زرکوبی
زہے صورت زہے معنی زہے خوبی و محبوبی

میںوں ڈبکئیے (زرکوب) دی دُکان چوں اِک خزانہ لبھا اے۔ واہ سُبحان اللہ کیا سوہنی صورت کیا سوہنے معنے (سیرت) تے کیا سوہنی محبوبی شان اے۔ شیخ نے کھڑے کھڑے ساری ہٹی لُٹا دتی۔ تے پلے جھاڑ کے مولانا دے نال ٹر پئے۔

مولانا رُوم اُہناں نوں پا کے بڑے خُوش ہوئے تے شمس تبریز دی جُدائی دا جیہڑا پھٹ (زخم) لگا سی۔ اوس تے اِہ مرہم رکھا گیا۔

لوکاں شیخ صلاح الدین نوں آپ توں دُھرا کرن دی کوشش کیتی۔ پر آپ نے سانجھ وَدھان لئی شیخ دی دِھی نال اپنے پُتر نوں ویاہ دِتا۔

اِہ وصال دے دن وی نو سال بعد ہمیشہ دی جدائی وِچ بدل گئے۔ شیخ صلاح الدین زرکوب ۶۶۲ھ نوں کُوچ کر گئے۔

حسامُ الدین چلپیؒ

شیخ صلاح الدین دی موت دے بعد آپ نے اپنے مُرید خواجہ حسامُ الدین چلپیؒ نوں اپنا سنگی ساتھی بنایا۔ اِک دن چلپی ہوراں اِہناں نوں کہیا کہ مثنوی منطق الطیر (جانوراں دے بول) مصنّفہ خواجہ فریدالدین عطارؒ وانگر نسُیں وی اِک مثنوی لکھو۔ آپ نوں اِہ صلاح پسند آئی تے اِہ مثنوی لِکھی۔

اِہ مثنوی جد تک دُنیا وِچ رہے گی۔ حسام الدین چلپیؒ دا ناں زندہ رہے گا۔ مولانا رُوم نے چلانے ویلے اُہناں نوں اپنا خلیفہ بنا دِتّا۔

مولانا دے ہتّر بیلی

آپ دے خاص متر بیلی ایہو سَن۔ جنہاں دا اُتّے ذِکر آ گیا ہے۔ پر اِہناں توں سوا آپ دے کجھ ہور ہمعصر بزرگ بھی سَن۔ جویں شیخ شہاب الدین سُہروردی۔ شیخ صدر دین قونوی۔ شیخ احدالدین کرمانی۔ حضرت بہاوالدین ذکریا مُلتانی۔ مولانا عراقی۔ شاہ بوعلی قلندر۔ شیخ ابوالحسن مغربی شادانی۔ امام نجم الدین رازی۔ فخرالدین رازی۔ قطب الدین رازی۔ شیخ سعدی وغیرہ تے اُہناں نال آپ دی ملاقات وی سی

بیوی بچے

آپ دے دو ویاہ ہوئے۔ پہلا ویاہ ۱۹ سال دی عُمر وِچ خواجہ شرف الدین رازی دی دھی گوہر خاتون نال اوددوں ہویا جدوں آپ دے والد نوں خوارزم شاہ نے بلخ چوں کڈھیا سی تے آپ سمرقند آ گئے سَن۔

دوجا ویاہ گوہر خاتون دے مرن بعد قونیہ دی کرا خاتون نال ہویا۔ آپ دے تن لڑکے بہاؤ الدین سُلطان ولد۔ علاؤ الدین سُلطان وُلد۔ مظفر الدین سُلطان وُلد۔ تے اِک کُڑی ملکہ خاتون سی۔

آپ دے خلیفہ تے جانشین

آپ دے بعد وڈے لڑکے بہاؤ الدین سُلطان آپ دی گدّی تے بیٹھن دے لائق سن۔ پر آپ فوت ہون ویلے حسام الدین چلپی رح نوں اپنا خلیفہ بنا گئے سن۔ تے آپ دے پُتر بہاؤ الدین نے اُہناں نوں ہی خلیفہ تے جانشین منّیا۔

اخلاق تے عادتاں

مولانا رُوم جد تک درویشی وَل نہیں آئے سن۔ اودوں تک بڑے ٹھاٹھ باٹھ دی شاہانہ زندگی بسر کر دے رہے۔ جدوں درویش ہو گئے۔ سبھ کُجھ چھڈ دتا۔ فیر بسترے تے نہ سوندے۔ بیٹھے بیٹھے جے نیندر تنگ کر دی تے گھڑی پل اکھ لا لیندے۔ تے عُمر اللہ اللہ کر دے رہندے۔ کئی کئی دن روزے رکھ دے۔ کجھ نہ کھاندے پیندے۔ کئی ویلے عشاء دی نماز دی نیّت بنھ دے۔ تے دو رکعتاں وِچ دن چڑھا دیندے۔ نماز وِچ روندے۔ تے اتھروواں نال داہڑی بھر جاندی۔ امیر یا بادشاہ جیہڑے تحفے بھیج دے اُہ صلاح الدین زرکوب یا حسام الدین چلپی رح نوں دے دیندے۔ مولانا شبلی رح اُہناں دے اخلاق بارے لکھ دے ہن۔

(۱)

اِک واری بازار چوں جا رہے سن۔ نِکّے مُنڈے دوڑ دوڑ کے

آوندے تے ہتھ چُم دے سَن۔ اِک مُنڈے نے کہیا حضرت جی ذرا ٹھہر جایا جے۔ میں ویہلا ہو کے آوناں تے ہتھ چُمناں۔ آپ ٹھہر گئے۔ اوس آ کے ہتھ چُم لئے تے پھیر گئے۔

(۲)

اِک واری حمام وِچ نھاون لئی گئے۔ تے جھٹ باہر نکل آئے لوکاں پُچھیا کیہ گل اے۔ فرمان لگے۔ میں جد اندر گیا تے حامی نے حمام چوں اک شخص نوں جیہڑا پہلاں نہا رہیا سی۔ میری خاطر کڈھنا چاہیا۔ ایس لئی میں باہر آ گیا ہاں کہ اوہ آرام نال نہا لئے۔

(۳)

اِک واری آپ دی بیوی کرا خاتون اِک گولی نوں کسے گلے مار رہی سی۔ آپ اچانک آ گئے۔ اِہ ویکھ کے ناراض ہوئے تے کہیا۔ جے اِہ مالکہ ہُندی تے توں گولی (نوکرانی) ہُندی۔ تے فیر تیرا کیہ حال ہُندا فیر کہیا حقیقت وِچ سبھ انسان اِکو جیہے ہن۔ کوئی کسے دا غلام نہیں۔ کرا خاتون نے اِہ سُن کے خادمہ نوں اوسے ویلے آزاد کر دِتا۔

(۴)

اِک واری آپ جا رہے سن کہ رستے وِچ دو آدمی لڑ دے نظر پئے۔ اُہناں چوں اِک نے دُوجے نوں کہیا۔ جے توں اِک گل کہیں گا۔ میتھوں اِک دیاں دس سُنیں گا۔ مولانا اِہ سُن کے اَگے ودھے تے کہیا توں جو کہنا ایں۔ اوہ مینوں کہہ لے۔ توں مینوں ہزار کہویں گا۔ تے اِک وی نہ سُنیں گا۔ آپ دی اِہ گل سُن کے دونویں پیریں ڈِگ پئے تے صُلح کر لئی۔

آمدنی

آپ نوں اوقاف دی آمدنی چوں پندراں دینار مہینے دے ہل دے سن۔ تے آپ ایسے وِچ گزارہ کر دے سن۔

وعظ

آپ دا وعظ بڑا رس بھریا تے اثر والا ہُندا سی۔ بڑے بڑے عالم۔ فاضل۔ بزرگ۔ امیر۔ غریب بڑی چاہ نال سُن دے سن۔ اِک واری قونیہ دی مسجد وِچ جمعہ دی نماز توں پہلاں وعظ کر رہے سن۔ چارے پاسے واہ واہ تے سُبحان اللہ ہو رہیا سی۔ اِک مولوی نوں اِہ دیکھ کے بڑا دُکھ ہویا۔ تے کہن لگا۔ گِنیاں مِتھیاں آئتاں دا بیان کرنا کوئی کمال نہیں۔ اِہ سُن کے آپ نے فرمایا۔ جیہڑی آیت تسی کہو وعظ کر دیاں۔ اوس نے سورہ والضحیٰ دیاں کجھ آئتاں پڑھیاں تے کہیا اِہناں تے وعظ کرو۔ آپ نے بیان نوں اودھر پھیر کے والضحیٰ دے معنے کرنے شروع کر دِتے۔ اجے لفظ والضحیٰ دے معنے کر رہے سن کہ اوہ حاسد مولوی بیخود ہو کے کپڑے پاڑ دا ہویا اگے وَدھیا۔ مولانا دے پیریں ڈِگ پیا تے اپنے حسد توں توبہ کیتی۔

مجلسی علم تے ادب

اِک واری آپ صدرالدین قونوی دے کول بیٹھے سن۔ دونویں بزرگ آپس وِچ باتاں کر دے سن۔ کہ حاجی کاشی نے مولانا نوں تن واری سوال کیتا۔ بئی معرفت کیہ چیز اے۔ آپ نے شیخ دا ادب کر دیاں ہویاں کوئی جواب نہ دِتا تے شیخ

نے حاجی نوں کہیا کہ راہناں دی چپ ای معرفت اے۔

بیماری تے کوچ

اِک واری قونیہ وِچ بڑے زور دا بھچال (زلزلہ) آیا۔ جیہڑا ۴۰ دن آوندا رہیا۔ لوک پریشان ہوکے آپ دے پاس گئے۔ آپ نے کہیا زمین بھکھی اے۔ کجھ کھان نوں منگدی اے تے چھیتی راہنوں لقمہ رل جائے گا۔

تھوڑے دناں بعد آپ دی طبیعت بگڑ گئی۔ بتھیرے حکیم علاج لئی آئے۔ پر روگ نہ بجھ سکے۔ اُہناں آکھیا کہ آپ اپنے مزاج دی حالت دسو پر آپ نے کجھ نہ دسیا۔

اِک دن شیخ صدرالدین قونوی حکیماں سمیت حال پچھن لئی آئے بیماری دا دادھا دیکھ کے گھبرائے۔ تے شفا دی دُعا کیتی۔ آپ نے اگوں آکھیا شفا تہانوں ای مُبارک ہووے۔ ایتھے طالب تے مطلوب وِچ اِک پردہ رہ گیا اے۔ کیہ تہانوں ایس پردے دا اُٹھنا چنگا نہیں لگدا۔

شیخ اِہ جواب سُن کے روندے ہوئے اُٹھ کے چلے گئے۔ اگلے دن ۵ جمادی الثانی ۶۷۲ھ ہجری مطابق ۱۶ دسمبر ۱۲۷۳ء ایتوار نوں شام ویلے ۶۸ سال دی عُمر پا کے ایس فانی دُنیا چوں کوچ کر گئے۔

جنازہ

آپ دا جنازہ سوموار نوں سویرے اُٹھایا گیا۔ جس نال بادشاہ وزیر۔ امیر۔ غریب سبھ شامل سن۔ ایتھوں تک کہ یہودی تے نصرانی بھی سن۔ بہت بھیڑ ہون کر کے جنازہ لوہڈے ویلے پڑھیا

گیا۔ آپ دی وصیت مُطابق جنازہ پڑھان لئی شیخ صدر الدین قونوی نوں امام بنایا گیا۔ پر اُہ فراق دے درد ہتھوں بیوس تے بیہوش ہو گئے۔ ایس واسطے اُہناں دی جگہ قاضی سراجدین نے نماز جنازہ پڑھائی۔

آپ دے مزار تے ۴۰ دن فاتحہ کہن والیاں دی بھیڑ لگی رہی۔

تصنیفاں

فیہ ما فیہ۔ اُہناں چِٹھی پتراں (خطوط) دا مجموعہ جیہڑے معین الدین پروانے نوں آپ نے لکھے۔

دیوان۔ جیہڑا عام طور تے دیوان شمس تبریز دے نام تے مشہور اے۔ کیوں جو اُنتلے شعر (مقطے) وچ آپ نے اپنے نام دی تھاں شمس تبریز دا ای ناں آندا اے۔ ایس دیوان دیاں غزلاں آپ دے بیٹے بہاؤ الدین سُلطان نے جمع کیتیاں سَن۔

مثنوی شریف۔ اصل وچ اہ مثنوی آپ دی شہرت دا سبب ہوئی۔ فارسی وچ ایس نوں قرآن مجید دا درجہ دِتا گیا اے۔ کیوں جو ایس وچ قرآن مجید دیاں آئتاں دا ترجمہ بھی بیان کیتا گیا اے۔

مثنوی مولانا روم

مثنوی نظم دی اِک قسم اے۔ اِس وچ کوئی لمی یا پوری گل آکھی جاندی اے۔ ایس دے ہر شعر دا قافیہ ہور ہور ہُندا اے۔ تاں جو شاعر نوں شعر لکھن وچ قافیہ بندی رکاوٹ نہ بنے۔

مولانا رومؒ نے اِہ کتاب مثنوی منطق الطیر وانگوں لکھی اے ایس وچ اُہناں نے ظاہر تاں جانوراں دیاں باتاں لکھیاں ہَن۔ پر اصل وِچ اُہ رُوح۔ جُثے تے رب دیاں باتاں ہَن۔ ایران والے ایس نوں پہلوی (ایرانی) زبان دا قرآن کہندے ہُن۔ کیوں جو ایس وِچ کہانیاں توں سوا ہور سارا قرآن مجید تے حدیث شریف چوں ہی لیا گیا اے۔ آپ نے اِہ مثنوی ۶۶۲ھ ہجری وچ لکھنی شروع کیتی۔

کتاب دا مُڈھ

مولانا رومی کتاب دا مُڈھ (شروع) اِنج کر دے ہَن۔ کہ ونجھلی توں سُن جس ویلے اُہ ساز تے سوز دیاں باتاں کردی تے کُرلاندی اے۔ تے کہندی اے کہ جدوں مینوں اِہ جنگل وچوں وَڈھ کے لے آئے۔ میری حال حقیقت نوں سُن سُن کے رنداں زاہداں اپنی حالت ونجا لئی۔

میں اُہ دل لوڑ رہی ہاں۔ جیہڑا برہوں دی اگ دا سڑیا ہووے۔ کیوں جو دلبر (خدا) جد ونجھلی نوں (رُوح) نوں کُرلاندیاں دیکھ دا اے۔ آپ نیڑے ہو جاندا اے۔ تے اپنے وصل نال مُڑ موئے ہوئے وِچ جان پا دیندا اے۔ بنسری توں مُراد انسانی رُوح اے۔ جیہڑی جُثے وِچ آ کے عالمِ ارواح نوں واپس اِہ جان لئی کوک رہی اے۔

بادشاہ تے کنیز

لکھدے ہن پچھلے زمانے وچ اِک بڑا نیک تے درویش طبیعت
بادشاہ سی۔ اُہ اِک دن شکار لئی اپنے وزیراں امیراں سمیت جنگل
نوں گیا۔ راہ وچ اوس نوں اِک بڑی سوہنی لونڈی (کنیز) نظر آئی
بادشاہ شکل ویکھ دیاں عاشق ہو گیا۔ مُل دیکے اوس لونڈی نوں خرید
لیا۔ تے محلیں لیا کے اوس نال ویاہ کر لیا۔ رب دا بھانا اُہ لونڈی
بیمار ہو گئی۔ بادشاہ نے دُور نیڑے دے چنگے چنگے حکیم اُہدے علاج
لئی بُلائے۔ اُہناں بادشاہ نوں کہیا۔ اسیں سارے (حضرت عیسیٰؑ
وانگوں) مُردیاں نوں زندہ کر لین دی طاقت رکھدے ہاں۔ اے بادشاہ
توں فکر نہ کر۔ ایس دے روگ دا اسیں علاج کر لاں گے۔ اُہناں
حکیماں نے اپنی شیخی تے وڈیائی دسدیاں انشاءاللہ (جے رب چاہیا)
وی نہ کہیا۔ تے اُہناں دے علاج نال لونڈی دی بیماری سگوں ودھ
گئی۔ اُہ سارے حیران ہو کے عاجز آ گئے۔ رب دی قدرت نال دواواں
دی تاثیر بدل گئی۔ سکنجوی نال صفرا۔ بادام نال خشکی تے ہریڑ
کھان نال قبض ہون لگ پئی۔ لونڈی سُک کے تیلا ہو گئی۔
بادشاہ جی بھیانا ایوس ہو کے اِک رات ننگی پیریں مسجد وچ آیا۔
تے رب اگے عرض کر دیاں ہویاں سجدے وچ ڈگ کے اِتناں
رویا کہ سجدے دی تھاں اتھرواں نال تر ہو گئی۔ بادشاہ نوں
لونڈی دی صحت لئی عرضاں کر دیاں نیندر آ گئی اوس سُفنے وچ
ڈِٹھا کہ اِک بزرگ اوس کول آئے ہن۔ تے کہندے ہن اے
بادشاہ تینوں مبارک ہووے۔ رب نے تیری عرض قبول کر لئی

اے۔ تے کل تیرے کول اِک نیک مرد آئے گا۔ جدھے علاج نال لونڈی نوں آرام آ جائے گا۔ توں اس کولوں لونڈی دا علاج کرائیں۔ تے اُہدے حکم مطابق عمل کریں۔

ربی حکیم نال میل

جس ویلے بادشاہ دی اکھ کھُلّی اُہ سفنے دی حقیقت توں واقف ہویا۔ اوہ جیہڑا لونڈی دا غلام ہو چکا سی اوسنوں مڑ بادشاہی مِل گئی۔ جد دن چڑھیا۔ اُہ اوس مرد دی اُڈیک وِچ بیقرار ہو کے بیٹھ رہیا۔ تھوڑے چِر پچھوں اوس اِک نوری شکل تے پُنر حضرت بزرگ نوں آوندیاں ویکھ کے جاتیا کہ اِہ پاک مرد اوہو اے۔ جس دی رات خوشخبری ملی سی۔ اوس مولا دے بندے دا چہرہ چند وانگوں روشن سی۔ بادشاہ چُپ چپیتا استقبال نوں اگے ودھیا۔ اوس بزرگ پردیسی نوں سینے نال لا کے اُہدا متھا چُمیا۔ تے خیر صلا دی خبر پُچھی۔ فیر آکھیا اے رب دے نیک بندے میرا سُفنہ اصل وِچ توں سَیں۔ جہان وِچ اِک کم دُوجے کم دے راہیں پیدا ہُندا اے۔ سو اِہ لونڈی دا عشق تیرے میل دا سبب بنیا۔ میرے لئی توں حضرت محمدؐ صاحب دا درجہ رکھدا ایں۔ تے میں تیری خدمت حضرت عمرؓ دُوجے خلیفہ [illegible] کراں گا۔

گل کیہ بادشاہ تاج تخت جُھندیاں ہویاں اوس درویش ساہمنے نمانیاں تے عاجزاں وانگر پیش ہویا۔ تے آکھن لگا میں تینوں نہیں لبھا۔ بے انت دولت لبھ لئی اے۔ پر بڑے چِر تے صبر دے بعد۔ صبر ہُندا تے کوڑا اے۔ پر اُہدا پھل مِٹھا اے۔

ہُن ہُکن تے کھان پین توں ویہلے ہو کے بادشاہ اوس نبیبی حکیم دا ہتھ پھڑکے اوس نوں اندر لے گیا۔ بیمار دکھایا۔ اُہدا حال دسیا۔ تے اِنج حکیم نوں بیمار دے ساہمنے جا بٹھایا۔

ربی حکیم دا علاج

اوس اللہ والے حکیم نے مریضہ دے چہرے دا رنگ دیکھیا قارورہ (پیشاب) دیکھیا۔ ہور ساریاں علامتاں دیکھیاں تے کہن لگا۔ ایس دا دارو جو کیتا گیا اے۔ اُہ اُلٹ تے سگوں ہتی دی عمارت نوں ڈھان والا سی اوس بیماری بجھ لئی۔ پر بادشاہ کولوں بھیت رکھیا اِہ بیماری صفراؤں یا سوداؤں نہیں سی۔ جس طرح ہر لکڑی اپنے دھوئیں توں پچھانی جاندی اے۔ اوسے طرح دل دی زاری بیراتی توں اِہ دل دی بیماری لبھ دی اے۔ تد اوس حکیم نے بادشاہ کولوں سارا بھیت چھپاندیاں ہویاں کہیا۔ ہیئے ایجہی خلوت یا تنہائی دی تھاں چاہیدی اے۔ جتھے صرف میں تے مریضہ ہوئیے۔ ہور کوئی نیڑے نہ ہووے۔ کوئی دہلیز وِچ کھلو کے یا دروازے نال لگ کے گل نہ سُن سکے۔ کنسوئی نہ لے سکے۔ بادشاہ نے جھٹ پٹ گھر خالی کروا دتا۔ تے آپ وی باہر نکل گیا۔ جد حکیم تے روگن لونڈی ہی رہ گئے۔ تد حکیم تے طریقے نال پُچھیا اے لونڈی تیرا وطن یا شہر کیہڑا اے۔ کیوں جو ہر شہر لئی دوا دارو وکھو وکھ اے۔ تیرے رشتہ دار کیہڑے ہن۔ اُہناں وچوں نیڑے دے ساک کیہڑے ہَن۔ تے اُہناں وچوں کس کس نال تینوں زیادہ محبت اے۔ حکیم نے نبض تے ہتھ رکھ کے اندر دی اِک اِک گل

پچھی۔ تے اوہ حکیم نوں سیانا جان کے دل دے سارے بھیت دین لگ پیئی۔ جتھے جتھے اوہ وکی۔ تے جنھاں شہراں وچ اوہ رہی ساریاں دا حال دسیا۔ حکیم سبھ کجھ کناں نال سن دا رہیا۔ پر اوہدا دھیان نبض دی ٹک ٹک ول رہیا۔ گلدی گل۔ لونڈی نے اپنے سارے عزیزاں رشتہ داراں تے ہور تھاواں دا حال دسیا۔ پر چہرے دی رنگت تے نبض دی حرکت وچ کوئی فرق نہ آیا۔ ایتھوں تیک کہ ہندیاں ہندیاں شہر سمرقند دا ذکر آ گیا۔ ایس دا ذکر کر دیاں ای اوس نے اک ٹھنڈا ساہ لیا۔ ہوکا بھریا تے اکھاں وچ اتھرو آ گیئے۔ اوس دسیا اک سوداگر مینوں ایس شہر لیایا۔ تے اک سنیارے کول ویچ گیا۔ جس نے مینوں چھ مہینے کول رکھیا تے فیر ویچ دتا۔

جدوں لونڈی اہ گل دس رہی سی اوس دے اندر غم دی اگ دا بھانبڑ مچیا ہویا سی۔ اوہدی نظر ہرٹ گیئی۔ چہرے دی لالی اڈ گیئی۔ منہ پیلا پے گیا۔ اہ حالت دیکھ کے حکیم نے جانیاں اہدے روگ دی دوا سنیارے کول اے۔ حکیم نے اس توں سنیارے دا تھاں ٹھکانا پچھیا۔ تے آکھیا توں غم نہ کر تیرا اہ دکھ نہ رہیگا۔ توں خوش رہ۔ پر اہ بھید کسے ہور نوں نہ دیئیں۔

حکیم لونڈی کولوں اٹھ کے بادشاہ ول گیا۔ تھوڑا جیہا حال اوس نوں دسیا۔ تے کہیا۔ شہر سمرقند دے پل غتفر توں پار گلی وچ اک سنیارا رہندا اے۔ بادشاہ توں اوس نوں بلوا دے تیرے بیمار دی دوا اوس کول اے۔

بادشاہ راضی ہو گیا۔ اوس جھٹ پٹ دو تیز رفتار قاصد سمرقند سُنیارے ول بھیجے۔ نال لے سُنیارے لئی خلعت (سروپا) تے دولت بھیجی اُہناں پُہنچ کے سُنیارے دے کم تے شہرت دی وڈیائی کیتی تے بادشاہ دا بھیجیا سروپا (خلعت) تے دولت پیش کر کے نال چلّن لئی کہیا۔

سُنیارا قاصداں دیاں چکنیاں چُپڑیاں گلاں تے دولت دیکھ کے نال آن لئی مَن گیا۔ اُہ عربی گھوڑے تے بیٹھ کے چائیں چائیں ٹُر پیا۔ اوس اِہ نہ جاتا کہ بادشاہ اُہدی جان دا گھُٹ بھرن والا اے۔ تے اُہ اپنی پیریں موت وَل ٹُریا جا رہیا اے

جدوں اِہ بادشاہ دے شہر پہنچیا۔ حکیم اوسنوں بادشاہ دے کول لے گیا۔ بادشاہ نے اوس نوں سونے تے پِتّل دا ڈھیر دے کے کہیا۔ ایس دے طرح طرح دے زیور تے بھانڈے (برتن) بنا دے۔ فیر حکیم نے بادشاہ نوں کہیا۔ اے بادشاہ توں ایس سُنیارے نوں اِہ بیمار لونڈی کسے بہانے نال دیدے۔ تاں جو لونڈی اوس دے وصل دا شربت پی کے چنگی بھلی ہو جائے۔

سُنیارے دی موت

بادشاہ نے حکیم دے کہے بموجب سُنیارے نوں لونڈی دے دِتّی۔ اِہ لونڈی تے سُنیارا چھ مہینے وصل دیاں موجاں مان دے رہے۔ جس نال لونڈی مُڑ نگینے وانگوں چمکن لگ پئی۔ حکیم نے سُنیارے نوں شربت بنا کے دِتّا۔ پئی اِہ پیا کر۔ اِہ شربت کجھ ایہا زہر والا ثابت ہویا کہ اُہنوں پیندا ہویا سُنیارا دِنوں دِن گھُلدا گیا۔ اُہدا اُہ رنگ روپ نہ رہیا۔ رنگ پیلا پے گیا۔ شکل بھیڑی ہو گئی۔

نے اُہدی وگڑی ہوئی صُورت تے گُھٹی ہوئی حالت ویکھ کے
لونڈی دا دامن اُہدے وَلّوں ہٹ گیا۔ سُنیارا وی ہُن سمجھ گیا۔ کہ
میں ہرن ساں تے ایس نافے (مُراد لونڈی) دی خاطر حلال کیتا گیا ہاں
میں لومڑ ساں تے رنگین جسم لونڈی دی خاطر مارا گیا ہاں۔ میں
ہاتھی ساں۔ پر ہڈیاں دی خاطر ماریا گیا ہاں، پر میرا لہو ضائع نہیں
جاویگا۔ جنہاں لوکاں آپنی خاطر میری جان لئی اے۔ میرا خون اُنہاں کولوں
سوایا بدلہ لئے بناں نہ رہیگا۔ اَج میری موت دا ویلا اے۔ کل ایہو
ویلا اُنہاں تے آویگا۔ اِہ گلاں کر دا اُہ مر گیا تے خاک ہیٹھ دبا دِتا
گیا۔ اَتے لونڈی اوس دے دُکھ درد توں چھُٹ گئی۔ کیوں جو عشق
مجازی خود مُردہ اے۔ تے اِک مُردے نال عشق قائم نہیں رہ سکدا۔

نتیجہ

مولانا کہندے ہَن سُنیارے دی موت دا کارن ڈر خوف یا بُرا خیال
نہیں سی۔ بلکہ اِہ رب دی رضا دے مطابق سی۔ کیوں جو اللہ جیہڑا کم کردا
اے۔ بندے دی بہتری لئی کر دا اے۔ جے اُہ سنیارا جیوندا رہندا۔
لونڈی نوں اوس سُنیارے دا عشق تے بادشاہ نوں ایس لونڈی دا عشق
خراب کر دے رہندے۔ تے بادشاہ جے ایس عشق ہتھوں مر جاندا
خلقت وِچ ابتری پھیل جاندی یا کوئی ہور دشمن چڑھ آوندا تے
تے خدا دی مخلوق چوں لکھاں بندے مارے جاندے سو رب نے
ایس حکیم نوں بادشاہ کول بھیج دِتا۔ جس نے خضر قائمہ دریا تے اِک مُنڈے
نوں حضرت موسیٰ دے خیال وِچ بناں کسے سبب دے جانوں مار
سٹیا سی۔ ایسے طرح ایس نے زرگر نوں مار دِتا۔ مولانا فرماندے ہَن

آ تینوں اِک ہٹوانئیے دی طوطی دی گل سُناواں۔ شاید تیرے دل توں اِہ شکایت دُور ہو جاوے۔

تیل ڈُلھن دِی حکایت

مولانا لکھدے ہَن۔ اِک بقّال دہٹوانئیے یا پساری) کول اِک طوطی سی۔ رنگ سبز آواز سوہنی تے سُریلی۔ اُہ طوطی ہٹوانئیے دی ہٹی دی رکھوالی کر دی سی۔ تے آئے گئے گاہک نال گلّاں کرکے اوس دا جیو پرچاوندی سی۔ اُہ گلاں باتاں وِچ انساناں نالوں بھی سیانی تے سمجھ دار سی۔

اِکدن ہٹوانیا گھر گیا ہویا سی۔ طوطی مرداں وانگر ہٹی دی رکھوالی کر دی سی۔ اچن چیت ہٹی اندر بِلّی چوہے وَل جھپٹی۔ طوطی بِلّی دی جھپٹ توں ڈر کے اپنی جان بچان خاطر ہٹّی دی اِک نُکّر وَل اُڈی۔ تے اوس دے پراں نال وَج کے گُل روغن دی بھری بھرائی بوتل ڈِگ کے ٹُٹ گئی۔ تے سارا گُل روغن ڈُلھ گیا۔

جد دُکاندار گھروں اپنے کم توں وِہلا ہو کے خوشی خوشی ہٹی تے آیا۔ اوس نے ہٹی وِچ سارا گُل روغن ڈُلھا ہویا ڈِٹھا۔ اوس غصّے وِچ طوطی دے سِر تے اجیہی چپیڑ ماری کہ طوطی دا سر گنجا ہو گیا۔

جد طوطی دا سر گنجا ہو گیا۔ اوس نے اِہ سَٹ کھا کے غم وِچ بولنا بند کر دِتّا۔ ہُن ہٹّی والے نوں پچھتاوا لگا کہ میں ایس نوں کیوں ماریا۔ آپنی داہڑی دے وال پُٹّے۔ سِر کھوہے۔ ٹھنڈیاں آہاں بھرے تے کہوے۔ شالا داللہ کرے) میرے ہتھ ٹُٹ جان کہ میں اجیہے سوہنی آواز والے ساتھی نوں ماریا۔

ہٹی والا پیراں فقیراں دی نذر نیاز دیوے۔ منتاں منے تے سو حیلے بہانے کرے۔ پئی اِہ کریں بول پوے۔ اُہ بہتیرے حیلے بہانے کروا رہیا۔ پر طوطی نے کوئی منتر نہ پھڑیا۔

اچانک اِک دن اِک گنجا فقیر ہٹی تے آیا۔ جس دا سر ننگا سی تے کٹورے یا تھال وانگن صاف سی۔ اُہدے سر تے اِک دی وال نہیں سی۔ طوطی اُہنوں ویہندیاں سار بولی۔

"اے فقیر۔ اے گنجے پردیسی۔ شاید توں وی کسے دی گل روغن دی بوتل بھنی اے۔ جس کارن تیرا سر وی گنجا ہو گیا"۔ طوطی دی اِہ گل سُن کے لوکائی (خلقت) ہس پئی کہ ایس فقیر (مرد کامل) نوں طوطی نے اپنے وانگر سمجھ لیا اے۔

نتیجہ

مولانا روم کہندے ہن کہ توں بھی ایسے طرح مولا دے بندیاں دی سار نہیں جان دا۔ شیر (جانور) تے شیر (دُودھ) لکھن وچ تے اِکو جیہے ہن۔ پر حقیقت وچ اِہناں اندر سو کوہاں (زمین آسمان) دا فرق اے۔ دو مکھیاں اِکو قسم دا کھانا کھاندیاں ہن۔ پر اِک چوں شہد بندا اے۔ تے دُوجی چوں زہر (ڈنگ) بندا اے۔ جسم ولوں سبھ اِکو جیہے بندے ہن۔ پر عملاں ولوں اِک مومن ہن تے اِک کافر۔ دُنیا وچ دو حِسّاں ہن۔ دُنیا دی حِس تے عقبٰی (اگلے جہان) دی حِس۔ دُنیا دی حِس دا علاج حکیم لوک کر دے ہن۔ تے عقبٰی دی حِسّ دا علاج مولا دے نیک بندے تے درویش کر دے ہن۔

عشق دے مدعی وچ فرق

حضرت محمدؐ نے فرمایا اے کہ کسے دانے بینے (عارف درویش) کول گھلّاں اوس نوں ملنا نیک نصیباں والیاں دا کم اے۔ ایس دنیا وچ ابلیس وانگر بوہتے بندے جھوٹے پیر ہن۔ پر اوہناں دے ہتھ وچ ہتھ دینا اوہناں دی بیعت کرنا دانائی نہیں۔ جس طرح شکاری پنچھیاں دی سُر وچ سیٹی ماردا اے۔ تے پنچھی اوس آواز نوں جانور دی بولی سمجھ کے جال وچ آ پھسدے ہن۔ ایسے طرح جھوٹے پیر فقیر فقیری دا لباس پا کے لُٹ دے پھر دے ہن توں یاد رکھ۔ کہ روشن دل تے نوری بننا مرداں دا کم اے۔ تے بھیڑا مکّار فریبی بننا شیطان دا کم۔ جھوٹے پیر فقیر مدعی (فقیری دے دعوے دار) ہن۔ تے سچے فقیر محقق (حقیقت دی تلاش کرن والے) ہن۔

یہودی بادشاہ دی داستان

یہودی قوم وچ اک بادشاہ سی۔ جیہڑا بڑا ظالم تے فسادی سی حضرت عیسیٰؑ تے عیسائی قوم دا بڑا دشمن سی۔ اوہ حضرت محمدؐ تے حضرت عیسیٰؑ نوں اکو جیہا نہیں سی جاندا۔ اوہ بادشاہ دل دی اکھ ولوں بھینگا سی اوہدی مثال اینج سی جویں اک بھینگے شاگرد نوں اُستاد نے کہیا جا گھروں شیشہ لیا۔ بھینگا گھر آیا۔ اوس نوں اک شیشے دی تھاں دو شیشے نظر آئے۔ اوہ مڑ کے اُستاد کول آیا تے کہیا۔ اُستاد جی مینوں مخول نہ کرو۔ اوتھے دو شیشے ہیں۔ اُستاد نے اگوں کہیا جا اک شیشہ بھن سُٹ تے دوجا لے آ۔ شاگرد نے جا کے اک شیشے نوں بھن

سُٹیا تے دُوجا وی نظروں غائب ہو گیا۔ شیشہ اِکو سی پر اوس نوں دو نظر آ رہے سَن۔

مولانا رُوم کہندے ہَن۔ غُصّہ تے شہوت بندے نوں بھینگا کر دیندے ہَن۔ جدوں خود غرضی پیدا ہو جاندی اے۔ اکھاں لگّے پردہ آ جاندا اے۔ حکمت دُور ہو جاندی اے۔ جس وقت قاضی رشوت لیکن لگ پیندا اے۔ اوس نوں ظالم تے مظلوم وِچ فرق نہیں لبھدا۔ ایسے طرح کینے (حسد) تے کذب (جھُوٹھ) نے بادشاہ نوں بھینگا کیتا ہویا سی۔ تے اوس نے ہزاراں مومناں (عیسائیاں) نوں قتل کر چھڈیا سی۔

وزیر دا بادشاہ نوں مکر سکھاونا

ایس یہودی بادشاہ دا اِک وزیر سی۔ اُہ بڑا مکّار تے فریبی سی۔ اُہ آپنے فریب نال پانی نوں گنڈھ دے لیندا سی۔ اوس بادشاہ نوں کہیا۔ اے بادشاہ توں اِہناں نصرانیاں (عیسائیاں) نوں نہ مار۔ اِہ تیتھوں ڈر دے ظاہرا دین چھڈ دین گے۔ پر اندروں عیسائی ہی بنے رہن گے۔ توں اِہناں نوں قتل نہ کر۔ ایس قتل ہتھوں تینوں کوئی نفع نہیں ہونا۔ دین کوئی خوشبو یا مُشک کستوری نہیں۔ کہ دُوروں خوشبو آ جائیگی۔ تے سُنگھ کے اصل حقیقت بجھ لویں گا۔ بادشاہ نے پُچھیا فیر کیہ کراں۔ جے ظاہر باطن سبھ عیسائی مُک جان تے جہان تے کوئی عیسائی نظر نہ آوے۔ وزیر نے کہیا اے بادشاہ توں میرے نک کن تے لباں وڈھا دے۔ تے ایس دے بعد مینوں سولی دے تختے تے بٹھا دے۔ تے جے لوک تیرے کول میرے بچا دی سفارش کرن تے فیر مینوں نہ ماریں تے چھڈ دیئیں۔ اِہ کم پوری نہ

کرہیں۔ سر عام کریں۔ تے فیر مینوں کسے دُور دوراڈے شہر وچ پہنچا دیئیں۔ فیر میں اِہناں وِچ فتور پا دیاں گا۔

جد اِہ قوم میری تابع ہو گئی۔ میں اِہناں کولوں ہی دین وِچ فساد پوا دیاں گا۔ اِہناں وِچ ہزاراں فتنے پیدا کر دیاں گا۔ تے اِہ آپس وِچ لڑکے مر جان گے۔

وزیر دا نصرانیاں نال مکر فریب کرنا

اُہ مکار وزیر کہن لگا اے بادشاہ میں اِہناں عیسائیاں دنصرانیاں نوں کہواں گا کہ میں بھی نصرانی ہاں۔ بادشاہ میرے بھید دا واقف ہو گیا اے۔ میری خواہش سی کہ اپنا دین عیسائیت چھپا کے رکھاں تے ظاہرا یہودی بنیاں رہاں۔ پر بادشاہ نوں کدھروں ایس راز دا پتہ لگ گیا۔ جے حضرت عیسیٰؑ میری مدد نہ کر دے۔ تاں اِہ بادشاہ مینوں ٹوٹے ٹوٹے کر چھڈ دا۔ میں اپنی جان حضرت عیسیٰ توں قربان کردا ہاں۔ میں اپنی جان اُہناں تے قربان کرن لئی تیار ہاں۔ میں حضرت عیسیٰ دے دین توں چنگی طرح واقف ہاں۔ خدا دا تے حضرت عیسیٰ دا شکر اے کہ میں اُہناں کولوں ہدایت پا کے دین دا رہبر بنیا ہاں۔ میں ہُن یہودیاں کولوں فارغ ہو گیا ہاں۔ میں ہُن حضرت عیسیٰ دے دین نوں ظاہر کراں گا۔ اے میرے عیسائی بھراؤ ویلا آگیا اے کہ اسیں حضرت عیسیٰؑ دے دین نوں روشن کریئے۔

جدوں اِہ عیسائی میرے کولوں اِہ سبھ کجھ سُنن گے۔ اُہ سر سجدے وِچ رکھ کے میرے مرید بن گے۔ تے میرے کولوں راہ

ہدایت دے طالب ہون گے۔

جدوں وزیر نے بادشاہ نوں اپنا سارا مکر دسیا اوہ خوش ہو گیا اوس نے بھرے دربار وچ وزیر نال راج ای کیتا۔ شہر دے مرد عورت سبھ اوس دے حال توں واقف ہو گئے۔ فیر اوس نوں شہروں باہر عیسائی قوم کول کڈھ دتا۔

جد عیسائیاں نے اوسدا مندا حال ویکھیا تے زار زار روئے۔

عیسائیاں دا وزیر کول اکٹھے ہونا

اوہدے بعد ہزاراں عیسائی تھوڑے تھوڑے کر کے اوہدے گرد جمع ہو گئے۔ اوس نے وی اپنی فصیح (سوہنی) زبان تے خوش الحانی (چنگی سُر) نال اوہناں تے حضرت عیسیٰؑ دے قول فعل تے رب دے بھیتاں نوں بیان کیتا۔ عیسائی اوس دے وعظ نوں امر الٰہی (ربّی حکم) سمجھ کے موہت ہو گئے۔ تے اوس نوں منن لگ پئے۔ حالانکہ اِہ سارا کجھ اوہناں نوں پھاہن دا اِک جال بنایا گیا سی۔

سارے نصرانیاں نے اپنا دِل اوہدے ہتھ پھڑا دِتا۔ تے اوہ کانے دجّال دا پُتّر اوہناں دا مُرشد بن گیا۔

خلیفہ تے لیلےٰ دے سوال جواب

مولانا اِک خلیفہ تے لیلیٰ دے سوال جواب لکھدے ہن۔ کہ اِک خلیفہ نے لیلےٰ نوں اپنے کول بُلا کے پُچھیا۔ "اے لیلےٰ تو اوہ ای ایں۔ جس اوپر مجنوں تڑپ تڑپ کے مر رہیا اے۔ توں دُنیا دے دُوجے سوہنیاں نالوں مجنونی وِچ ودھ تے نہیں"۔ لیلیٰ نے کہیا۔ اے خلیفہ چُپ کر توں مجنوں نہیں ہو سکدا جے

تیریاں اکھیاں دی مجنوں والیاں ہندیاں توں دنیا دے فکر خیال توں بے پرواہ ہندوں۔ اے بادشاہ توں خودی تے گمان دا بھریا ہویا ایں تے مجنوں بے خود اے۔

ولی اللہ پیر دی تابعداری دا حکم

مولانا آکھدے ہن اے بندے تیرے اُتے ذات الہٰی دا سایہ اِک دائی وانگ اے۔ رب زندہ ہے۔ انسان مُردہ ہے۔ توں دِلوں یقین کر کے کسے نیک پاک مُرشد دا پلّہ پھڑ۔ اوہدا مُرید ہو۔ تے رب دا سایہ ڈھونڈ۔ توں اپنے دل توں بُخل۔ حسد کڈھ دے۔ رب دے بندیاں دے پیراں دی دُھوڑ بن جا۔ تے ساڈے وانگوں بُخل دے سر مِٹی پا۔

یہودی وزیر دا حسد کرنا

اوس حرامی وزیر دی ذات بُخل دی بنی سی۔ ایسے حسد پچھے اوس نے اپنے نک کن برباد کرائے۔ پئی ایہناں مسکین تے سِدھے سادے عیسائیاں تے اوہ آپنے بُخل تے حسد دا ڈنگ چلا سکے۔ اوہ مکّار دین دا واعظ بن گیا۔ تے ایس طرح لوکاں نوں گلیے (گڑاہ) وِچ ثوم ملا کے تے گلقند وِچ زہر رلا کے کھوان لگ پیا۔ جیہڑے دانا حاذق سیانے بندے سَن۔ اوہ اوہدیاں باتاں دی حلاوت (مٹھاس) وچ تلخی سیان لگ پئے۔ اوہ رلے مِلے جھل نقطے بیان کرن لگ پیا۔ پر سیانیاں جانیاں کہ ایہو جیہی نیک گل دے دھوکے وچ نہیں آونا چاہیدا۔ جیہدی تہہ وچ سو برائیاں لُکیاں ہون۔

اوہ وزیر چھ ورھے بادشاہ کولوں دُور رہ کے عیسائیاں نوں وعظ نصیحت کر دا رہیا۔ تے اوہناں دا ہادی بن گیا۔ عیسائیاں اپنا دل تے دین اوہدے ہتھ پھڑا دِتّا۔ تے اوہدے حکماں تھلّے اپنا سر جھکا دِتّا۔

بادشاہ تے وزیر وِچ چِٹھی پتّر

بادشاہ تے وزیر دی چِٹھی پتّر برابر جاری رہی۔ اوہ آپس وِچ پردے نال ساری گل بات کر دے رہے۔ آخر تنگ آ کے بادشاہ نے اوسنوں لکھیا جیہوں ایس غم دے جنجال چوں کڈھ۔ میرا دل تے اکھیاں تیری اُڈیک وِچ لگے ہن۔ ہُن میتھوں صبر نہیں ہُندا۔ وزیر نے اگوں لکھیا۔ اے بادشاہ میں ایسے کم وِچ رُجھا ہویا ہاں کہ کسے طرح عیسائی قوم وِچ فتنہ پیدا کر دیاں۔

اوس زمانے وِچ عیسائی قوم وِچ باراں سرکردہ (سردار) سن۔ تے ہر سردار دے ماتحت ہزاراں عیسائی سن۔ اوہ باراں دے باراں سردار ہی ایس وزیر دے غلام بن چکے سن۔ تے ہر اِک نوں ایس دی گل گل تے پورا وسواس بھروسہ سی۔

انجیل دے حکماں وِچ غلط ملط کرناں

اوس وزیر نے بارہ سرداراں لئی بارہ دفتر لکھے۔ تے ہر اِک دا راہ وکھرا۔ مضمون وکھرا لکھیا۔ ہر دفتر وِچ امر و نہی (حکم تے مناہی) دا بیان ہور ہور تے اِک دُوجے دے اُلٹ بنایا۔ اِک وِچ لکھیا فاقے رہنا تے ریاضت کرنا۔ سچے دُنیا وَلّوں توبہ کر کے دِل دلبر وَل لانا۔ دُوجے وِچ لکھیا۔ ریاضت وِچ کوئی

نفع نہیں۔ تے سخاوت دے بغیر دلبر وَل جان دا کوئی سواد نہیں۔
اِک وِچ فاقہ۔ صبر۔ سخاوت نوں شرک ٹھہرائیا تے کہیا۔ ایہہ
شرک کیتیاں خدا کولوں کجھ نہیں مِل دا۔
اِک وِچ لکھیا توکل تے تسلیم (قناعت صبر) بغیر توں نہیں
چل سکدا۔ تے غمی خوشی جھوٹھی بات اے۔ ایس چوں تیرے
ہتھ کجھ نہیں لگناں۔
اِک وِچ لکھیا خدمت کرنی واجب امر بجھان۔ تے توکّل
وِچ تہمت دا ہر ویلے ڈر اندیشہ رہندا اے۔
اِک وِچ لکھیا امر نہی (حکم تے مناہی) دے بغیر کوئی چنگی گل
نہیں۔ عجز غریبی ایسے وِچ اے۔ کہ مولا جیں کم دا حکم (امر)
کرے۔ اوس نوں مناں تے جس توں موڑے (مناہی) کرے۔ اوستوں
مُڑنا چنگا اے۔ اوس وِچ کَال وِنگا نہیں ہُندا۔
اِک وِچ لکھیا اپنے آپ نوں عاجز تے غریب نہ سمجھیں
عجز کرناں رب دیاں نعمتاں نوں جھٹلاناں ایں۔ توں اپنے
آپ نوں وی خدا۔ تے قضا قدر دا مالک ای سمجھ۔ کیوں جو
رب ہر دِل وِچ وَس رہیا اے۔
تے اِک وِچ لکھیا اِہ دونویں گلاں چھڈ دے۔ جیہڑی بات
نظر تے خیال وِچ آوندی اے۔ اِہ بُت اے۔
اِک وِچ لکھیا تصور دی نظر بند نہ کر سکوں عقل دے
دیوے نال سبھ کجھ دیکھ۔ جے توں تصور چھڈ کے ہور پاسے
گیوں ماریا جاویں گا۔ تے وصل دی رات وصل دی شمع بجھا بہیں گا۔

اِک وِچ لکھیا" خُدا دا خوف کریں تے عقل دا دیوا بُجھا دیویں تینوں ایس عہد وفا وِچ کئی چراغ بَلدے رَل پَین گے۔ جس نے دُنیا نوں زُہد ریاضت بدلے ترک کر دِتّا۔ اوس نے دُنیا نوں حدوں وَدھ کے پایا۔"

اِک وِچ لکھیا۔" اے دوست تینوں زُہد ریاضت دی لوڑ نہیں دُنیا وِچ سبھ طراں دیاں موجاں لُٹ۔ خدا نے جو کُجھ تینوں دِتّا اے خوش ہو کے لے۔ تے اپنے آپ نوں مصیبت وِچ نہ پا"۔

اِک وِچ لکھیا" اِہ دُنیا دے مال اسباب تے خواہشاں چھڈ دے۔ اِہناں دی ملکیت توں ہتھ چُک لے"۔

مُکدی گل ایہہ وکھو وکھرے راہ سبھ ستے مرضی مطابق سوکھے ہو گئے۔ ہر گل اِک دُوجے دی مخالف تے ضد بیان کیتی۔

ایسے طرح اوس نے باراں دفتر بنائے۔ جد اوس مکّار وزیر نے حضرت عیسیٰؑ دے دین نوں ایس طرح بدل لیا۔ فیر اِک ہور نواں مکر بنایا۔ یعنی اوہ وعظ نصیحت چھڈ کے خلوت خانے (گوشے) وِچ چِلہ کرن بیٹھ گیا۔

لوک اوس دے وعظ کلام سُنن لئی دیوانے ہو گئے۔ اوہ اوسدی خوشامد تے منت زاری کرن۔ پئی ایس تنہائی دی کوٹھڑی چوں نکل کے سانوں وعظ نصیحت کر۔ اے دلبر تیرے بغیر سانوں کُجھ نہیں لبھدا۔ جس طرح بغیر سوٹے یا عاصے دے انھے دا بُرا حال ہُندا اے۔ اوسے طرح تیرے بغیر ساڈا بُرا حال ہو رہیا اے۔

اوہ مکار کہن لگا۔ اے دوستو میں تہاڈے کولوں کجھ دور نہیں۔ پر میں حجریوں باہر نہیں ہونا چاہندا۔ اُہناں باراں سرداراں (امیراں) نے وی بہتیری منت سماجت کیتی پر اوہ نہ منیاں۔ تے کہن لگا اے مولائیو۔ اے وعظ کلام دے شیدائیو۔ میرے کولوں پریہہ ہو جاؤ تے اپنے ظاہر دے کناں وچ روں دے لئو۔ اپنی ظاہر دی دیکھن والی اکھ بند کر لئو۔ جد تہاڈے کن مُنہ بند ہو گئے۔ تہاڈے دل دے کن مُنہ کھل جان گے۔ تے تُسیں رب کولوں ارجعی (پرت آؤ میرے ول) دا حکم پاؤ گے۔

اگوں سارے مرید بولے۔ اے دانا۔ اے نقص پچھانن والے ساڈے تے ظلم نہ کر۔ اسیں تیرے بغیر بے دل تے بے جان ہو رہے ہاں۔ جد توں پہلے دن سانوں منظور کر لیا سی۔ تے ہُن دی ساڈے تے رحم کر۔ توں ساڈی عجز نیازی دا واقف ایں۔

اگوں وزیر بولیا۔ ایہہ حجتاں دلیلاں چھڈ دیو تے میری نصیحت نوں دل دیاں قندیلاں (شمع) وچ سانبھ کے رکھو۔ جے میں امین ہاں تے مینوں کوئی تہمت نہیں آ سکدی۔ جے میں کامل ہاں تے فیر تہانوں کیہ انکار ہو سکدا اے۔ تے جے کامل نہیں تے فیر تُسیں کاہنوں دُکھ اُٹھا رہے او۔ میں ایس حجرے چوں ہرگز باہر نہیں نکلنا کیوں جو میں اپنا شغل تنہائی وچ رب دی یاد وچ رکھدا ہاں۔

سارے مرید رل کے کہن لگے۔ اے مُرشد توں جو کہندا ایں۔ سبھ سچ اے۔ پر ساڈا کہنا وی جھوٹھ نہیں۔ تیری جدائی وچ ساڈیاں دیاں اکھیاں چوں خون وگ رہیا اے۔ ساڈی نشال رنج

اے۔ جویں رتّا بال بنگی بدی نہیں جان دا۔ پر دائی نال لڑدا تے روندا اے۔ اسیں سارنگی ہاں تے توں ایہں سارنگی دی تار ایں۔ اسیں اِک ونجھلی ہاں تے ایس ونجھلی وِچ تیری ای پھوک اے۔ جس نال اسیں وَج رہے ہاں۔

اوس وزیر نے فیر خلوت چوں آواز دِتّی۔ اے مریدو نیڑے آ کے میری گل کنّھ سُنو۔ مینوں حضرت عیسےٰ نے حکم دِتّا اے پئی سارے خویش قبیلے نوں چھڈ کے اکلّا ہو جا تے کندھ وَل مُنہ کر کے بیٹھ جا سو۔ اے دوستو میرے وَلّوں تُسیں رُخصت ہو جاؤ میں تے مولا دے راہ وِچ اپنی جان ونجا دِتّی اے۔ تے رب نے میری تھاں چوتھے آسمان تے بنا دِتّی اے۔ میں ہُن رنج و بلا وِچ وڑ کے ایس ناری آسمان دے تھلّے لکڑی وانگ سڑ نہیں سکدا۔ میں تے حضرت عیسیٰ دے سائے ہیٹھ چوتھے آسمان تے ڈیرا لانا چاہندا ہاں۔

پھیر اوس باراں امیراں نوں کول بُلایا تے ہر اِک نوں الگ الگ بُلا کے کئی نُقطے سمجھا دِتّے۔ اوس نے ہر امیر نوں وکھ وکھ بُلا کے کہیا۔ میں تینوں اپنا خلیفہ بنایا اے۔ حضرت عیسیٰ نے سارے لوکاں نوں تیری تابع کیتا اے۔ تے سارے امیر وی تیری تابع رہن گے۔ جیہڑا تیری تابعداری چوں سر باہر کڈھے۔ مُنکر ہووے اوس نوں بھاویں وڈھ دیویں۔ بھاویں قید کر دیویں۔ پر جد تک میں زندہ ہاں مُنہ نہیں ایہہ گل نہ آکھیں۔ جس ویلے میں مر جاواں توں خلافت دا تاج سر تے رکھ

دیں - پر میرے مرن تیکن ایس بھید نوں ظاہر نہ کریں - ایسا نہ ہووے کہ باقی دے امیر حسد کرن تے مینوں کنشان ہئی - اوس نوں خلیفہ بنان دی تھاں ساڈے وچوں کسے ہور نوں بنا دیو ایہہ کے سارا عیسائیت دے حکم احکام دا دفتر اِک اِک پڑھ کے ساری اُمت تے میرے مرن بعد ظاہر کر دیئیں -

اوس مکّار وزیر نے ایسے طرح ہر سرکردہ امیر نوں وکھو وکھ بُلا کے سمجھا دِتّا تے کہہ دِتّا - بئی تیرے باجھ میں کسے ہور نوں دین اندر اپنا نائب خلیفہ نہیں بنایا -

اِہ اِکّو گل سبھناں نوں سمجھا دِتی - جو کجھ اِک نوں آکھیا اوہو دُوجے دے کن پا دِتّا - ہر اِک نوں آپو اپنا دفتر ہتھ پھڑایا پر اِہ ہر دفتر اِک دُوجے دی ضِد سی -

ایس توں بعد وزیر چلّے وِچ بہہ گیا - تے ایس چلّے دے اندر ہی مر گیا - جس ویلے لوکاں نوں اُہدے مرن دی خبر ہوئی - ہُم ہُما کے روندے کُرلاندے اُہدی قبر (میّت) تے آ گئے تے اُہناں اِک قیامت لے آندی - اوس دی قبر تے ترکی - عربی - کُردی رُومی بیشمار عیسائی جمع ہو گئے - اُہدی قبر دی مٹی نوں اپنے سر وِچ پان تے رون - اِک مہینے بعد جدوں طبیعت نوں ذرا ٹھور آئی - تد لوکاں اُہناں امیراں نوں پُچھیا کہ اِہ تہاڈے وچوں کس نوں اپنا نائب بنا گئے ہن - تاں جو اسیں سارے اوسے نوں اپنا امام منّئے تے اُہدے حُکماں تے چلّئے -

لَا نُفَرِّقُ بَیْنَ اَحَدٍ "نہیں فرق رکھیا - اساں کسے (نبی) وِچ"

مولانا روم ایتھے نبیاں دا ذکر کردے ہوئے کہندے ہن کہ جویں اک مکان وچ توں دس دیوے بالیں۔ اوہناں دیویاں دی شکل دکھو دکھری ہووےگی پر روشنی اکو جیہی ہووے گی۔ جے توں ہزار سیب لے کے اوہناں دا پانی کڈھیں تاں پانی سبھ دا اکو جیہا ہووے گا۔ ایسے طرح سارے نبی رب دے بندے نیں۔ کہندے نیں کہ اِہ نکتے تلوار دی دھار توں بھی باریک ہن۔

امیراں دا آپس وچ جھگڑنا

امیراں وچوں اک اوہناں مریداں کول گیا تے کہن لگا۔ میں اوس رب دے خاص بندے دا نائب ہاں۔ دیکھو میرے کول اوہناں دی تحریر اے۔ دوجے پاسیوں دوجا نائب آیا۔ اوس وی مالک دی اک کتاب کڈھ دکھائی تے آکھن لگا اِہ جھوٹھ بول دا اے۔ اصل کتاب اوہناں دی میرے کول اے۔ تے میں اوہناں دا نائب ہاں۔ ایسے طرح باقی امیراں وی دعوے کیتے تے آپس وچ تلوار چل پئی۔ ہر سرکردے دے قبضے وچ خاصی فوج سی۔ سارے تلواراں کھچ کے آ گئے۔ ہزاراں کشتیاں دے پشتے۔ زخمیاں دے ڈھیر لگ گئے۔ تے ان گنت عیسائی آپس وچ لڑکے مر گئے۔ پر جیہڑے اوہناں امیراں دے شر توں بے غم ہو کے حضرت محمدؐ صاحب دی پناہ وچ آ گئے۔ اوہناں بڑا درجہ پایا۔ اوہناں دی نسل دنیا وچ حدوں ودھ کے ہوئی۔ تے جیہڑے دوسرے نصرانی سن۔ جیہڑے حضرت محمدؐ صاحب نوں دیکھ نہیں سکدے سن۔ اوہ وزیر دے مکراں وچ تے فساداں وچ پھس کے تباہ ہو گئے۔

دوسرے یہودی بادشاہ دی کہانی

مولانا فرماندے ہن اوس یہودی بادشاہ دی نسل وچوں اک ہور بادشاہ ہویا۔ اوس دی عیسائیاں نوں مار مکان تے لک بدھا ہویا سی۔ توں جے ایس گل دی دلیل چاہویں تے قرآن مجید وچوں سورہ بروج پڑھ کے دیکھ لے۔ ایس یہودی بادشاہ نے اک بہت بڑی چخا بنا کے اوہدے وچ اگ بالی۔ تے اوس چخا دے اُپر اک بُت رکھوایا۔ تے کہیا جیہڑا ایس بُت دی پوجا کرے گا۔ اوہنوں اگ وچ نہیں سٹیا جاوے گا۔ تے جیہڑا ایس بُت دی پوجا نہیں کرے گا۔ اوس نوں اگ وچ سٹ دتا جائے گا۔

اوس یہودی نے اک عورت بال والی منگائی اوس نوں بُت اگے کھڑا کرایا۔ تے اگ روشن کر دتی۔ فیر حکم دتا اے عورت ایس بُت نوں رب من کے سجدہ کر۔ نہیں تے تینوں اگ وچ سٹیا جاویگا۔ اوہ عورت پاک پروردگار نوں منن والی سی۔ اوس نے بُت دے اگے سر جھکان توں انکار کر دتا۔

فیر اوس یہودی نے اوس عورت کولوں بچہ کھوہ کے اگ وچ سٹیا۔ اوہ عورت ڈر گئی۔ اوہدا دل ایمان توں ڈول گیا تے اوس چاہیا کہ بُت اگے سجدہ کرکے اپنی تے پُتر دی جان بچا لواں۔ پر اپنے رحم وچ بچہ اگ وچوں بول پیا۔ اے ماں میں مویا نہیں۔ میں ایتھے راضی بازی ہاں۔ تے سگوں اسے ماں توں بھی ایتھے آ جا۔ ایہہ اگ دیکھن وچ بھانویں نار اے

پر اصل وِچ راک گلزار اے۔ آ بھیتی نال آ تے ابراہیم خلیلؑ دی ایس گلزار دے بھید دیکھ۔ اے ماں ایس گل نوں نیک نصیب سمجھ کے ایس اگ وِچ آ جا۔ میں تیرے اُتے مہربانی کر رہیا ہاں کہ تینوں بُلا رہیا ہاں۔ میں تے ایتھے ایہاں خوش ہاں کہ مینوں تیری وی لوڑ نہیں۔

فیر اوس مُنڈے نے لوکاں نوں ہاک ماری۔ لوکو ایہہ اگ نہیں۔ ایہہ پھُلاں دا باغ اے۔ خوف نہ کھاؤ تے آ جاؤ۔ ایہہ سُن کے ماں نے وی اگ وِچ چھال مار دِتّی اوس وی بچّے وانگوں خوشی نال شور مچایا تے لوکاں نوں اپنی وَل بُلایا۔ ایس ماں پُتّ دے بُلان تے لوکی عورت مرد سبھ بیخود ہو کے دبا دب اگ وِچ چھالاں مارن لگ پیئے۔ تے نوبت ایتھوں تک آ گئی پئی بادشاہ دے سپاہی اِہناں نوں بانہوں پکڑ کے روکدے تے پچھانہہ ہٹاندے سَن۔ ایس تے اوس یہودی بادشاہ دا شرمندگی نال مُنہ کالا ہو گیا۔ اوہ وی نمرود وانگوں حیران ہو کے شرمندگی وِچ غرق ہو گیا۔

دُشمن دا مُنہ ٹیڑھا ہونا

مولانا روم کہندے ہَن پئی اِک کافر نے اِک دن محمدؐ صاحب نوں ٹھٹھا کر دیاں ہویاں مُنہ ڈِنگا کر کے آواز ماری۔ جس تے رب دے مَن وِچ غیرت آئی اوہدا مُنہ اُنج ای ڈِنگا ہو گیا اوہ کافر ایس تے بڑا شرمندہ ہویا۔ تے آ کے آکھن لگا میں تہانوں مُنہ ڈِنگا کر کے آواز ماری سی۔ تے میرا مُنہ ای ڈِنگا ہو گیا اے

تسیں میرے تے رحم کرو تے مینوں معاف کر دیئو۔ دو جگ دے سردار نے اوہدا گناہ معاف کر دتّا تے اوہدا منہ فیر ٹھیک ہو گیا۔

یہودی بادشاہ دا اگ تے غصّہ تے اوہدا جواب

ایس یہودی نے اگ نوں کہیا۔ اے اگ تیری ساڑن پھُوکن والی خو (عادت) نوں کیہ ہو گیا اے۔ توں اوہناں نوں کیوں نہیں ساڑ گواندی۔ تیری خاصیت بدل گئی اے۔ یاں تیری نیت وچ فرق آ گیا اے ساڈوں اپنے پجاریاں نوں جلانی ایں پر اوہناں نوں کجھ نہیں کہندی۔ کسے نے تیرے تے طلسم جادو کر دتا اے۔ یاں ساڈی بدقسمتی اے کہ تیری طبع بدل گئی اے۔

اگوں اُس اگ نے آکھیا۔ اے بادشاہ میں اوہو ہاں تے میری خو خصلت وی اوہو اے۔ بیشک توں میرے وَل آ کے ویکھ لے۔ نہ میری طبیعت بدلی اے۔ نہ مادہ بدلیا اے۔ اوہ جو تُرکاں (فوجیاں) دے شاہی تنبو اگے کُتے ہُندے ہَن۔ جدوں کوئی مہمان آئے۔ اوہ اوہدے کول خوشامدی وانگ آ کھلوندے ہَن۔ تے جے کوئی بیگانہ آ جائے۔ اوہ کُتے اوس تے جھپٹ مار دے ہوئے شیر وانگوں حملہ کر دیندے ہَن۔

اے بادشاہ میں غلامی وچ کُتے نالوں گھٹ نہیں تے خدا دا حق تُرکاں فوجیاں نالوں وڈّا اے۔ جے تیری طبیعت دی اگ تینوں غمناک کر دی اے تے یقین کر کہ اِہ دین دے اندر سوزش دا اثر اے۔ نَے جے تیری طبیعت دی اگ خوشیاں وِچ آوندی اے۔ تے توں سمجھ بھئی دین

ایمان دی خوشی دا کارن اے۔

نتیجہ

مولانا کہندے ہن اگ۔ پانی۔ ہوا۔ سبھ امر الٰہی ہن۔ اسے ویلے جدوں تیرے دل دی نورانی اکھ کھلے گی۔ توں دیکھیں گا۔ کہ علم دا پانی تے غصے دی اگ سبھ اللہ ولوں ہن۔

ہوا دا قوم لوط نوں ہلاک کرنا

مولانا لکھدے ہن۔ حضرت ہودؑ رب دے اک نبی سن۔ اوہ اپنی قوم نوں بہتیری وعظ نصیحت کردے رہے۔ پر تھوڑے بندے ایمان لیائے۔ باقیاں تے کجھ اثر نہ ہویا۔ اوہناں تنگ آ کے بد دعا دتی۔ تے رب ولوں اوس قوم نوں غرق کرن لئی بہتیری جھکھڑ دا طوفان آیا۔

مولانا روم اوس دا ذکر کر دے ہوئے کہندے ہن۔ کہ جیہڑے بندے ایمان لے آئے سن۔ اوہناں دے گرد حضرت ہود نبیؑ نے اک لکیر کھچ کے دائرہ بنا دتا۔ جیہڑے لوک اوس دائرے وچ آ گئے۔ اوہ سبھ بچ گئے۔ تے جیہڑے اوس حلقے یا دائرے توں باہر سن۔ اوہ سبھ اوس ہنیری جھکھڑ دے طوفان وچ مر کھپ گئے۔

جویں اک آجڑی حضرت شیبانؓ سن۔ اوہ جدوں جمعہ دی نماز پڑھن جاندے۔ اپنے راجڑ دے ارد گرد اک لکیر مار جاندے۔ اوس دائرے اندر نہ کوئی بگھیاڑ آ سکدا سی۔ نہ کوئی بکری یا دنبہ اوس چوں باہر جا سکدا سی۔

نتیجہ

مراد ایہہ کہ جیہڑے خدا دے ولی تے نیک پاک ہَن۔ اوہناں دے دائرے وِچ آکے بندہ حرص ہوا دے بکھیاڑاں کولوں بچ جاندا اے۔

شکاری جانوراں تے شیر دی حکایت 1959

۲۔ کلیلہ دمنہ نوں پڑھ کے دیکھ۔ تاں جے توں ایس حقیقت چوں مَن دا اصلی مطلب پا سکیں۔ (کلیلہ دمنہ اِک بہت پرانی سنسکرت دی کتاب اے۔ جس نوں رائے دابشلیم نے لکھیا سی۔ تے ایتھے توں پہلاں ایہہ عربی وِچ ترجمہ ہوئی تے "انوار سہیلی" دے نام بیٹھ چھپی۔ فیر عربی توں انگریزی فرانسیسی فارسی وغیرہ زباناں وِچ ترجمہ ہوئی تے فارسی چوں اردو کیتی گئی)

کلیلہ دمنہ وِچ لکھیا اے کہ اِک جنگل وِچ جانور رہندے سَن اوتھے اِک شیر وی رہندا سی۔ جیہڑا اوہناں وِچوں روز اِک دو نوں پھڑ کے لے جاندا سی۔ ایہہ سب جانور ایس شیر ہتھوں ڈاہڈے تنگ آ گئے تے آکھن لگے توں سانوں رج کے کھا اَسِیں تیری خوراک ہاں۔ پر شکار توں وَدھ شکار نہ مار۔

شیر نے اگوں کہیا جے تسِیں میرے نال دھوکھا نہیں کردے تے میں تہاڈی گل سُنن لئی تیار ہاں۔ اُنج میں اگے لوکاں دیاں دھوکھیاں وِچ بتھیرا آ چکا ہاں۔

سارے جانوراں اگوں کہیا۔ اے جنگل دے بادشاہ توں

کوئی خوف نہ کر تے اللہ دے توکل آسرے تے بھروسہ رکھ۔

شیر نے کہیا بے شک توکّل دا راہ سچّا اے۔ پر حضرت محمدؐ صاحب نے فرمایا اے کہ توں اپنے رب دے توکل کرن دے نال اپنے اُونٹھ دا گوڈا ضرور بنھ لے۔ یعنی توں اُونٹھ دی لت بنھ کے فیر خدا دے توکّل تے اوس نوں بدھا چھڈ کے نماز پڑھ یا کوئی کم کر۔

جانوراں نے فیر کہیا توکل توں کوئی چنگی شئے نہیں۔ توں توکّل کر حضرت محمدؐ نے کہیا اے۔ اسیں (مخلوق) رب دا ٹبر ہاں۔ تے رب ہی سانوں ڈُدھ (خوراک) پہنچاندا اے۔

شیر نے کہیا اِہ گل ٹھیک اے۔ پر رب نے ساڈے قدماں اگے پر سانگ (پوڑی) رکھی اے۔ پئی پوڑی پوڑی چڑھ دیاں چھت تک پہنچ سکدے ہاں۔ تے رب سچ آکھیا اے کہ توں کسب کر روزی کما تے فیر رب تے تکیہ بھروسہ وی رکھ۔

جانوراں فیر آکھیا۔ ایس توں وَدھ اَسیں تینوں رکیہ آکھئے لکھّاں مرد عورت ایہے دیکھے ہیُن۔ جنھاں بڑیاں تدبیراں تے چالاکیاں کیتیاں۔ پر مطلب نوں پہنچ نہ سکے۔ تے تقدیر دا لکھیا کہہ کے چُپ ہو گئے۔

عزرائیل دا اِک سادہ دل بندے نوں غصّے نال ویکھنا

سویر ویلے رب دے اِک بھولے بھالے بندے نے حضرت سلیمانؑ (نبی تے بادشاہ) دی عدالت وِچ آکے دوہائی پائی۔ غم تے

دہشت نال اُہدا چہرا پیلا تے ہونٹھاں دا رنگ نیلا ہو رہیا سی
شاہ سُلیمان نے اُس نوں پچھیا۔ تینوں کیہ ہویا اے۔
اوس نے کہیا اے حضرت مینوں موت دے فرشتے عزرائیل نے
بڑے غُصّے نال ویکھیا اے۔ تے میں ایس گلوں ساوا پیلا ہو
رہیا ہاں۔ حضرت سلیمان نے پُچھیا ہُن توں کیہ چاہندا ایں۔
اوس کہیا اے بادشاہ نوں ہوا نوں حُکم دیہہ کہ اوہ مینوں سومنات
دے مندر کول ہندوستان پہنچا دیوے۔ تاں جو میں امن
وِچ آ جاواں۔

حضرت سلیمانؑ نے ہوا نوں حُکم دتا اوہ اوس بندے نوں
اوتھوں اُڈا کے ہندوستان لے گئی تے سومنات دے مندر
کول چھڈ آئی۔

دُوجے دن حضرت سُلیمان نے عزرائیل نوں پُچھیا۔ توں
اوس مومن بندے وَل قہر دی نظر نال کیوں تکیا سی۔ عزرائیل
نے کہیا اے بادشاہ میں اوس بندے وَل قہر دی نظر نال
نہیں تکیا۔ سگوں تعجب تے حیرت دی نظر نال ویکھیا سی۔ مینوں
ربّ ولوں حُکم ہویا سی۔ پئی اوس بندے دی جان ہندوستان
وچ سومنات دے مندر کول قبض کر۔ تے میں حیران ساں
کہ اوہ ایتھے اے۔ اوہدی جان ہندوستان وچ کس طرح کڈھاں گا
اوہ بھانویں سو کھنب رکھدا ہووے۔ فیر وی اوہدا ہندوستان
ایڈی چھیتی پہنچنا مُشکل اے۔ پر جدوں میں اللہ دے حُکم
نال ہندوستان پہنچیا۔ اوہ اوتھے اگے ای موجود سی۔ میں

اوہدی جان کڈھ لیایا۔

شیر دا توکّل نوں ترجیح دینا

شیر نوں جانوراں نے اجیہیاں مثالاں دے کے سمجھایا کہ شیر من گیا تے فیصلہ ایہہ ہویا کہ سارے جانور رَل کے شیر نوں دو جانور روز کھان لئی بھیج دیا کرن گے۔ تے شیر اگّے توں کسے نوں نہ مارے گا۔

سارے جانور ایہہ فیصلہ کر کے خوشی خوشی مُڑے تے اِک تھاں بیٹھ کے صلاح مشورہ کرن لگے۔ اوڑک ایس گل تے فیصلہ ہویا۔ پئی روز قُرعہ پا لیا کرو۔ جس دے ناں تے قُرعہ دی پرچی نکلے۔ اُہ چُپ کر کے شیر وَل چلا جایا کرے۔ ایس تے سبھ راضی ہو گئے تے جس دے ناں قرعہ نکلے۔ اوہ شیر دل خوشی خوشی چلا جائے۔

خرگوش دا جانوراں نوں کہنا

جدوں خرگوش دی واری آئی۔ اوس کہیا۔ ایہہ ظلم کد تک جانوراں کہیا۔ ساڈا شیر نال پورانا عہد اے۔ توں حجتاں نہ کر اتے موت توں نہ ڈر۔ سہے (خرگوش) نے کہیا۔ یارو مینوں کجھ سوچ لین دی مُہلت دیو۔ شائد تسیں وی ایس مصیبت توں بچ سکو۔

اگّوں جانور بولے اے چھوٹے جیہے بے عقل سہے۔ اے خرگوش اپنی ہستی توں وَدھ کے گلّاں نہ کر۔ اِہ نادانی دیاں گلّاں چھڈ دے۔ جیہڑا توں وڈیاں نالوں وَدھ کے چاتر بن دا ایں۔

اِہ تیری خود پسندی ساڈی موت اے۔ اگوں خرگوش نے کہیا۔ مینوں رب وَلوں الہام ہویا اے۔ نہیں تے میں چھوٹا جیہا جانور کیہ کر سکدا ہاں۔

خرگوش نے شیر نوں مارن دی صلاح سوچ لئی۔ جانوراں پُچھیا۔ توں اُس راز نوں سانوں بھی آگاہ کر۔ خرگوش نے کہیا دل دا راز کدے کسے نوں دَسنا نہیں چاہیدا۔ کدی دشمن سجن ہُندا اے۔ تے کدی سجن دشمن بن جاندا اے۔ جے توں کوئی گل کہنی دی ہووے تے اوہلے ہو کے کُھل کے کہہ۔ تے اِکو نوں دَس کیوں جو حضرت محمد صاحب اِنج ای کر دے ہُندے سَن۔ تے جیہڑا صلاح مشورہ کرنا ہووے۔ اوہ اوہلے ہو کے کرنا چاہیدا اے۔

مُکدی گل خرگوش نے کسے نوں اپنا بھید نہ دِتا تے آپے چُپ چُپاتیاں گل دے ہر اونچ نیچ نوں سوچیا۔ فیر اِک پہر ٹھہر کے اوہ ہولی ہولی شیر دل ٹُر پیا۔ شیر اوس دے کویلے آون تے خفا ہو رہیا سی تے کہندا سی ایہناں دھوکے بازاں (جانوراں) مینوں بڑا تنگ کیتا اے۔

شیر اِنج ای من نال گلاں کردا سی۔ ایتھے مولانا روم اِک

مکھی دی مثال

دیندے ہوئے فرماندے ہَن۔ اے انسان تیری مثال اوس مکھی وانگر اے۔ جیہڑی خودی دی لہر وچ مستانی سی۔ جد اوس باز دے وصفاں دی صفت سُنی۔ تے کہن لگی۔ میں بھی اِک ہُماں نوں

کدہ گھٹ ہاں ۔ اِک واری کھوتے نے موت کیتا ۔ اوس موت وِچ گھاہ دا اِک تیلا تردا سی ۔ مکھی اوس تے بہہ کے ترن لگ پئی ۔ تے بڑی آکڑ نال تیلے دی بیڑی نوں ملاحاں وانگ لتاں دے چپواں نال چلا رہی سی ۔ تے کہندی سی ۔ میں دریا تے کشتی سنے سن ۔ تے ویکھن نوں دِل چاہندا سی ۔ سو اج دیکھ لئے ہن ۔ ایہہ اے کشتی تے ایہہ بے کنارا دریا ۔ تے میرے ورگا ملاح دیکھو ۔ اوس مکھی لئی اوہ موت (پیشاب) وی بے کنارا سمندر وانگوں سی ۔ کیوں جو جتنی اوہدی نظر سی ۔ اوتھوں تک اوہدے دیکھن دی حد سی ۔

خرگوش دی دیر تے شیر دا غصّہ

خرگوش راہ وِچ ڈھیر چر سوچ وچار کرن دے بعد جد شیر ول ٹریا ۔ شیر نے دیکھیا اِک خرگوش بڑا بے فکر اتے بے غم ہو کے ٹریا آوندا اے ۔ جد اوہ خرگوش کول آ کھلوتا ۔ شیر نے گج کے کہیا اے چھوٹیرے جیہے خرگوش توں جانناں ایں ۔ میں گائیاں بلداں (دہیلاں) نوں پھڑ کے ٹوٹے کر دِتّا ۔ تے شیراں نوں کنوں پھڑ کے پنجے اندر گھٹ چھڈیا ۔ توں میرے سامنے کیہ ہستی رکھدا ایں ۔

اگوں خرگوش نے جان دی امان منگ کے کہیا ۔ اے بادشاہ میری جان دا لقمہ کرن توں پہلاں میرے دیر نال آون دی گل سُن لے ۔ شیر نے کہیا اے بیعقلاں دے اُستاد خرگوش دس ایناں چر کے آون دا کیہ سبب اے ۔

خرگوش نے کہیا اے بادشاہ توں ایس غریب تے بیکس

دی گل سُن ۔ کیوں جو دریا جیہڑا ہر اک نہر نوں پانی دیندا اے
اوہ گھتاں کنڈیاں نوں اپنے سر متھے تے رکھدا اے۔ تے ایس
سخاوت نال اوہدا پانی نہیں گھٹدا۔ شیر نے کہیا۔ میں وی حسب
مراتب تیرے تے بخشش تے مہربانی کروں گا۔ توں گل کر۔

خرگوش کہن لگا اے بادشاہ چھاہ ویلے (سویر ویلے) میں تیرے
وَل دوڑیا آندا ساں۔ میرے نال اِک ساتھی خرگوش وی سی۔
جیہڑا میں تیرے لئی آندا سی۔ سانوں رستے وچ اِک ہور شیر
نے پھڑ لیا۔ اوس نے ساڈے تے چُپ چپاتے حملہ کر دتا
میں اوس شیر اگے تیرا ناں لیا۔ پر اوہ کہن لگا میں تیرے
بادشاہ نوں کیہ جاندا ہاں۔ میں تینوں تے تیرے بادشاہ
(شیر) نوں لیراں لیراں کر دیاں گا۔

میں اوس نوں آکھیا مینوں گھڑی دی گھڑی چھڈ۔ میں اپنے
بادشاہ دے آخری درشن کر آواں۔ تے اوس نوں تیری خبر دس
آواں۔ اوس کہیا اپنا ساتھی میرے کول گِروی رکھ جا۔ سو میں
اپنے ساتھی نوں جیہڑا میرے نالوں تگڑا موٹا تازہ اے۔ اوس
کول چھڈ کے بڑی مشکل نال جان بچا کے تیرے ول آیا ہاں
اے بادشاہ اوس شیر دے راہ وچ ہون نال اج توں ساڈا
ایدھر آنا جانا بند سمجھیں۔ تے ساڈے کولوں روز دے وظیفے
(خوراک) دی کوئی امید نہ رکھیں۔ کیوں جو اوہ راہ وچ بیٹھا
ہویا اے۔ تے جے چاہنا ایں کہ تینوں خوراک جلدی رہوے
توں اوس نوں راہ وچوں ہٹا دے۔

شیر نے کہیا بسم اللہ۔ چل مینوں اُہ تھاں وس تے میرے اگے چل۔ اِک رکیہ جے سَو وی ہووے۔ میں اوہناں نوں مار دیاں گا۔
اوہ خرگوش رہبر بن کے اگے اگے ٹُرپیا۔ تے اوس نوں اِک کھوہ وَل جس دا خیال دل وِچ دھاریا ہویا سی لے ٹُریا۔
جد اوس کھوہ دے کول پہنچیا۔ اوس شیر نال کیہ کیتا۔ ایہہ سُنن توں پہلاں حضرت سلیمان تے ہُدہُد دی گل سُن لے۔

حضرت سلیمان تے ہُدہُد

حضرت سلیمان دا شاہی دربار لگا ہویا سی۔ سارے پنچھی پرندے موجود سَن۔ تے حضرت سلیمان دیاں باتاں سُنن لئی اپنا چیک چہاڑا چھڈ کے خاموش بیٹھے سَن۔ بادشاہ دے حکم مطابق اِک اِک پنچھی اپنے بھیت تے وڈیائیاں دَس رہیا سی۔ جدوں ہُدہُد دی واری آئی۔ اوس کہیا اے بادشاہ میں تینوں اپنا اِک چھوٹا جیہا ہنر دَساں۔ بادشاہ نے کہیا دَس۔ اوس کہیا اے بادشاہ جدوں میں ہوا وِچ اُچا اُڈ جاواں۔ تے جے اوس اُچیائی توں یقین دی نظر نال دیکھاں۔ مینوں زمین دی تہ توں (زمین دے تھلیوں) پانی نظر آ جاندا اے۔ مینوں اوس دی ڈونگھیائی۔ چوڑائی۔ رنگت نظر آ جاندی اے سو اے بادشاہ جدوں کدھرے تیرا لشکر جا رہیا ہووے مینوں توں اوسدے نال اُجاڑاں وِچ جتھے پانی نہیں لبھدا بھیج دیا کر۔ بادشاہ نے کہیا توں اوہناں اُجاڑاں۔ جُوہ جنگلاں وِچ جتھے پانی لبھناں مُشکل اے۔ ساڈے نال رہو۔ تاں جو لشکر دے واسطے توں پانی لبھ سکیں

تے لشکر نوں کوئی اوکھت (تکلیف) نہ ہووے۔

جس ویلے کاں نے ہُدہُد دی ایہہ گل سُنی اوس نوں بڑا حسد آیا۔ اوس کہیا بادشاہ اگےّ جھوٹھیاں لافاں تے پھڑاں نہ مار۔ جے تیری نظر اینی تیز اے۔ کہ تینوں زمین دے ہیٹھاں دا پانی نظر آ جاندا اے۔ تاں زمین تے پیا ہویا جال تینوں کیوں نظر نہیں آوندا؟

کاں دی گل سُن کے بادشاہ نے کہیا۔ اے ہُدہُد ایہہ گل سچی جاپدی اے۔ اج معلوم ہُندا اے کہ توں ساڈے ساہمنے جھوٹھی مستی دا اظہار کر رہیا ایں تے جھوٹھیاں لافاں مار رہیا ایں۔

ہُدہُد اگوں بولیا اے بادشاہ توں دشمن دی گل وَل دھیان نہ کر۔ مینوں ہوا دے وِچ دُوروں پھاہی نظر آوندی اے۔ کیہ کراں جے تقدیر دا اکھاں اگے پردا آ جاوے۔ قضا نال باطن دی اکھ نوں بند ہو جاوے۔ سورج چند گرہیاں جاوے تے ہنیرا ہو جاندا اے۔

خرگوش دا شیر نالوں وکھرا ہوناں

خرگوش کھوہ دے نیڑے پہنچ کے رُک گیا۔ شیر نے پچھیّا۔ اگےّ کیوں نہیں چل دا۔ اوس کہیا اگےّ دوجا شیر اے۔ ایس کرکے میریاں لتاں کمبدیاں ہین۔ تے میرا رنگ ساوا پیلا ہو رہیا اے۔ شیر نے کہیا توں ویکھ اوہ کھوہ اندر ہے کہ نہیں۔ میں اوس نوں اکو جھپٹے وِچ مار دیاں گا۔

خرگوش نے کہیا جے توں مینوں آپنی گد وچ لے لویں۔ تاں اگے جا سکناں۔ نہیں تے مشکل اے۔

ایہہ گل سُن کے شیر نے اوس نوں اپنی کچھ وچ لے لیا۔ تے اوہ شیر دی پناہ وچ کھوہ تک گیا۔ جد پانی وچ اوہناں دوہاں اپنا پرچھاواں (عکس) ویکھیا۔ شیر نے ویکھیا کہ پانی وچ اک شیر اے۔ تے اوہدی کچھ وچ اک موٹا خرگوش اے۔ اوس نے خرگوش نوں چھڈ کے غصے نال اپنے ویری نوں مار مکان لئی کھوہ وچ چھال مار دتی۔ تے اپنے پرچھاویں نال لڑدا ہویا مر گیا۔

جدوں خرگوش نے شیر کولوں خلاصی پائی۔ اوس خوشی خوشی جنگل دے سارے جانوراں نوں جا کے ایہہ خوشخبری سنائی۔

جنگل دے سارے جانور ایہہ خوشخبری سن کے خرگوش دے گرد جمع ہو گئے اوس اگے سجدے کرن لگے تے کہن لگے۔ توں تے کوئی فرشتہ ایں یا شیراں واسطے عزرائیل ایں۔

اوس کہیا۔ اے یارو میں کوئی فرشتہ یا عزرائیل نہیں۔ اوہو خرگوش ہاں۔ پر رب دی مدد نال سمجھ بوجھ ہویا اے۔ تے فیر اوس نے جانوراں نوں وعظ نصیحت کیتی۔ تے کہیا ظاہر دے دشمن نوں مارنا سوکھا اے۔ تسیں باطن دے دشمن نفس دے شیر نوں عقل دے خرگوش ہتھوں مارو تے ٹھیک اے۔ میں ظاہر دے دشمن نوں مکا کے باطن دے دشمن ول آیا ہاں۔ تے چھوٹے جہاد (لڑائی) توں وہلا ہو کے وڈے جہاد ول آیا ہاں۔

نتیجہ —— مولانا کہندے ہن۔ اے بندے توں اک شیر

این ۔ ایس جگ (زمانے) دے کھوہ اندر ڈِگّا ہویا این ۔ تے
تیرے نفس (خرگوش) نے تینوں ایس کھوہ وِچ پایا ہویا اے ۔

1958

قیصر رُوم دے ایلچی دا حضرت عُمر فارُوقؓ وَل آوناں

قیصر روم وَلّوں اِک ایلچی (قاصد) منزلاں کر دا حضرت عُمر دوجے خلیفے وَل قیصر رُوم دا سینہا لے کے آیا ۔ اوس نے مدینے آ کے لوکاں نوں پچھیا کہ حضرت عُمرؓ دا شاہی محل کتھّے اے ۔ تاں جو میں اوہدے کول اپنا اسباب رکھ لاں ۔ تے گھوڑا بنّھ دیاں ۔ لوکاں آکھیا حضرت عُمرؓ نے کوئی مکان نہیں بنایا ۔ اوس نے اپنی ہستی وِچ ای اپنا محل بنایا ہویا اے ۔ تے بھانویں اوہناں دی بادشاہی دی مشہوری سارے جگ وِچ پھیلی ہوئی اے ۔ پر اوہ ایتھے اِک چھپّر ہیٹھ ای رہندے ہَن ۔ تیریاں اکھّیاں اگے پردہ آیا ہویا اے ۔ ایس پردے نوں پہلاں دُور کر ۔

مولانا کہندے ہَن جس دے سینے دا بُوہا کھُل جاوے ۔ اوہ ہر ذرّے وِچ سُورج دا چمکارا پاندا اے ۔ جے توں آپنیاں اکھّاں تے دو پوٹے (انگلیاں) رکھ کے اوہناں نوں بند کر دیویں تے فیر بھی تینوں اِہ جگ جہان نظر آ جائے تے دَسیں ۔ جگ جہان تے اوہو ہُندا اے ۔ پر جد اکھّاں اگے اُنگلاں نال پردہ آ جائے تے فیر کجھ نہیں دِسدا ۔ ایسے طرح ایہہ نفس تیریاں اکھّاں اگے اُنگل دے پوٹے وانگ اے ۔

ایہہ گل سُن کے قاصد نوں حضرت عُمرؓ دے دیکھن دا

شوق ہور ودھیا۔ اوس نے گھوڑے تے اسباب دا خیال چھڈ
کے دیوانیاں وانگن ہر پاسے حضرت عمرؓ دی ڈھونڈ بھال شروع کر دتی
مُکدی گل اوہنوں اک بدّو تیوِیں (اعرابی عورت) نے دسّیا۔ کہ
حضرت عمرؓ لوکاں کولوں وکھرے ہو کے اک کھجور دے درخت
دے سائے ہیٹھ سُتے ہوئے نیں۔ اوہ جس ویلے اوتھے پہنچیا۔
اوس نے حضرت عمرؓ نوں اوتھے سُتیاں ویکھیا۔ اوہدا جسم آپ
دی دہشت نال کنبن لگ پیا۔ اوس نوں آپ دی سوہنی صورت
دیکھ کے اُلفت کرن نوں جی وی کرے۔ تے آپ دی ہیبت
ویکھ کے ڈر وی آوے۔ اوس نے دل وچ کہیا میں بہتیرے
بادشاہاں نوں ویکھیا اے۔ بہتیرے بادشاہاں دی مجلساں وچ
بیٹھا ہاں۔ پر کسے نوں ویکھ کے میں اجیہی دہشت تے
ہیبت نہیں آئی۔ پر ایس بندے نے میری عقل تے ہوش
بھُلا چھڈی اے۔ میں لڑائی دے میدان وچ بتھیری واری
گیا ہاں۔ شیراں وانگ بے خوف ہو کے لڑدا رہیا ہاں۔ تے
میرا دِل دُوجیاں سنگیاں ساتھیاں نالوں ودھیرے دلیری اندر
رہیا اے۔ پر راہ بے ہتھیار سُتّا ہویا ویکھ کے وی میرا
سارا جسم کنب رہیا اے۔

اوہ ایسے سوچ وچ ہتھ بنھ کے کھلو رہیا۔ تھوڑے
چر پچھوں حضرت عمرؓ جاگ اُٹھے تے اوہ تعظیم کردا ہویا سلام
لئی جھکیا۔ آپ نے جواب وچ علیکم السلام (سلامتی ہووے تیرے
اُتّے وی) کہندیاں ہویاں اوس نوں بڑے پیار تے تسلّی نال

کول بلایا۔ تے اوس نوں رُوح تے طریقت دے نکتے
تے ہور باتاں سمجھائیاں۔

اوس نے پُچھیا اے امیرالمومنین اِہ جان عالم علوی چوں عالم سفلی وِچ کویں آئی۔ فرمایا جدوں رب نے کُن (ہو جا) دا حکم کیتا۔ اوس رب دے حکم وِچ اوہ سواد اے کہ بے گنتی رُوح وجد وِچ آ کے نابودی عدم یا عالم سفلی ول نس پیندے ہُن

جد سغیر (قاصد) نے اِہ نکتے سُنے تاں اوس دے دل نوں نویں چٹیک لگی۔ پھیر سوال کیتا ایس وِچ کیہ حکمت سی کہ پاک رُوح نوں مٹی وِچ قید کر دِتا۔ صاف پانی چکڑ وِچ جذب ہویا تے باقی رُوح فانی جُسے وِچ قید ہو گئی۔ حضرت عمرؓ نے بہت ساریاں مثالاں دے کے دسیا کہ آزاد تے لطیف مطلباں نوں لفظاں وِچ قید کرنا ایہو جیہا اے۔ جس طرح ہوا نوں بُجھ آوازاں وِچ بند کر لیناں۔ اِہ کم توں اِک فائدے دی خاطر کیتا اے۔ پھر آپ اِہ فائدہ کتھوں تیک توں دیکھ سکدا ایں۔ بس جد ساتوں اوس فعل وِچ فائدے لبھ دے ہُن۔ تے اوہ ذات جس نے ایہہ سارے فائدے پیدا کیتے ہُن۔ اوہ اپنے فعل وِچ کیہ کیہ فائدہ نہ دیکھدی ہووےگی تے جے ایہناں گلاں دا کوئی فائدہ نہیں۔ تے اپنی زبان بند کر لے۔ تے جے تینوں واقعی فائدہ پہنچیا اے۔ تے خدا دا شکر کر۔

قصّہ سوداگر تے طوطی دا

اِک سوداگر نے گھر وِچ پنجرے وِچ بند کرکے اِک طوطی رکھی ہوئی سی۔ جد اوہ سوداگر سوداگری کارن ہندوستان چلّیا۔ اوس گھر دے ہر بی تے ہر نوکر لونڈی نوں پچھیا بئی مڑدی واری تہاڈے واسطے اوتھوں کیہ کیہ تحفہ لیندا آواں۔ ہر اِک نے اوس نوں اپنی خواہش مُطابق دس دِتّا۔ فیر اوہن طوطی نوں پچھیا۔ توں وی دس تیرے لئی کیہ تحفہ لیاواں۔

طوطی نے کہیا اے آقا ہندوستان وِچ طوطیاں دا بسیرا اے جد توں اوہناں نوں بیٹھیاں دیکھیں۔ تے آکھیں اِک مُسافر طوطی تہاڈی مُشتاق اے۔ تے اپنے لیکھاں یا آسمان دی گردش نال قید وِچ اے۔ اوس نے تہانوں سلام کہیا اے۔ تے پچھیا اے کہ مینوں کوئی چارہ دسّو۔ میں تہاڈے ہجر اتھوں ڈاڈھی تنگ ہاں تے کیہ ایہہ جائز اے کہ میں قید وِچ رہواں تے تسیں باغاں وِچ بہاراں کرو۔

پرندیاں تے باز دے مالک (خدا) دی صفت مولانا کہندے ہین۔ ایسے طرح تیری جان دی طوطی (روح) دا قصّہ اے۔ تے جیہڑا جانوراں دا واقف اے۔ اوہ ایس دا وِی بھیتی اے۔ جدوں روح ایتھے (دُنیا تے) رہندا گھبرا جاندا اے۔ تاں اوہ شور پکار کردا اے۔ تے رب دا قاصد اوس نوں لبیک (پہنچیا ہیں) کہندا اے۔ تے لامکان ایہو جیہا

اے۔ جیہڑا وہم گمان وچ نہ آ سکے۔ تے تیرا وہم خیال بنت لامکان وَل جا رہیا اے۔

سوداگر دا طوطیاں نوں سنیہا دینا

جدوں سوداگر ہندوستان پہنچ گیا۔ اوتھے اِک اُجاڑ وِچ اوس نے بے شمار طوطیاں نوں بیٹھیاں دیکھیا اوس نے اوہناں نوں طوطی دا شکھ سینہاں تے درداں بھریا سلام سُنایا۔ ایہہ سُن کے اُہناں ساریاں طوطیاں وچوں اِک طوطی کنبّی۔ تڑفی تے اوس زمین تے ڈگ کے تے تڑاف تڑف کے اپنی جان گوا دتّی۔ سوداگر نے اوس طوطی دا پیغام سُن کے تڑف تڑف کے مرنا دیکھیا تے بڑا افسوس کیتا۔ بڑا پچھتایا۔ ہئی میں ایہی گل کیوں آکھی جو ایس طوطی دی اچانک تے غمناک موت دا سبب بنی۔ اوس سمجھیا۔ ایہہ طوطی اوس طوطی دی کوئی بہُت نیڑے دی رشتہ دار ہووےگی۔ تد ہی اوس دی جدائی نوں سہار نہیں سکی۔ تے گل سُن دیاں ہی تڑف تڑف کر مرگئی اے۔ ایس تھاں تے مولانا روم شیخ فریدالدین عطار دے اِک شعر

تُو صاحب نفسی اے غافل میانِ خاک خوں میخور
کہ صاحبدل اگر زہرے خورد آں انگبیں باشد

دی شرح (وضاحت) کر دے ہوئے لکھ دے ہن کہ صاحبدل جے زہر دی کھا لوے تے اوہ اوس نوں نقصان نہیں دیندا۔ سگوں اوس لئی شہد ہو جاندا اے۔ تے کہندے ہَن کہ حضرت محمدؐ صاحب نے فرمایا۔ کدی شاگرد نال مُرشد نوں نہ رلاؤ۔ تے جے

بھلا چاہندے او تے کسے مُرشد گورو یا پیر نال جھگڑا نہ کرو۔ کیوں جو صاحبدل دریا چوں موتی کڈھ لیاندا اے۔ تے مٹی سونا کر دکھلاندا اے۔

جادوگراں دا موسیٰ دی تعظیم کرنا

فرعون نے حضرت موسیٰ نوں مات کرن لئی دربار وچ موسیٰ نوں سدیا تے آپنے ویلے دے وڈے جادوگر سامری تے ہور چوتویں جادوگراں نوں بلایا تے آکھیا موسےؑ تے جادو کرو۔

مولانا رُوم اُس واقعہ دا ذکر کردے ہوئے فرماندے ہن۔ جدوں فرعون دے عہد وچ فرعون دے حُکم مطابق اوہدے دربار وچ سارے جادوگر اکٹھے ہوئے اوہناں حضرت موسےؑ نوں کہیا حضرت تسیں بزرگ او۔ پہلے تسیں اپنا کرتب دکھاؤ حضرت موسےؑ نے کہیا۔ نہیں پہلوں تسیں اپنا تماشا کرو۔ پر اوہ نہ منّے۔

مولانا کہندے ہن کہ اوہناں جادوگراں پہل نہ کیتی۔ سگوں اپنے ہتھ پیر وڈھ لئے تے تعظیم وچ فرق نہ آندا۔

نتیجہ

مولانا کہندے ہن بچہ جدوں پیدا ہُندا اے اوہ دیر تک اپنی زبان بند رکھدا اے۔ تے جیہڑے اوسدے کول ہور گلّاں کردے ہن۔ اوہ پہلوں سکھ دا تے فیر بول دا اے۔ تے جے اوہ سُنن دی قوّت نہ رکھدا ہووے۔ اوہ نی تی کر کے بولدا اے تے دُنیا وچ گنگا بولا کہلاندا اے۔ کیوں جو بولن توں پہلاں

علم تے حکمت ۔ ترقی
ربی عشق پیدا ۵۸ دل قوت
رقت تے نوری

سُننا ضروری اے۔

کہندے ہن اے انسان جے ایس بھید توں واقف ہو جاویں تے غیر گودڑی پائے تے ویرانے یا حجرے وچ بیٹھ کے رب اگے رویا کر۔ کیوں جو رب اگے توبہ تِلّا کرنا چنگا اے۔ تے حلال دی روزی کھا۔ کیوں جو حلال دی روٹی کھادیاں علم تے حکمت وچ ترقی ہُندی اے۔ ربّی عشق پیدا ہُندا اے۔ دل وچ رِقت تے نوری قوت آندی اے۔

سوداگر دا طوطی نوں سارا حال دسنا

سوداگر جدوں سوداگری توں وِہلا ہو کے گھر پہنچیا۔ اوس ساریاں آپنیاں تے غلاماں نوں سوغاتاں دِتیاں۔ طوطی نے پچھیا۔ میرا تحفہ آندا جے تے اوہ دیہو یا جو کجھ سُنیا ڈِٹھا جے اوہ دسو۔ سوداگر نے کہیا اے طوطی میں تینوں کیہہ دساں۔ میں خود بڑا پشیمان ہاں تے حسرت نال اپنے ہتھاں نوں چک وڈھدا ہاں کہ تیری جیہڑی جیہی گل اوتھے کیوں جا کیتی۔ طوطی نے اگوں کہیا اے خواجہ اوہ کیہڑی بیعقلی تے بے سمجھی دی گل سی۔ جس نے تینوں ایناں پریشان تے غمگین کر چھڈیا اے۔ سوداگر اگوں بولیا کہ میں اوتھے طوطیاں دے جھنڈ نوں تیرے سارے شکوے گِلے کھول سُنائے اوہناں وچوں اِک طوطی نوں ایہہ گل سُن کے سخت صدمہ ہویا تے اوہ تڑف تڑف کے مر گئی۔ میں اوہدا مرناں ویکھ کے پچھتایا۔ بئی میں ایہہ گل کیوں کیتی۔ پر جویں چھُٹا ہویا تیر مُڑ کمان وَل نہیں آوندا۔ ایسے طرح مُنہ چوں نکلی ہوئی گل دی پھیر مُنہ وَل

نہیں آوندی۔

ایس طوطی نے جد مرن والی اوس طوطی دی ساری گل سُنی تے اِہ بھی اوسے طرح کنبی تڑفی تے ڈِگ کے مر گئی۔

سوداگر جد ویکھیا کہ اِہ طوطی بھی ڈِگ کے مر گئی اے۔ اوس سر توں اپنی ٹوپی لاہ کے غُصّے وِچ زمین تے ماری تے بڑا رویا کُرلایا۔ اپنے بولن تے غم کر دیاں ہویاں آکھن لگا اے زبان توں ہی سارے فساد دی جڑھ ایں کہ توں بول کے ایس پنچھی نوں پَل بھر وِچ اُڈا دِتّا اے۔

ایسدے بعد سوداگر نے طوطی نوں مُردہ سمجھ کے پنجرے چوں کڈھ کے باہر سٹ پایا۔ اوہ طوطی باہر ڈِگدیاں سار اُڈ کے شاخ تے جا بیٹھی۔

سوداگر ایہہ اچنبا دیکھ کے بڑا حیران ہویا۔ تے آکھن لگا۔ اے طوطی سانوں اصل حقیقت دی گل دَس۔ اوس طوطی نے کیہ مکر کیتا سی۔ جیہڑا توں ایتھے ای سِکھ لیا تے ساڈیاں اکھیاں نوں مکر نال سیوں دِتّا۔

طوطی نے کہیا اوس طوطی نے اِہ سبق دِتّا سی کہ اپنی آواز بند کر لئے۔ بولنا چالنا چھڈ دے۔ کیوں جو تیری ایس آواز نے تینوں پھاہی وِچ پھاہیا ہویا اے۔ اِہ نصیحت کر کے اوس نے آپ خود کر کے دکھا دِتّا۔ ہُن اِنج کریں۔ جے توں دانہ بنیں گی۔ تینوں سارے پنچھی چُگ لین گے۔ جے توں غنچہ (کلی) بنیں گی تینوں بال (منڈے) توڑ لین گے۔ کیوں جو جس نے اپنی خوبی نوں ظاہر کیتا اوس دے سر سَو طرح دی آفت آئی۔ تینوں مولا نال لگن

لگانی چاہی دی اے۔ اوہ اپنیاں بندیاں تے خاص مہربانی کردا اے۔ تے جیہڑا مولا دی پناہ وِچ آ جائے۔ اگ پانی ہوا سبھ اوس دے بردے (غلام) ہو جاندے ہَن۔

طوطی دا اُڈ جاناں

اِہ نصیحتاں کرکے طوطی سلام کہہ کے اُڈ گئی۔ تے مُڑ اوہ ہندوُل جیہڑا اوس دا وطن سی چلی گئی۔ خواجہ (سوداگر) نے اوس دیاں نصیحتاں نوں پلّے بنّھ لیا۔ تے آکھن لگا۔ میری جان وِی طوطی نالوں کدوں گھٹ اے۔ غنیمت سمجھ جیہڑا ویلا نیکی وِچ لنگھ جاوے ایس رُوح (طوطی) نوں جسم دا پنجرا کنڈے وانگوں چُبھیا ہویا اے۔

لوکاں دا صفت یا بدصفتی کرناں

مولانا کہندے ہَن کہ جے کوئی بندہ تیری تعریف کرے۔ تے ایہہ ٹھیک اے۔ پئی اوس دی تعریف نال تینوں خوشی ہُندی اے تے اوسدی بدصفتی کرن نال تیرے دل نوں رنج پہنچ دا اے صفت تعریف اِک مٹھے پیالے وانگوں اے۔ تے نندیا بدصفتی کوڑے گھُٹ وانگر۔ پر توں ایہناں توں دُور رہو۔ حلوا کھاہدیاں گھڑی بھر لئی سواد آوندا اے۔ پر اِہ مٹھا آخر پھوڑے پھمنیاں بن کے ظاہر ہُندا اے۔ تے جوشاندہ یا دوا دی کوڑی گولی کھاندیاں دِل کُھپاندا اے۔ پر ایس دے اثر نال خون صاف ہو جاندا اے۔ تے انسان دا رنگ نِکھر آوندا اے۔

سو جد تک تیرے کولوں ہو سکے۔ شاہی طُرّہ نہ منگ۔ جدوں تیرے نِتے ایہہ حسن جمال نہ رہیا۔ مال دولت نہ رہیا۔ تیرے سبھ

ساتھی نس جان گے۔ جیہڑے اِک اُوہنیں مُنڈے نوں سوہنا دیکھ کے اوس نوں اپنے فریب وِچ لے آوندے ہَن اوس نال پیار کردے تے اوس تے مَردے ہَن۔ جدوں اوس مُنڈے نوں بدنامی دی داہڑی نکل آوندی اے۔ سبھ اوس نوں چھڈ کے نَٹھ جاندے ہَن۔

طوطی دی کہانی دا رسٹہ (نتیجہ)

مولانا فرماندے ہَن۔ طوطی دی کہانی دا مطلب حکیم سنائیؒ دی زبانی سُن۔ جو اِنج اے کہ

طُوطی دے مَرن نوں عجز نیاز جان۔ تے اپنے آپ نوں عاجزی تے محتاجی وِچ مُردیاں وانگن سمجھ۔ تد تینوں اوہ عیسیٰ آن کے زندہ کریگا تے تیری ہستی نوں اپنے وانگوں سدا لئی وَسدا رَسدا بنا دیگا۔ کیوں جو بہار دے موسم وِچ وی پتھر کدے سرسبز نہیں ہُندا۔ تے مٹی وِچ ای رنگ برنگ دے پُھل کِھڑ دے ہَن۔

اِک بڈھے چنگی دا واقعہ

حضرت عمرؓ خطاب (دوجے خلیفہ) دے ویلے اِک بڈھا چنگی چنگ یا سارنگی وجان والا سی۔ اوہدی آواز بڑی سُریلی تے مِٹھی سی۔ بُلبُل وی اوسدی آواز تے مست ہو جاندی سی۔ اوسدا مجلس اندر اِک گھڑی بیٹھنا مجلس نوں سجا دیندا سی۔ اسرافیل وانگوں اوہ وی اِک لَے نال مُردیاں وِچ جان پاندا سی۔

حضرت عائشہؓ دا سوال تے حضورؐ دا جواب

حضرت محمدؐ صاحب اِک واری اپنے کِسے صحابی نوں دفن کر کے گھر واپس آئے۔ تے اوہناں دی بیوی اُم المومنین حضرت عائشہ صدیقہ نے اُہناں دے جسم اُتے کپڑیاں تے ہتھ پھیر کے ویکھیا۔ حضرت صاحب نے پُچھیا۔ اے حمیرا کیہ گل اے۔ حمیرا حضرت عائشہ دا لقب سی (لال رنگ والی) حضرت عائشہ نے کہیا یا حضرتؐ میں باہر گئی ساں۔ تے مینہ نال میری ساری چادر بھج گئی اے پر تُسیں باہروں آئے او تے بالکل سُکے او۔ حضورؐ نے پُچھیا۔ توں کیہڑی چادر لے کے گئی سیں؟ حضرت عائشہؓ نے کہیا۔ یا حضرت تُہاڈی چادر آپ نے فرمایا۔ بس ایہہ اوس چادر دی ساری برکت اے۔ ایہہ نور دا مینہ سی۔ جیہڑا چادر دے سببوں تیرے تے وَرھیا۔

حضرت عائشہؓ نے پُچھیا ایس مینہ وَرھن دا سبب کیہ سی؟ آپؐ نے فرمایا جدوں آدمی تے دُکھ مصیبت تے رنج بلائیں آوندیاں ہن۔ اوہدی تسکین لئی رب دی رحمت آوندی اے۔ جے بندہ سدا اُہناں مصیبتاں تے تکلیفاں وِچ پھسیا رہندا تے جہان وِچ سخت خرابی آوندی سارا جگ ویران ہو جاندا۔ سارے بندے غم کھا کے لالچ تے خواہشاں نوں چھڈ دیندے۔ اِہ سارا جہان غفلت وِچ قائم اے۔ ہشیاری ایس لئی اِک آفت اے توں ہشیاری نوں اِک سُورج سمجھ تے جھمیں نوں برف۔ ہشیاری اِک پانی اے۔ تے جگ گندگی۔ اوس جہلوں

رحمت دا چھٹّا ایتھے آوندا رہندا اے۔ تاں جو اوہ حرص تے حسد جہان توں بالکل اُٹھ نہ جائے۔ جے غیب وَلوں کوئی وڈھیرا چھٹا آ جائے تے ایس دُنیا تے نہ کوئی ہُنر رہے نہ عیب نہ فساد نہ کوئی جھگڑا۔

1959

پیر چنگی دی حکایت

اِک ایہو جیہا سوہنا مُطرب (گویّا) جس تے جگ خوشیاں کرے تے جسدے ساز سرود توں دل نوں سرور آوے جد اوس دا جوانی ویلا گذریا۔ بڈھیپا آیا۔ اوس دی زندگی دا باز مچھّر وانگوں عاجز ہو گیا۔ مچھّر کیہ چیز اے۔ بُڈھے ویلے جے ہاتھی رہی ہووے تے اوہ بھی مچھر وانگوں عاجز ہو جاندا اے۔ اوسدی پٹھ مٹ دے تھلّے وانگوں دوہری ہو گئی تے اکھیاں دے بھروٹے اُنج لمک آئے جویں گھوڑی دی پُوچھل (دُم) ہُندی اے۔ اوہ دل کھچویں سوہنی آواز دل خواش تے مکروہ ہو گئی۔ اُہدا نغمہ جیہڑا زُہرہ (آسمانی رقاصہ) لئی رشک دا موجب سی۔ اوہ بُڈھے کھوتے دے مکروہ ہینگن وانگوں ہو گیا۔

جدوں اُہ مطرب راگی بہت بُڈھا ہو گیا۔ روٹی دی محتاجی ہون لگی۔ اُہ ربا اگے ڈگ کے رون لگا۔ تے آکھن لگا اے مولا میں ستر ورھے گناہاں وچ اپنا ویلا گوایا۔ پر توں میرے توں اپنی بخشش تے مہربانی نہ ہٹائی۔ مینوں میری غفلت وچ وی روٹی دیندا رہیوں۔ تے ہُن

اے رب میں دُنیا وِلوں نراس (مایوس) ہو گیا ہاں - میں ہُن تیرا ہاں - اِہ کہہ کے اوہ سارنگی سُٹ کے قبرستان وچ آ گیا - اوتھے آکے سارنگی وجاندا روندا تے اللہ نوں یاد کردا سَوں گیا -

رسول دی جُدائی وِچ تھم دا رونا

مدینہ منورہ وِچ مسجد نبوی اندر اِک کھجور دا سُکا مُڈھ (ٹُنڈ) سی - حضرت صاحب جدوں وعظ کر دے - نتے ایس دا سہارا لیندے سَن - جد مسجد نبوی بن گئی - وعظ کرن واسطے ممبر بن گیا تے حضرت محمدؐ صاحب کھجور دے مُڈھ دخنانہ - مُڈھ دا نام سی) نوں چھڈ کے ممبر تے کھلو کے وعظ کرن لگے - اوہ ٹُنڈ دخنانہ) اُچی اُچی ڈھائیں مار کے رو پیا - اوہدا رونا سُن کے سارے صحابی حیران رہ گئے - حضورؐ نے تھم نوں پُچھیا - توں کیہ منگنا ایں - اوس نے کہیا اے رب دے محبوبؐ میں تہاڈی جُدائی اِک پل وی نہیں سہار سکدا - مینوں ایس گل دی خوشی سی کہ میں ہُن تیکن تُہاڈے تکیئے (ڈھاسنے) دا کم دیندا ساں - پر ہُن اِہ کم تُساں منبر کولوں لے لیا اے -

حضورؐ نے فرمایا - اے حنانہ جے توں چاہویں تے رب تینوں مُڑ ترو تازہ کر دیوے - تینوں پھَل لگّن تے مشرق مغرب دے لوک تیرا پھَل کھاون - تے جے کہویں تے ربّ تینوں جنّت وِچ سرو دے بوٹے وانگ لا دیوے - تے تینوں ہر دم ترو تازہ تے ہریا بھریا رکھے - اوہ کہن لگا اے حضرت مینوں ہمیشگی دی زندگی چنگی لگدی اے - اِہ سُن کے حضرت

نے اوس سُکّے درخت نوں زمین وِچ دفن کر دتّا۔

مولانا کہندے ہن ایس جہان وچ خدا نے جس نال اپنی ساجھ بنائی اوس نے جہان وَلّوں نکمّاں بن کے مولا دی ذات پالئی۔ تے اہ لوک جیہڑے رب دے بھیداں نوں نہیں جاندے اہ بھلا ایس درخت (مُنّم یا مُڈھ) دی گریہ زاری نوں کویں سُنج سُن سکدے ہن۔ جے زبان توں مَن وی لین پر دلوں یقین نہ کرن گے۔ سو توں اہناں نوں منافق سمجھ۔

کنکریاں دا بولنا

اِک دن ابوجہل حضرت محمدؐ صاحب دے پاس مُٹھ وِچ کجھ کنکریاں لے کے مُٹھ میٹی آیا۔ تے آکھن لگا۔ اے محمدؐ جے توں اللہ دا رسول ایں تے رب نے تینوں زمیناں تے اسماناں دا بھید دتّا اے۔ تے دس میری مُٹھ وِچ کیہ اے۔ حضورؐ نے فرمایا۔ اے ابوجہل اِہ دس کہ تیرے سوال دا جواب میں دیواں۔ یاں جیہڑی شے تیری مُٹھ وِچ اے اُہ آپ دیوے۔ کہن لگا دوجی گل بہت چنگی اے۔ آپ نے فرمایا میرا رب ہر شئے تے قادر اے تیری مُٹھ وچ چھ کنکریاں ہَن۔ توں ہُن ہر اِک کنکری کولوں کلمہ وحدت سُن۔ حضورؐ دے فرمان اُتّے پتھر دا ہر ٹکڑا ہر کنکری مُنہ تھیں لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہ بول اُٹھیا

اِہ سُن کے ابوجہل نے غُصّے نال کنکریاں نوں زمین تے سُٹ پایا۔ تے آکھن لگا توں جادوگراں دا اُستاد ایں۔ تیرے جیہا کوئی جادوگر نہیں۔

پیر چنگی دی باقی حکایت

حضرت عمرؓ دوجے خلیفہ نوں اک سُفنہ آیا۔ جس وچ اُہناں نوں رب وَلوں ایہہ حکم ہویا پئی قبرستان ول جا۔ اوتھے اک بندہ اے۔ اُہدی حاجت پوری کر تے بیت المال (مسلماناں دے خزانے) چوں ست سو دیناراں دی اِک تھیلی لے جا۔ اِہ ست سو دینار اوس نوں دے کے آکھیں۔ اِہ سبھ تیرا مال اے کھاپی ہوجاں کر تے جدوں اِہ مُک جان فیر مینوں آ کے دَس۔

حضرت عمرؓ تے ایس حکم دا ڈاڈھا اثر ہویا۔ جھٹ پٹ اوہناں بیت المال چوں ست سو دینار لیئے تے قبرستان جا کے ہر پاسے اوس بندے نوں ڈھونڈن لگے۔

حضرت عمرؓ قبرستان وچ چنگی طرح سارے پاسے پھرے پر اوس بڈھے چنگی (سارنگی والے) دے سوا ہور کوئی بندہ نہ لبھا جیہڑا اوتھے سُتّا پیا سی۔ سوچیا اِہ رب دا بندہ کویں ہوسکدا اے۔ دُوجی واری فیر ڈھونڈ بھال کیتی پر کوئی نہ لبھا۔ جی وِچ آکھن لگے رب نے کہیا سی میرا بندہ پاک مصفا اے۔ نُور اندر اوہدا بسیرا اے۔ پر رب دے خاص بندیاں وِچ اِہ چنگی کویں ہوسکدا اے۔

جدوں دُوجی واری دی سارے پھر کے ہور کوئی نہ لبھّا تے فیر اوسے بڈھے چنگی نوں رب دا پیارا جان کے اوس دے کول ادب نال آ بیٹھے۔ تھوڑے چِر پِچھوں اچان چک آپ نے چھِنج ماری۔ آواز سُن کے اُہ بڈّھا اُٹھ بیٹھا۔ حضرت عمرؓ نوں اپنے کول بیٹھا دیکھ کے کنب اُٹھیا۔ اُہدا جی کرے

کدھرے نس جاوے۔ دل وِچ کہن لگا۔ اے اللہ ایس کوتوال کولوں مینوں بچا۔

جدوں حضرت عمرؓ نے دیکھیا بڈھا ڈر نال ساوا پیلا ہو رہیا اے۔ آپ نے تسلّی دِتّی تے فرمایا اے بابا غم نہ کریں تینوں اللہ وَلّوں خوشخبری دین لئی آیا ہاں۔ رب نے تیریاں خوبیاں صفتاں مینوں کجھ دسیاں ہَن تے بس تیرا عاشق ہو کے آیا ہاں۔ رب نے تینوں سلام بھیجیا اے۔ تے تیرے خرچ واسطے ایہ دینار بھیجے ہَن۔ ایہ لے تے جدوں ایہ مُک جان میرے کولوں آ کے ہور لے جاویں

بڈھے چنگی جدوں ایہ گل سُنی شرم نال پانی پانی ہو گیا اوس سارنگی نوں زمین تے سُٹ پایا تے رو رو کے آکھن لگا۔ اے سارنگی توں رب دے راہ وِچ اِک پردہ ایں۔ جس مینوں رب دے سِدھے راہ توں کئی بہانے کر کے روک رکھیا۔ ستّر سال توں میرے دل دا لہو پیتا۔ تے مینوں اپنے رب وَلّوں ڈاڈھا شرمندہ کرایا۔

فیر آکھن لگا اے مولا توں جیہڑی ایہ عُمر مینوں دِتّی سی۔ اوس دا اِک اِک دہاڑا انمُلّا سی۔ پر مَیں ایس دی قدر نہ کیتی تے راگ سرود وچ عمر ضائع کر چھڈی۔ میں چوی راگاں دے چکّر وِچ پھسیا رہیا۔ تے میں اپنی عُمر دے ستر سال ضائع کر دِتّے مینوں کسے نے داد نہ دِتّی۔

اوہ بُڈھا اپنے عملاں نوں یاد کر کے ایسے طرح رو رہیا سی حضرت عمرؓ نے اوس نوں رون توں منع کیتا تے آکھیا تیرا

روناں بھی تیرے نفس دی چُستی تے ہشیاری اے۔ اے جانی۔ فنا فی اللہ ہون دا راہ وکھرا اے۔ اوتھے اِہ چُستی تے ہشیاری وی گناہ اے۔ یاد رکھ اگلے یا پچھلے زمانے (مستقبل یا ماضی) دی یاد ہُشیاری اے۔ تے اِہ وی ٹھیک نہیں۔ اِہ دونویں زمانے رب دے راہ وِچ راگ پردہ ہن۔ اِہناں دوہاں نوں ساڑ دے۔ اِہ اِنج ہن۔ جویں دنجلی وِچ گنڈھ ہووے۔ تے جد تک ونجلی وچوں گنڈھ دُور نہ ہووے اُہ بول دی نہیں۔ سو توں گذرے ہوئے زمانے تے عملاں نوں یاد کر کرکے توبہ کرن توں ہُن توبہ کر۔

جدوں حضرت عمرؓ نے اوس بُڈھے نوں رازاں دی (معرفت دی) شراب پلائی۔ اوہ رون توں ویہلا ہویا تے خودی تے دُہموں نکل کے جان جاناں بن گیا۔

اِہ گل کتھ بند ہو گئی۔ گل ادھوری رہ گئی۔ بولن دی حاجت نہ رہ گئی۔ اوہدی جان نورانی بن گئی۔ تے اوہدے فانی جسم نوں چھڈ کے رُوح رب کول پہنچ گئی۔

منادی کرن والے فرشتیاں دی دُعا

حضرت محمدؐ صاحب نے فرمایا کہ رب دے دو فرشتے ہر ویلے مُنادی کر دے رہندے ہن کہ اے مولا سخیاں نوں آسُودہ رکھ اوہناں نوں اِک اِک درم دے عوض سو سو درم دے۔ تے جیہڑے بخیل تے کنجوس ہن۔ اُہناں نوں گھاٹے تے گھاٹا دِکھا۔ سخیاں نوں مال اولاد دے۔ تے کنجوساں دا بیڑا غرق کر۔ عرب دے سردار ایس واسطے اونٹھ قربان کر دے سن کہ اوہ حضرت محمدؐ صاحب تے

فتح پاؤن اوسے طرح مومن رَب توں ڈر کے نماز وِچ پڑھدے نیں اِهدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ۔ دِکھا سانوں سِدھا رستہ پڑھدے ہَن۔

حاتم توں وَدھ سخی خلیفے دا واقعہ

پُرانے زمانے وِچ اِک مُسلمان خلیفہ بڑا سخی تے رحمدل سی۔ اوس نے حاتم دی سخاوت نوں بھلا چھڈیا سی۔ عربی۔ رُومی۔ تُرکی۔ شامی سَبھ اوہدی سخاوت اُتے حیران سَن۔ تے عرب عجم (فارس) اوہدی بخشش نال زندہ ہو گئے سَن۔ اوس بادشاہ دے ویلے دی

اک اعرابی درویش دی کہانی

1961ء

عرب دے اک بدوُ دی ووہٹی اِک رات اوہدے نال لڑن لگّی کہ اسیں ایس فقر فاقے وِچ کد تک گذارہ کراں گے۔ سارا جگ خوشیاں منا رہیا اے۔ تے اسیں غماں مصیبتاں دے جنجال وِچ پھسے ہوئے آں۔ اسیں روٹی دی تھاں درد مصیبت کھاندے ہاں تے اتھرواں دا پانی پیندے آں۔ ساڈے لئی سُورج دی گرمی دے کپڑے ہَن۔ رات اساڈا بسترہ تے چاننی ساڈا لیف اے۔ اَساں چن دی ٹکّی نوں روٹی سمجھیا اے۔ تے ایس لئی نِت اسمان وَل ہتھ اُٹھایا ہویا اے۔ ساڈے بھکھ ننگ نوں دیکھ کے ساڈے اپنے بیگانے سارے ساتھوں نٹھ گئے ہَن۔ جے ہیں کسے کولوں اِک مُٹھ مُتراں دی منگاں تے اوہ اگوں دُور ہو جا آکھدی اے۔ عرباں نوں جنگ جو تے سخی ہون تے فخر ہُندا سی۔ پر جد کوئی آپ اِی بھکھا مَردا ہووے اوہ بخشش کیہ

کرے۔ جے ساڈے گھر کدی کوئی مہمان آ جاوے۔ تے اسیں شرمندگی وچ ڈُب مرنے ہاں۔ یاں اوسے دی جُتی وچ کے اُہدی دعوت کر دے ہاں۔

بیوی
نیئیں دیاں گلّاں سُن کے اگوں مرد نے جواب دِتّا۔ بُہتی عُمر لنگھ گئی اے۔ تھوڑی باقی اے۔ ایہہ گھاٹا واَدھا اِک ہڑ اے۔ جیہڑا وگیا جا رہیا اے۔ ایس جہان وِچ ہزاراں پنچھی ہَن۔ جیہڑے کوئی کم نہیں کر دے۔ تے رب سبھ نوں روٹی دیندا اے۔ فاختہ سرو دے بُوٹے تے بغیر کسے ساز سامان دے بیٹھی رَبّ دا شُکر کر دی اے۔ بُلبُل ہر ویلے رَبّ دے گیت گاوندی اے۔ ایسے طرح مچھّر توں لے کے ہاتھی تک سبھ جانوراں نوں رَب رزق دیندا اے۔ ایہہ سبھ رب دا ٹبّر ہَن تے آکھن لگا اِہ روزی دا غم جیہڑا تیرے سینے وِچ وَڑیا ہویا اے۔ اِہ اپنّت (خودی) دے خیال دے باعث اے اِہ اپنیت دی حرص ہوا دا گرد غبار اے۔ اِہ رزق دا غم دانڑی وانگوں ساڈیاں جڑھاں وڈھ رہیا اے۔

عورت نے اگوں للکار کے کہیا ایہہ بیحیائی دیاں گلّاں نہ کر۔ میں تیریاں گلّاں دے دھوکھے وِچ نہیں آ سکدی۔ توں صبر دا ناں اِک سِکھ لیا اے۔ پر ایہہ نہیں جانڈا کہ صبر کیہ اے۔ پیغمبر صاحب نے کہیا اے۔ صبر اِک خزانہ اے پر ایس خزانے نوں توں جگ دیاں مصیبتاں تے بلائیں سمجھ عورت نے ہور کوئی طعنے میہنے دِتے۔ مرد نے جواب دِتا اے

نادان توں میری عورت ایں کہ میرے جگر تے اک چھالا ایں
توں ایس فقر دے طعنے نہ دے۔ ایہہ فقر تے نبی دا فخر اے
جہان دا مال دولت سر دی ٹوپی وانگوں اے۔ جیہڑا گنجا ہووے
اوہ اپنے سر دا گنج چھپان لئی ٹوپی پاوندا اے۔ پر
جیہڑا معشوق سوہنیاں زلفاں سوہنے وال تے چھٹی رکھ دا
ہووے۔ اوہدی صورت بن ٹوپیوں کمال دی سوہنی لگدی اے۔

بردے ویچن والے جدوں کسے بردے نوں ویچ دے ہن۔
اوس دے کپڑے لاہ کے اوس نوں ننگا کر کے گاہک نوں
دکھاندے ہن کہ دیکھ لئے ایہہ بے عیب اے۔ پر جے بردے
وچ کوئی عیب ہووے تو اوس دے کپڑے نہیں لاہ کے
دکھاندے۔ سگوں آکھدے ہن ایہہ شرمیلا اے۔ دنیا دے لوک
سر توں پیراں تیک پاپاں وچ ڈبے ہوئے نیں۔ تے
ایس مال و دولت تے اوہناں نے پردہ پایا ہویا اے۔

ہر شخص دی ذہنیت۔

ابوجہل نے حضرت محمدؐ صاحب نوں کہیا۔ اے محمدؐ تیرے
جیہا برا ساڈے سارے قبیلے وچ کوئی نہیں۔ حضورؐ نے اگوں
فرمایا توں سچا ایں۔ ٹھیک آکھنا ایں۔ حضرت ابوبکر صدیقؓ
نے آکھیا۔ یا حضرت تسیں رب دے سورج او۔ تے تہاڈے
جیہا نوری مشرق مغرب وچ کوئی نہیں۔ حضورؐ نے فرمایا
اے صدیق توں سچ آکھنا ایں۔ صحابہ نے حیران ہو کے پچھیا
حضرت ایہہ کیہ دوہاں نوں اکو جواب؟

آپؐ نے فرمایا۔ میں اِک شیشہ ہاں زنگار تے مَیل کُچیل توں پاک۔ ایس شیشے اندر جو کوئی دیکھ دا اے۔ اوس نوں اپنی شکل صورت ہی نظر آوندی۔ ایس شیشے چوں صدیقؓ نوں صدیق تے ابوجہل نوں ابوجہل ای نظر آوندا اے۔

عرب نے بیوی نوں ایہہ مثال سُنا کے کہیا۔ توں مینوں طمع نال نہ دیکھ توں اوہ طمع ڈھونڈھ۔ جس وچ اوہدی رحمت ہووے توں دو دن فقر اندر وڑ کے دیکھ تے اے عورت ایہہ لڑائی جھگڑا چھڈ دے۔ جے توں اِہ نہیں کر سکدی تے مینوں چھڈ دے۔ جے توں آپنی زبان بند کر لویں تے بہتر۔ نہیں تے میں ایہہ طعنے مہنے جو نہیں سکدا۔ میں تیریاں اِہناں جھنیاں ہتھوں تنگ آ کے گھر چھڈ جاواں گا۔ تے کِدھرے پردیس چلا جاواں گا۔ کیوں جو تنگ جُتی پاون نالوں ننگے پیر ہی پھرنا چنگا۔ تے گھر دے ہر ویلے دے لڑائی جھگڑے نالوں سفر وچ رہنا چنگا اے۔

عورت دا سختی کرن توں توبہ کرنا

جدوں اوس عورت نے خصم نوں غصے ہُندا دیکھیا اوہ مکراں ہنستی رون لگ پئی تے آکھن لگی کہ میری تاہنگ ہور سی تے توں ہور پاسے دل ٹرپیا ایں۔ فیر خاوند اگے عاجز ہو کے آکھن لگی۔ میں تے تیرے پیراں دی دھوڑ ہاں۔ میری گل دا غصہ نہ کر۔ میرا ایہہ جھکھ دے دُکھوں کُرلانا اپنے واسطے نہیں سگوں تیرے واسطے اے۔

حدیث دی تفسیر

حضرت محمدؐ صاحب نے فرمایا اے کہ جاہل عورت عقلمند
مرداں اُتّے غالب آ جاندی اے۔ پر جیہڑے جاہل مرد ہُندے
ہَن۔ عقلمند عورت تے غالب آ جاندے ہَن۔ کیوں جو اوہ
مزاج تُند رکھدے ہَن۔ تے عورت دی سِدھی گل نوں اُوہ گوہ
نال سُندے یا مَن دے نہیں۔ مہر و محبت تے دل دی نرمی انساناں
دا خاصہ اے۔ تے شہوت غُصّہ۔ غضب حیواناں دی خو خصلت۔
عورت دی ایہہ گل سُن کے مرد بولیا۔ اے عورت میں نیریاں
باتاں تے حیران پشیمان ہاں۔ تے جد کوئی بُڈھا کافر آخر ویلے اپنے
گناہاں تے پشیمان ہو جائے۔ اُوہ مُسلمانی دا درجہ پا لیندا اے۔

حضرت موسیٰ تے فرعون

حضرت موسیٰ نے فرعون اصل وِچ دونویں رب دے چاکر سن۔
موسےٰ سِدھے رستے تے فرعون پُٹھے رستے تے۔ موسےٰ دِن بھر
رب اگے گریہ زاری کردا سی۔ تے فرعون رات نوں رب اگے
رو دھو لیندا سی۔ تے کہندا سی۔ توں ہی میرے گل وِچ اِہ
گمراہی دا طوق پایا ہویا اے۔ اے رب توں موسےٰ دا
چہرہ چن ورگا بنایا۔ تے میری گمراہی کارن میرا مُنہ کالا کیتا۔
افسوس کہ میں فرعونی پا کے بدنام ہویا۔ اے ربا اسیں دونویں
ہی تیرے بندے ہاں۔ اے رب تیری حکمت اِک تیشہ اے۔
تے شاخ تیشے دی قدرت اُتے قادر نہیں ہو سکدی۔
اُتے کوئی شاخ تیشے دی مار تھوں بچ نہیں سکدی۔

محروم

بھیڑے عقیدے والیاں دا وانجیاں رہنا

کِسے نے فلسفی نوں پُچھیا زمین آسمان کیہ اے۔ اوس نے کہیا آسمان اِک آنڈا اے تے زمین اوہدی زردی اے۔ سوال کرن والے نے فیر پُچھیا۔ ایہہ زمین کیکن لٹکی ہوئی اے اوس نے کہیا ایس نوں چھ طرفاں توں اکو جیہی کشش آپنے آپنے وَل کھچ رہی اے۔ ایس واسطے وچکار لٹکی ہوئی اے۔ دوسرے فلسفی نے کہیا۔ نہیں ایہہ ایس کرکے لٹکی ہوئی اے۔ کہ سارے پاسیوں ایس نوں اِکو جیہے دھکے مِل رہے نیں۔ تے کِسے پاسے ہٹ یا رِڑھ نہیں سکدی۔

مولانا کہندے ہَن جس طرح ایہہ زمین دو جگ دے ہٹان کارن گمراہی وِچ اے۔ ایسے طرح جیہڑے مولا دیاں بندیاں نوں عاقی ہُندے نیں۔ سرکشی کر دے ہین۔ اُنہاں توں مولائی (مولا دے) بندے راہ ای پرے رہندے نیں۔

باغی

حضرت صالحؑ دی اونٹھنی۔

حضرت صالح نبی سَن۔ آپ دی اِک اونٹھنی سی۔ اوہناں دے کافر لوکاں ایہہ سوچیا کہ ایہہ اونٹھنی سارا پانی پی جاندی اے۔ ایہدیاں کھچاں وڈھ دیو تاں جو کدھرے آ جا نہ سکے مولانا رُوم کہندے ہَن رب نے اوہناں تے ایس گلوں قہر نازل کیتا۔ تے سارا شہر برباد کر دِتا۔ مولانا کہندے ہَن توں اپنے رُوح نوں اونٹھ۔ دل نوں صالح تے نفس نوں کھچاں وڈھن والا سمجھ یا رُوح نوں صالح تے جسم نوں

اونٹھنی سمجھ۔ صالح (نیک بندے) دے رُوح نوں کوئی دُکھ نہیں
جدوں اوہناں لوکاں نے اونٹھنی دیاں لتّاں (لتاں) وڈھ
سُٹیاں تاں حضرت صالحؑ نے کہیا۔ اے لوکو! تہاڈے اُتّے
تِن دن بعد ربّ وَلوں بڑا بھارا عذاب نازل ہووے گا۔
تہاڈے چہریاں دے رنگ بدل جان گے۔ سو اینج ای ہویا۔
پہلے دن اوہناں دے رنگ ساوے پیلے ہو گئے۔ دوجے
دن لال ہو گئے۔ تیجے دن کالے ہو گئے۔ تے چوتھے دن
ہنیری جھکھڑ دا عذاب اجیہا آیا کہ سبھ کجھ اُڈا پُڈا کے
لے گیا۔ لوکاں رونا پٹنا شروع کر دتا۔ تے حضرت صالحؑ کول
فریاد لے کے آئے کہ سانوں رب دے ایس قہر توں بچاؤ۔
اوہناں کہیا کہ تُسیں ناقہ لبھ لیاؤ۔ میں رب اگے عرض
کراں گا۔ پر اُہ ناقہ رب دے حُکم نال مُڑ پتھر بن چکی
سی۔ اوہ اوہناں نوں کدھرے نہ لبھی۔ تے اوہ تھک ہار کے
حضرت صالحؑ پاس پھیر آئے۔ پئی ربّ اگے عرض کرو۔
اوہناں ربّ اگے عرض کیتی تے عقل ہوش نے کہیا۔ اے
صالح ایہناں ظالماں واسطے ایہہ گریہ زاری ایہہ رونا ٹھیک
نہیں۔ ایہناں کافراں دے ہتھ پیر۔ اکھاں ایہناں دی محبت
صُلح۔ غضب سب رنگے (ٹیڈھے) ہن۔

ولی تے مرید دا فرق

سلیمان بادشاہ نے رب اگے عرض کیتی۔ اے رب جیہوں
اینہاں مال مُلک دے جو ہور کسے نوں نہ دیویں۔ مولانا کہندے

ہَن کہ حضرت سُلیمان دا اِہ کہنا حقیقت وِچ بُخل نہیں سی۔ کہ مُلک مال وِچ بڑے دُکھ دے بکھیڑے ہُندے ہَن۔ جسم جان ایمان سبھ خطرے وِچ ہُندے ہَن۔ پر ایس بوجھ نوں چُکن لئی سُلیمان وانگوں ہمّت چاہیدی اے۔

اعرابی تے تیمّویں دی کہانی دا سِٹّہ

مولانا کہندے ہَن کہ عرب دے بدّو مرد تے عورت دی لڑائی توں اِک مثال اِہ ملدی اے کہ عورت تے مرد نفس تے عقل ہَن۔ جنہاں نوں رب نے نیکی تے بدی اندر قید کیتا ہویا اے۔ ایہہ دُنیا دے ایس جسم دے قید خانے وِچ ہر ویلے لڑ دے رہندے ہَن۔

نفس ہمیشہ عورت وانگوں طرح طرح دے علاج سوچ دا اے۔ پر عقل اوہناں فکراں توں واقف نہیں۔ تے عقل نے دماغ وِچ اللہ دے غم سوا کجھ نہیں۔ اوہدے بعد کجھ نصیحتاں کرکے مولانا فیر اُہناں دی گل بات شروع کر دے ہَن۔ عورت۔ بیوی

اعرابی مرد تے تیمّویں وِچ صُلح

مرد نے کہیا اے عورت میں اپنے قول فعل توں باز آیا۔ توں مینوں راہ تے پا۔ میں تیرا حُکم منّن نوں تیار ہاں بھانویں تیرا حُکم چنگا ہووے یا مندا۔ میں ہر گل مناں گا۔

عورت نے کہیا توں اِہ سچ کہنا ایں یا میرا بھید لین دی خاطر کہنا ایں۔ تے میرے نال مکر کر رہیا ایں۔ اوس نے

اگوں کہیا میں خُدا دی قسم کھا کے کہندا ہاں کہ میں سچ کہہ رہیا ہاں

عورت نے کہیا جویں زمانے تے سورج چمک رہیا اے تے ایس دی روشنی نال بدن دا ذرّہ ذرّہ روشن اے ۔ ایسے طرح بغداد وِچ ربّ دا نائب خلیفہ راج کر رہیا اے ۔ جس دے کارن بغداد شہر وِچ اجکل بہار لگی ہوئی اے ۔ جے توں کدھرے اوس شہنشاہ نوں جا ملیں ۔ تے آپ وی بادشاہ ہو جاویں ۔ ایسں طرح اپنا حال کد تک خراب رکھیں گا ۔ رب دے مقبول تے پہنچے ہوئے بندیاں دے نال یاری لا کے بندہ تر جاندا اے ۔ جد حضرت ابوبکرؓ تے حضرت محمدؐ صاحب دی مہر دی نگاہ ہوئی اوہ صدیق بن گئے ۔

مرد نے کہیا میں تیری گل من دا ہاں ۔ پر اِہ دس کہ میں اوس بغداد دے بادشاہ خلیفہ وَل اِنج اِی بغیر کسے عُذر بہانے کِویں جا سکناں کوئی نسبت ہووے ۔ یاں کوئی بہانہ ہووے ۔ کیوں جو بن ہتھیاروں کمب پورا نہیں ہو سکدا ۔ جویں کسے مجنوں نوں کہیا تیری لیلیٰ بیمار اے اوس نے کہیا ہائے افسوس میں اوتھے کس بہانے جا سکدا ہاں ۔ جے میں حکیم یا وید ہُندا اوس دے علاج بہانے چلا جاندا ۔

عورت نے کہیا جدوں توں اوس بادشاہ (خلیفے) نوں ملیں گا ۔ تے تیرے بے موجب (بے سبب) مِلن دا وی سبب بن جاوے گا ۔ کیوں جو اپنیّت دا دعوا اے دی اِک بڑا ہتھیار

اے۔ اگوں مرد نے کہیا۔ میں بن ہتھیاروں ایسے سودے نوں ہتھ نہیں پا سکدا۔ مینوں مفلسی لئی گواہی چاہی دی لے تاں جو بادشاہ میرے ول کرم (مہربانی) دی جھاتی پاوے۔

عورت نے کہیا ساڈے کول مینہ دے پانی دا بھریا ہویا ایک گھڑا پیا اے۔ توں ایہو گھڑا پانی دا بادشاہ لئی تحفے دے طور لے جاتے آکھیں تہانوں دین لئی میرے کول یا اوس جوہ جنگل (مراد بستی) وچ ہور کوئی شے ایس توں چنگی نہیں سی۔

بھانویں اوہدے بھرے خزانے وچ پانی دا گھاٹا نہیں۔ پر ایہو جیہا پانی اوس کول نہیں۔

مولانا کہندے ہن کہ اِہ گھڑا میرا جسم اے۔ تے ایس وِچ کھارا پانی میرے حواس ہن۔ اے اللہ توں میرے ایس جسم دے مٹکے نوں خرید تاں جو تیرے فضل تے کرم نال ساریاں بلائیں دور ہو جان۔ اِہ پنجاں ٹوٹیاں دا لوٹا پنجاں حواساں دا بھریا ہویا اے۔ اے مولا توں ایس نوں پاک رکھیں۔

عورت نے کہیا جدوں توں بادشاہ دے اگے ایس گھڑے نوں لے گیوں۔ تے بادشاہ نے جد ایس دے ستھرے پانی نوں دیکھیا۔ اوہ جھٹ پٹ خرید لوے گا۔ اوس بھلے لوک نوں ایہہ پتہ نہیں سی کہ اوس بادشاہ دے ہر ہر شہر وچ شہد شکر دے دریا وگدے ہن۔ پانی دے دریا چلدے ہن اوہناں وِچ بیڑیاں چلدیاں نے تے اُہناں دریاواں چوں کئی مچھیاں پھڑ رہے ہن۔ مولانا کہندے ہن کہ ایہو جیہا

نکارا ساڈا علم اے۔

مرد نے کہیا تو ٹھیک کہنی ایں۔ ایس گھڑے نوں جھٹ پٹ نمدے وِچ بنھ دے۔ یا رسیوں دے تاں جو بادشاہ ایس پانی نال روزہ کھولے۔ ایہدے جیہا ٹھنڈا تے پاک پانی سارے جہان وِچ کدھرے نہیں۔ رب چاہے بادشاہ ایہہ پانی پی کے خوش ہووے گا۔

مولانا کہندے ہَن کھارے پانی والی تھاں رہن والے پنچھی صاف تے مِٹھے پانی دی قدر کیہ جان سکدے ہَن۔ اِہ کھارے پانی دے چشمے توں پانی پین والے نہر فرات تے جیحوں دے دریا نوں کیہ جان سکدے ہَن۔

اوہ مرد گھڑا چُک کے دن رات سفر کردا بغداد پہنچ گیا جد زمانے دی آفتاں تے بلاواں توں ڈر دا اِک جنگل وچوں جا رہیا سی۔ عورت ایدھر مُصلے تے بیٹھ کے نماز وِچ رَبِّ سَلِّمْ رَبِّ سَلِّمْ اے رب سلامت رکھ۔ اے رب سلامت رکھ۔ کہندی رہی۔ پئی اے رب توں ایس گھڑے نوں ایس موتی نوں حفاظت وِچ رکھیں۔ میرا خصم بھاویں بہتیرا ہشیار تے چالاک اے۔ پر ایس موتی دے لکھاں دشمن ہَن۔ ایہہ موتی (پانی دا گھڑا) کیہ اے۔ حوض کوثر دے خالص پانی دا قطرہ اے۔ ایس پانی دا اصل حوض کوثر دا پانی اے۔ عورت دی گریہ زاری تے دعاواں نے اثر کیتا۔ مرد اوس گھڑے نوں راہ دیاں

لطیفاں نے صدمیاں نوں بچا کے بادشاہ دے شہر امن سلامتی نال جا وڑیا۔

اوتھے جا کے اوس ڈیکھیا بادشاہ دی درگاہ وچ رنگ برنگی نعمتاں ہن۔ تے ہزاراں لوڑوند بیٹھے ہن۔

اوتھے ہر گدا نوں نت ہاک (آواز) پیندی اے۔ کہ اے طالب آ۔

مولانا کہندے ہن کہ جیہڑا درویش فقیر کسے غیر دا۔ اللہ توں سوا کسے ہور دا در ڈھونڈن والا اے اوہ فقیر بے عقل کمینہ تے نرا سیا اے۔ اوہ فقیری لباس وچ تے ہے۔ پر اوس وچ فقیراں والی خو خصلت نہیں۔ اوہ اک لالچی کتے وانگر اے۔ توں اوس نوں ہڈی نہ پائیں۔ کیوں جو اوہ روٹی دا منگتا اے۔ رب دی ذات دا منگتا نہیں۔

جد اوس اعرابی نے عرب دے بیاباں نوں طے کر لیا۔ اوس راجبی محل دارالخلافت دے دروازے تے جا کے سجدہ کیتا۔ خلیفہ دے دربان اوس کول دوڑے آئے۔ اوہناں اوس دے منہ تے روح گلاب دے چھٹے مارے۔ تے اوس دے بیان کران توں بغیر ای اوس دے آون دی ساری حقیقت سمجھ لئی پر پھیر وی اوہناں پچھیا۔

اے بزرگ مسافر سانوں دس توں کون ایں۔ تے کتھوں آیا ایں؟ اوس اگوں جواب دِتا۔ جے تسیں مینوں بزرگ سمجھو یا بناؤ، تے بزرگ ہاں۔ نہیں تے میری بزرگی

کاہدی۔ البتہ تہاڈی سوہنی شکل صورت سرداری زر و مال تے جاہ و جلال توں شاہی شان شوکت نظر آ رہی ہے تہاڈے مکھڑے دا جلوہ رب دے درشن وانگوں اے۔ تے جے میرے کول سو دینار ہون۔ میں تہادے سوہنے مکھڑے توں قربان کر چھڈاں۔

اوس عرب نے درباناں نوں اپنا سارا حال احوال دسیا تے پانی دا مٹکا اوہناں اگے رکھ کے کہیا۔ میرا ایہہ ہدیہ بادشاہ تیکن پہنچا دیو۔ میری لوڑ بادشاہ نوں جا دسو ایس گھڑے وچ اوہ سوہنا تے مٹھا پانی اے۔ جیہڑا مینہ نال ساڈے تلاواں چھپڑاں وچ جمع ہو جاندا اے۔

دربان اوس دی گل سن کے دل وچ ہسے پر اوہدی نذر نوں منظور کیتا۔ کیوں جو اوہناں دے تن من وچ رتی بھر تے شاہی خلق اخلاق رچیا ہویا سی مولانا فرماندے ہن۔ بادشاہ اک حوض اے۔ وزیر اوہدیاں ٹوٹیاں ہن۔ تے اوہناں ٹوٹیاں راہیں لوٹے کوزیاں وچ پانی آوندا اے جے حوض دے اندر پانی پاک صاف ہووے۔ ہر ٹوٹی تھیں آون والا پانی پاک صاف ہووے گا۔

مولانا کہندے ہن ساڈی سمجھ عقل دانش بینش نوں توں گھڑے دا پانی سمجھ۔ تے علم الٰہی دے دجلے نوں خلیفہ سمجھ۔ جے ایس آپنے بھرے بھرائے گھڑے نوں دجلے (دریا) ول لے جایئے تے اسیں کھوتے (بیوقوف)

ہاں - ایسے طرح اوس اعرابی نوں دَجلے دی خبر نہیں سی - نہیں تے راہ وچ ای گھڑے نوں پتھر مار کے بھن سٹدا -

جدوں بادشاہ (خلیفہ) اوس دے حال حقیقت توں واقف ہویا - اوس نے گھڑے دا پانی لے لیا - تے اوس گھڑے نوں اُس دے عوض زر دولت نال بھر دِتّا - تے اوس اعرابی نوں خلعت (سروپا) بخشیا - تے مہربانی کر دیاں ہویاں اوس نوں فاقیاں دے غم توں فارغ کر دِتّا -

اوس کرم دے دریا بادشاہ نے درباناں نوں حکم دِتّا ایس دا گھڑا زر نال بھر کے ایس نوں دَجلے راہیں گھر پہنچا دیو - کیوں جو ایس آگے خشکی دے رستے سفر کیتا اے - تے رستے دے کِتنے دُکھ مُسکھ سہے نیں - ہُن ایس نوں دجلے راہیں لے جایا جے - تاں جو ایس نوں کوئی اوکھت (مشکل) نہ ہووے - جدوں ایہہ بیڑی وچ بیٹھے گا - سفر دے سارے رنج تے اوکڑاں بھُل جاوے گا -

درباناں نے بادشاہ دے حکم بموجب اوس نوں دریا وَل پہنچا دِتّا - جد اوس نے دجلہ دریا ویکھیا - بیڑی ویکھی - اوہ دَجلے دا اتھاہ پانی ویکھ کے شرمندہ ہو گیا - تے آکھن لگا واہ وا اوس سخی نے اوس آقا نے میتھوں میلے کچیلے پانی دا مٹکا لے لیا اے - تے اوہدے عوض ایہہ زر دے دِتّا اے - میتھوں اوس کھوٹی جنس لے لئی اے تے سونا دے دِتّا اے مولانا کہندے ہَن توں ایس جگ نوں مٹکا سمجھ تے مولا

دی رحمت نوں دریا جان تے اوس نوں اوسدا (دجلہ دا) اِک قطرہ سمجھ فرماندے ہَن جنہاں ایس بھید نوں پا لیا اوہ بے خود ہو گئے تے اوہناں ایس خودی دے مَٹ نوں پتھر مار کے بھن سٹیا۔ مولانا فرماندے ہَن۔ اِہ کہانی ایویں رکویں نہیں۔ اِہ ساڈے حال حقیقت دی داستان اے۔

اعرابی آپ ای گھڑا اے۔ تے آپ اِی خلیفہ اے۔ تے جیہڑا قرآن وَلّوں گمراہ اے (قرآن دے حُکم نہیں مَن دا) ہمیشہ گھاٹے وِچ اے۔ اے انسان توں عقل نوں خاوند سمجھ۔ نفس نوں عورت (تیونوں) جان تے ایس کہانی توں سبق لے۔

اِک نحوی دا ملاح نال جھگڑنا

1961ء

اِک نحوی (نحو۔ اوہ علم اے۔ جس وِچ فقریاں ستے بحث کر دے ہَن) اِک دن کسے دریا توں پار ہون لئی بیڑی وِچ بیٹھا۔ تے بڑے فخر ناز نال مُلاح نوں پچھن لگا توں نحو پڑھی اے۔ ملّاح نے کہیا نہیں۔ نحوی نے ایہہ سُن کے بڑے افسوس نال آکھیا تد توں آپنی اَدّھی عمُر اِنج ای گوا چھڈی اے۔ ملّاح نوں اُہدی گل سُن کے بڑا رنج آیا پر دِل شکستہ ہو کے چُپ ہو رہیا۔ اوسنوں کوئی جواب نہ دِتّا۔ جس ویلے مخالف ہوا وگن لگی اوس چپ کر کے بیڑی نوں گھُمن گھیر وِچ پھسا دتا۔ تے فیر اُچی آواز نال نحوی مولوی نوں کہیا۔ مولوی جی تُسیں تَرنا جاندے او۔ نحوی نے کہیا افسوس مینوں ترنا تے نہیں آوندا۔ ایہہ سُن کے مُلاح نے کہیا تے ہُن

فیر تہاڈی ساری عمر ای ضائع ہوئی سمجھ۔ کیوں جو بیڑی گھمن گھیر وِچ پھس گئی اے۔ ایتھے تخوی ہون نالوں تارو ہون دی لوڑ ودھیک اے۔

مولانا کہندے ہن۔ ایتھے محبّت دی (رب نال لگن لگان دی) لوڑ اے۔ دریا دا پانی مُردے نوں اپنے سر تے چُکّی پھر دا اے۔ پر جے کوئی زندہ بن کے اوس وَل آوے۔ اوس نوں غرق کرن توں فرق نہیں کر دا۔ ایسے طرح اے بندے جے توں خودی چھڈ دیویں۔ آپنے آپ توں لنگھ جاویں۔ تیرے اندروں بشرّیت مَر جاوے تے حقیقت (عرفان) دا دریا تینوں اپنے سر تے چُک لوے گا۔

مُرشد دی صفت

مولانا فرماندے نے خلقت خزاں اے۔ پیر بہار دا موسم اے۔ خلقت کالی رات اے۔ تے پیر حقیقت دا چند۔ کہندے ہن توں کسے چنگے پیر نوں اپنا رہبر یا گورو پھڑ۔ حقیقت والا رستہ بڑیاں خطریاں دا بھریا رستہ اے۔ توں ایس وِچ سوچ کے پیر دھر۔ مُرشد بناں پیر ایدھر نہ پا۔ تے یاد رکھ جیہڑا طریقت دے رستے وِچ بناں مُرشد دے ٹُریا۔ اوہ شیطان وانگوں وانجیا گیا۔

رسولؐ اللہ دی حضرت علیؓ نوں نصیحت

حضرت علیؓ نوں حضرت محمدؐ نے فرمایا۔ اے علیؓ توں اللہ دا شیر ایں۔ پر اپنی شیری تے بھروسہ نہ کریں۔ بھانویں

ہر کوئی بندہ خُدا دا قُرب حاصل کرن لئی بندگی کردا اے۔ پر توں رَبّی بھید پان لئی اُہناں وانگوں نہ کریں تے کِسے عقلمند سالک کِسے مُرشد دے سائے ہیٹھ رہیں۔ تے اُہدی تابعداری وِچ رب دا قُرب وصل بھالیں۔

Important

اِک قزوینی دا شانے تے شیر کھُدواناں

قزوینیاں دی عادت اے پئی آپنے جسم دے کسے انگ عضو اُتّے کوئی تصویر شیر وغیرہ دی گودوا کے اوس وِچ نیل بھرا لیندے ہن۔ تے فیر اوس نوں گھڑی گھڑی ویکھ دے رہندے ہَن۔

ایسے طرح اِک قزوینی اِک کاریگر کول گیا۔ تے آکھن لگا میرے جسم تے شیر دی نیلی تصویر کھچ دے۔ کاریگر نے پچھیا کیہڑا شیر بناواں۔ اوس نے کہیا ببّر شیر بنا دے۔ میرا بُرج ستارا وی شیر دا اے۔ ایس واسطے توں شیر ہی بنا دے۔ تاں جو میں جد لڑائی وِچ جاواں میرا پِچھّا (پِٹھ) طاقتور ہووے۔ جدوں مقابلہ کراں دشمن نال شیر وانگوں لڑاں۔

کاریگر نے فیر پچھیا۔ شیر کیہڑی تھاں تے بناواں۔ اوس کہیا میرے شانے تے بنا دے۔

جد اوہ کاریگر اوہدی بانہہ پھڑ کے سوئی نال گودن لگا اوس سوئی دی چوبھ نے اوس دے شانے اندر وڑ کے پیڑ دیاں لہراں ماریاں۔ قزوینی چیکن کُرلان لگ پیا۔ تے آکھن لگا توں سوئی پھڑ کے مُورت کیہہ کھودن لگا ایں۔

مینوں مار مُکان لگا اِیں۔

کاریگر نے کہیا توں آپ ای تے کہیا سی شیر دی مُورت بنا دے۔ ایس تے قزوینی نے پُچھیا توں شیر دا کیہڑا جوڑ یا انگ بنان لگا ایں۔ اوس کہیا میں شیر نوں پُوچھل وِلّوں بنان لگا ہاں۔ قزوینی نے آکھیا پُوچھل رہن دے۔ ایس نے تے میرا لہو پی لیا اے۔ ایس شیر دی پوچھل نے مینوں پوچھل توں پھڑ لیا اے توں ایس شیر نوں بن پُوچھلوں ای بنا دے۔

کاریگر اوہ تھاں چھڈ کے دُوجے پاسیوں گودن لگا۔ قزوینی پیڑ نال فیر چیکیا تے آکھن لگا۔ اِہ کیہڑا انگ چھوہیا ای۔ اوس کہیا اِہ شیر دے سر تے کن بنان لگا ہاں۔

قزوینی آکھیا مینوں تے نیڑے ایس کرن نال بڑی پیڑ ہُندی اے۔ ایس شیر نوں سر تے کن دی کیہ لوڑ اے۔ جے شیر سر تے کناں توں بناں ہی ہووے۔ تے فیر کیہ ڈر اے۔ توں اِنج ای رہن دے۔

کاریگر نے اوہ تھاں چھڈ کے ہینٹھی تھاں سُوئی کھوبھی قزوینی پیڑ نال پھیر تڑفیا تے ہائے وائے دی شور پکار پاندیاں آکھن لگا۔ اِہ تیجا انگ یا جوڑ کیہڑا بنان لگا ایں کاریگر نے کہیا میں ایہہ شیر دا ڈِھڈ بنان لگا ہاں۔ اگوں قزوینی نے آکھیا توُں رہن دے۔ اِہ ڈِھڈ وی نہ گود۔ شیر نوں بھلا ڈِھڈ دی کیہ لوڑ اے۔ مینوں حدوں ودھ کے پیڑ ہو رہی اے۔ بیڑ بند کر۔

کاریگر مُنہ وِچ اُنگل لے کے حیران تے نموشُ جھانا رہ گیا۔ اوس سُوئی ہتھوں بُھنجے رکھ دتی۔ تے آکھن لگا۔ اے مرد میں اَگے تیرے ورگا بندہ کدی نہیں دیکھیا۔ بھلا راہ دَس پئی شیر سِر۔کن۔پُوچھ تے ڈِھڈ دے بناں وی ہو سکدا اے۔ خُدا نے تے ایہو جیہا شیر پیدا نہیں کیتا۔ تے آکھن لگا۔ اے قزوینی جے تیرے وِچ سوئی دی چوبھ دی پیڑ سہن دا جگرا نہیں تُوں چاہئیں شیر ہون دا دعوےٰ نہ کر۔

مولانا روم کہندے ہن دھوڑی (ڈھونڈ) دے ڈنگ تے صبر کرتاں جو تُوں اپنے نفس دے ڈنگ کولوں خلاصی پا سکیں۔ مولا دے جنہاں بندیاں اپنے جسم تے نفس دے ہتھوں چھٹکارا پا لیا۔ سُورج۔ چن تے آسماناں اوہناں نُوں سجدہ کیتا۔ جس مولائی (رب دے پیارے) دے تن اندر دا نفس مر کھپ گیا۔ اوس بندے دے حُکم وِچ نُور دا سُورج تے بخشش دا بدّل آ گیا۔ جس نے مصیبتاں وِچ صبر کر لیا۔ سورج نے اوس نوں نہ ساڑیا۔

اے پیارے تینوں خبر اے۔ خدا دی توحید لِکھنا کیہ ہُندا اے۔ بس اپنے آپ نوں اِکّو رب دی وحدت وِچ ساڑ وِنجاوناں۔ اے بندے جے توں چاہنا ایں کہ توں دن دے وانگ روشن ہوویں۔ اپنے آپ نوں دن وِچ (ربّی نور وِچ) رات وانگر فنا کر دے۔

10.11.61

شاورھم فی الامر

بگھیاڑ تے لومڑی دا شیر نال شکار

اِک بگھیاڑ اِک لومڑی تے اِک شیر تینے شکار لئی پہاڑ ول گئے اوتھے اوہناں جنگل وِچ جا تباہی مچا دتی۔ تے ایتنے جانور پھڑے تے شکار کیتے۔ پئی جنگل دا اک احاطہ بھر گیا۔

مولانا کہندے ہن شیر لئی لومڑی تے بگھیاڑ نال شکار لئی جانا بھانویں ہینیاں ننگ یا ذلیل ہون والی گل سی۔ پر اوہ بخشش تے مہر کر دیاں ہویاں نال ٹر پیا سی۔ ایہو جیہے بادشاہ لئی ماڑیاں ہمراہیاں نال ٹرنا بھاویں اوکھت دا سبب ای لے پر ساتھیاں سنگیاں واسطے مہربانی تے رحمت ہندا اے۔

نبی صاحب نوں ربّ ولوں حکم آیا سی شَاوِرْھُمْ فِی الاَمْرِ (تسیں صلاح کے لیا کرو نال دیاں کولوں)۔ تے بھانویں لوک آکے آپ تھوں صلاحواں پچھدے سن پر آپ نوں وی اِہ حکم آیا ہویا سی۔

مولانا کہندے ہن تکڑی وِچ سونے دے نال جے لوہا تُل جاوے۔ اوہ تُلن نال سونا نہیں بن جاندا۔ ایسے طرح ساڈا جسم رُوح دا ہمراہی ہو گیا اے۔ تے اِہ جسم رُوح دی گُتے وانگ دربانی کر رہیا اے۔

جدوں جنگل دے ایہہ تِنّے شکاری شکار نوں نکلے۔ اوہناں تِن شکار نیل گائے بکری تے سِہا (خرگوش) کیتے۔ جد اوہ اوہناں لہو دے بھرے بھرائے مویاں تے پھڑاں نوں لیائے۔ لومڑی تے بگھیاڑ دے دل وِچ اِہ خواہش ہوئی۔ پئی

سانوں دی شیر کولوں انصاف نال حصّہ ملے گا؟
اوہناں دے لوبھ دا پرچھاواں (عکس) شیر دے شیشے ورگے دل تے پیا اوس اوہناں دے جی دی خواہش نوں بجھ لیا تے بگھیاڑ نوں کہیا توں انصاف نال ایس شکار نوں ونڈ دے۔ بگھیاڑ نے کہیا اے جنگل دے بادشاہ نیل گاں تیرا حصّہ اے ایس لئی کہ توں ساڈے وچ وڈّا ایں۔ بکری وِچلے درجے دی اے۔ اِہ میرا حصّہ ہویا تے خرگوش (سہیا) سبھ توں چھوٹا اے۔ اِہ لومڑی نوں دیدے۔
شیر نوں اوس بگھیاڑ دے اِہ کہن تے بڑا غصّہ آیا تے آکھن لگا اے کُتّیا بگھیاڑا! توں اِہ مَیں توں کیہ کہہ رہیا ایں۔ شیر نے بگھیاڑ نوں کہیا ذرا اگےّ ہو۔ جد اوہ اگےّ ہویا شیر نے اِک دھپھّا مار کے اوس نوں فنا کر دتا تے آکھن لگا مینوں سمجھن لئی اِہ اپنے آپ توں فانی نہیں ہویا۔ تے ہیں توں دے چکّر وچ ہی پھسیا رہیا اے۔
مولانا فرماندے ہن قرآن مجید وچوں کُلّ شیٔ ھَالِکٌ (رب دی ذات توں سوا) ہر شئے ہلاک ہون والی ہے۔ پڑھ تے دیکھ جے توں مولا دی ذات نال نہیں رَلیا توں اپنے آپ نوں فنا سمجھ تے اپنے اندر دی خودی وگنجا کے رب دی ذات نال اِکّو مِکّو ہو جا۔ نہیں تے رب توں وکھرا ہو کے فنا ہو جاویں گا۔

دو بیلیاں دی بات

اِک واری اِک یار بیلی نے اپنے دلبر دے در تے آ کے

کُنڈی کھڑکائی ۔ اوس پچھیا کون ایں ۔ کُنڈی کھڑکان والے نے
آکھیا ہیں ہاں ۔ دلبر نے اگوں جواب دِتا ۔ جا ایتھے تیرے
ورگے کچیاں تے "میں" آکھن والیاں دی لوڑ نہیں ۔ پہلوں
جاکے آپنا ۔ "میں پناں" کڈھ تے فیر آویں ۔

اوہ سکین سفر وچ جاکے ذرہ بھر دلبر دی یاد وچ روندا
تے سڑدا کڑھدا رہیا ۔ جدوں اوہ برہوں دی اگ وچ سڑ
کے پک گیا ۔ دلبر دی گلی وَل پرتیا ۔ نئے آن کے فیر کُنڈی
کھڑکائی ۔ پر مُنہ تھیں کجھ نہ بولیا ۔ پئی متاں بے ادبی
ہو جائے ۔ تے فیر میرے مونہوں کوئی بھیڑا لفظ نکل جائے ۔

دلبر نے پچھیا کون اے ۔ اوس اگوں کہیا ۔ اے بوہتے
گناں والیا سوہنیاں توں ای توں ایں ۔

دلبر نے آکھیا ہُن توں چھیتی نال میرے کول آ جا کیوں جو
اِک گھر وچ دو نہیں رہ سکدے ۔ پر جد سارے اِکو ہِکو ہو جان
تے دُوئی دُوتیا نس جاندا اے ۔ اوتھے مَیں توں نظر نہیں آوندا
سوئی دے نکے چوں دو سر والا دھاگا نہیں لنگھ سکدا ۔ جد
دھاگے دی تہ اِک ہووے تے آسانی نال سوئی دے نکے چوں لنگھ جاندا اے

شیر دا بگھیاڑ نوں مارنا

جدوں شیر نے بگھیاڑ نوں مار لیا ۔ فیر لومڑی نوں کہیا
اے لومڑی ہُن توں ایس شکار نوں وَنڈ ۔ لومڑی نے شیر نوں
سجدہ کر دیاں ہویاں آکھیا ۔ اے بادشاہ ایس گائیں نوں توں
شاہ ویلے (سویر ویلے) کھائیں ۔ بکری دی دوپہر ویلے یخنی بنا کے

پی لوین - کیوں جو بادشاہ عام طور تے دوپہر ویلے بجھتی رپیندے اَتے
تے شام نوں ایس خرگوش دا نُقل نوالہ کر لیئیں -
شیر نے پچھیا اے لومڑی توں اجیہا سوہنا عدل انصاف کتھوں
سکھیا اے - لومڑی نے آکھیا اے بادشاہ میں اِہ انصاف
بگھیاڑ دی موت کولوں سکھیا اے - شیر نے اِہ جواب سُن کے
آکھیا جد توں اپنے آپ نوں مار کے مینوں ای سبھ کجھ جاتا
اے - توں ہی توں آکھ کے توں میری ہوگئی ایں - ہُن میں
تینتھوں کس طرح فرق رکھ سکدا ہاں - جا ہُن اتے شکار توں
لے جا - ایہہ شکار بھی تیرے ہَن تے میں بھی تیرا ہاں - ہُن
توں بے فکر ہو کے ستّاں آسماناں تے گھُم دی تے موجاں
مان دی پھر - لومڑی نے رب دا لکھ شکر کیتا کہ مینوں شیر
تے بگھیاڑ توں پہلاں انصاف کرن لئی نہ کیہا - نہیں تے
میرا وی اوہو حال ہُندا جو بگھیاڑ دا ہویا -

آخری اُمّت دی وڈیائی

مولانا رُوم کہندے ہَن رب دا شُکر اے - جس نے سانوں
مسلماناں نوں آخری اُمّت وچوں پیدا کیتا تے اساں پہلیاں
لوکاں تے پہلیاں اُمتاں کولوں ساری سیاست تے سکھیا لئی -
پہلیاں بگھیاڑاں نمرود - فرعون تے شداد ورگیاں دے حال توں
سبق سکھیا - رب دے پیارے حضرت محمدؐ صاحب نے ایس اُمّت
نوں اُمّت مرحومہ (رب دی رحمت پائی ہوئی اُمّت) آکھیا
اے -

حضرت نوحؑ دا قوم نوں ہدایت کرنا

حضرت نوح نے کافراں تے نکرّاں نوں کہیا لوکو میں آپ کوئی شے نہیں۔ جے میرے وچ ربّی نور دی جوت جگدی اے تے میں اپنے سجّن دے جلوے نال جیوناں ہاں۔ میں جدوں انسانی چولے یا حس حواس توں غافل ہویا۔ میرا سُننا دیکھنا رب دا ہو گیا۔ ایہہ جیہڑا ساہ (دم) آ رہیا اے۔ اہ ہُو دوں اے۔ جے میں اپنے کوئی دم ماراں فخر تکبر کراں تے کافر ہنکاری ہو جاواں گا۔

شاہاں دے دربار وچ صوفیاں دی آدر عزت

مولانا۔ کہندے ہن کہ بادشاہاں دا طریقہ اے کہ اوہ اپنے دربار وچ پہلواناں نوں کھبّے پاسے کھلہار دے ہن۔ کیوں جو دل کھبّے پاسے ہُندا اے۔ مُنشیاں تے مُتصدیاں نوں سجّے پاسے بٹھاندے ہن۔ کیوں جو چٹھی لکھناں پڑھناں سجّے ہتھوں ہُندا اے۔ تے صوفیاں یا مولا دیاں نیک بندیاں نوں ساہمنے جگہ دیندے ہن۔ کیوں جو اوہ دل دے شیشے ہُندے ہن۔ بلکہ شیشیاں نوں ڈی (دی) ودھ ہُندے ہن۔ اِہناں دا دِل خُدا دے ذکر فکر نال مانجیا ہُندا اے۔ تے اِہناں دے دِل دے شیشے نوں ہر شے صاف لبھ دی اے۔

حضرت یوسف تے اوہناں دا یار بیلی۔

حضرت یوسف دا اِک یار بیلی بڑے چر پچھوں اوہناں نوں مِلن آیا جو اوہناں دا نِکیاں ہُندا یار سی۔ اوس یوسفؑ اگے یوسفؑ دے اُتّے اُہدے بھراواں دے ظلم دی گل چھیڑی۔ یوسف کہیا

بھراواں دا ظلم اِک زنجیر وانگن سی۔ تے مَیں اِک شیر وانگن ساں۔ شیر لئی زنجیر دا ہونا کوئی ننگ نہیں۔ ایہہ زنجیر شیر دی دھون اُتے کجھ چر لئی بھاویں بدھی رہی۔ پر فیر شیر زنجیر بنان والیاں تے بھارو رہیا۔

فیر اوس دوست نے کھوہ وِچ سُٹے جان دی گل چھیڑی تے آکھیا۔ کھوہ وِچ تُہاڈی کویں گُذری۔ یوسفؑ نے آکھیا۔ پچھلیاں راتاں وِچ چند جویں روز گھٹ دا جاندا تے اَنت ہلال (پہلے دِن دا چند) ہو جاندا اے۔ فیر اوہ ہلال وَدھ دا ہویا بدر (چودھویں دا چند) بن دا اے۔ موتی نوں کھرل وِچ پا کے بھاویں پیہ سُٹّن پر فیر اوہ موتی جد اکھاں وِچ سُرمے وانگ پایا جائے۔ اوہ اکھاں وِچ نور بَن جاندا اے۔ کنک دا دانہ مِٹّی وِچ رلا یا دبا دین پر آخر مِٹّی چوں دانے بھریا سِٹّہ ہو کے نکل دا اے۔ فیر اوس دانے نوں مُڑ کے چکّی وِچ پیہن تے اوہ سگوں مُردیاں نوں جان پان والی روٹی بن کے دونی قیمت پاوندا اے۔ فیر اوس روٹی نوں جدوں دنداں تھلّے پچھیا جاندا اے۔ تے اوس دی طاقت نال دماغ وِچ عقل تے سیاست آوندی اے۔ تے مُڑ ایہہ جان جے مولا دے عشق وِچ رُجھ جاوے تاں یُعْجِبُ الزُّرَّاعَ (بیجن والیاں نوں سوہنی لگدی اے) ہو جاندی اے۔

ایہناں گلاں نوں چھڈ کے حضرت یوسفؑ نے اوس نوں پُچھیا۔ اے یارا ایہہ دس میرے لئی کیہ تحفہ سوغات لیایا ایں۔

کیوں جو سجن دِل خالی ہتھ جانا رنج ہُندا اے۔ جویں چکّی دَل بِن کنکوں جانا۔

رب حشر دے دیہاڑے مخلوق کولوں پُچھے گا۔ پئی تُسیں میرے لئی کیہ لیائے او۔ جویں خالی ہتھ گئے سو۔ اونویں خالی ہتھ آئے او۔ یا نال وی کجھ لیائے او؟

اگوں دوست نے کہیا۔ اے یوسف میں تھاں تھاں تے پھر دیاں لکھاں تحفے ڈھونڈے۔ پر تیرے لائق کوئی سوغات تحفہ مینوں نہیں مِل سکیا۔ توں اِک کھان (دکان) ایں تے کھان کول اِک دانہ لے جان دا یا اِک سمندر کول تُبکا (قطرہ) لے جان دا کیہ مُل اے۔ جے میں شہر کرمان وِچ زیرہ لے جاواں یا کھلیان کول اِک دانہ لے جاواں تے اوہدی حقیقت کیہ اے؟

اے یوسف دُنیا دی کیہڑی شئے اے جو تیرے کول نہیں پر اِک تیرے حسن دی برابری کرن والی کوئی شئے مینوں نہیں لبھی میرا دِل اِک شیشہ اے۔ جس وِچ میں تیرے حُسن دی جھلک ویکھدا ہاں۔ میں ایہہ شیشہ (دل) تینوں پیش کردا ہاں۔ تاں جو توں اپنی سوہنی صورت نوں ایس شیشے وِچ ویکھیں۔ تے مینوں وی ایس بہانے یاد رکھیں۔ اِہ کہہ کے اوس نے بکّل وِچوں کڈھ کے شیشہ ساہمنے کر دِتا۔ کیوں جو سوہنے مکھڑے لئی شیشہ ای خوشی دا سبب ہُندا اے۔

مولانا کہندے ہن کہ ہستی دا شیشہ نیستی (اپنے مَن نوں مار دینا) ہُندا اے۔ جے توں بعقل نہیں تے نیستی نوں ہر حال

وِچ پا لَے۔ کیوں جو نیستی ہر لگ لوڑ توں پاک ہُندی اے تے ہستی وِچ سَو لگ لوڑ اے۔

جے کپڑا اگے ای ٹھیک ہووے تے درزی اوس تے کیہ کاریگری ہور دسے؟ جے کوئی بیمار نہ ہووے تے حکیم اپنی حکمت کیہ ظاہر کرے۔ جے تانبے وچ کھوٹ نہ ہووے۔ تے کیمیاگر اپنی کاریگری کیہ دسے؟

ایس واسطے توں اے بندے ناقص بن تے رب ول پرت۔ کیوں جو اِہ کمالیت دا ہنکار اِک بھیڑی بیماری اے۔ تے شیطان وانگوں ربّ توں دُور کر دیندی اے۔

کاتبِ وحی دا مُرتد ہونا

تیسرے خلیفہ حضرت عثمانؓ دے اگے اِک ہور بندہ لکھاری سی۔ جس نوں حضرت محمدؐ جو رب ولوں وحی (ربّی حُکم احکام) نازل ہُندے اُہ لکھاندے سَن۔

جد اوہ کاتب کجھ چِر وحی لکھدا رہیا۔ اوہ جیہڑی وحی لکھے۔ دل وِچ دھیان مارے تے اوس نوں اِنج جاپے۔ جویں اوسدے دل تے اِہ گل اگے ای ہیسی۔ مطلب اِہ کہ حضرت محمدؐ صاحب جیہڑی وحی لکھاندے ہَن اوہ اوس دے دل وچ لگّے ای ہُندی اے۔ جدوں حضورؐ نوں اوہدے اس خیال دا پتہ لگا۔ ربّ ولوں اُہدی جان تے قہر نازل ہویا۔ اوس دا سینہ اندروں کالا ہو گیا وحی دا کوئی اکھرّ اوہدے دل تے نہ رہیا۔ ایس تے حضورؐ نے فرمایا۔ اے کافر جے اِہ وحی تیرے دل تے اگے ای ہُندی اے تے ہُن تیرا دِل کیوں کالا ہو گیا اے۔ اوہ ہر چند

ایس سببوں سڑ دا کڑھ دا رہندا۔ پر شرم دا ماریا اپنے گناہ توں توبہ نہ کردا۔ پئی لوکاں وچ بھرم بنیا ہویا اے۔ بنیا رہوے اوس نوں رب وّلوں اِہ دُنیا دی جھوٹھی شرم دِیاں اجیہیاں بیڑیاں پے گیاں کہ اُہ توبہ نہ کر سکیّا۔ تے وِچو وِچ سڑدا کڑھدا رہیا۔

مولانا کہندے ہَن لوہے دیاں بیڑیاں کٹّیاں جا سکدیاں ہَن۔ پر ربّی بیڑیاں دی کوئی کاٹ نہیں۔ جے دھموڑی کسے نوں ڈنگ جائے۔ پل چھن مگروں چین آ جاندا اے۔ پر جے ہستی دی (ربّی) دھموڑی ڈنگ جائے۔ چین نہیں آوندا۔

بلعم باعور دا بد دُعا دینا

بلعم باعور مصر وِچ اِک بڑا پُہنچیا ہویا ولی سی۔ ایس نوں اپنی عبادت لیاقت دا بڑا مان سی۔ جدوں حضرت موسیٰؑ نے ایس دے دیس تے ہلّہ بولیا اوتھوں دے بادشاہ دے حُکم مُطابق ایس حضرت موسیٰؑ لئی بد دُعا کیتی۔

مولانا رُوم اوہدا ذِکر کر دے ہوئے آکھدے ہَن یساری مخلوق بلعم باعور دی تابع سی۔ اوہ لوک بلعم بن باعور نوں سجدے کر دے سَن۔ تے اوہ ایس ہنکار تے وڈیائی دے مان وِچ آ کے موسیٰؑ نال لڑیا۔

مولانا کہندے ہَن۔ ایس جہان وِچ شیطان تے بلعم باعور ورگے لکھاں ہَن۔ جیہڑے لُکے ہوئے وی ہَن تے ظاہر وی۔ تے اِہناں دوہاں نوں ربّ نے لوکاں وِچ ڈاڈھا

شیطان ـــ بلعم باعور

نشر کیتا اے۔ ساری لوکائی ایس گل دی گواہ اے۔

ہارُوت مارُوت دا قِصّہ

ہاروت ماروت دو فرشتے سن۔ اوہناں نے سُنیا ہئی دُنیا وچ انسان عشق عاشقی تے گناہاں وِچ رُجھا ہویا اے۔ اوہناں کہیا جے رب ساڈوں دُنیا تے گھلے۔ سانوں اپنے جتی ستی (با عصمت) ہون تے پُورا وِشواس (یقین) اے۔ ہئی اسیں پاک تے نیک رہاں گے۔ تے دُنیا وِچ بھیڑیاں باتاں دا ساڈے تے اصلوں اثر نہیں ہووے گا۔

رب نے اوہناں نوں دُنیا تے بھیجیا۔ اوہ دُنیا تے آئے تے ایتھے آ کے اوہ سوہنی جیہی کنجری زُہرہ نوں دیکھ کے اوہدے عشق وِچ پھٹّر ہو گئے تے اوہدے پچھے کتے۔ اوہ اُگّے اگّے ایہہ پچھے پچھے۔ کہندے ہُن اوس رب دی پناہ منگی۔ رب نے اوس زنانی نوں طاقت دِتی اوہ تارا بن کے آسمان نوں چلی گئی۔ زہرا تارا بن گئی۔ تے ہاروت ماروت رب اگے شرمندہ ہو کے توبہ تِلاّ کرن لگ پئے۔

مولانا رُوم کہندے ہُن۔ جویں ہارُوت مارُوت نے زمین تے آ کے خودی دے زہر بھرے تیر کھادے۔ اوہناں نوں اپنے جتی ستی (با عصمت) ہون تے بڑا مان سی۔ پَر گائیں شیر تے کجھ بھروسہ نہیں کر سکدی۔ ہئی گاں دے پنڈے تے بھاویں سبھے واگوں سارے کنڈے ہی کنڈے اُگ کھلون۔ فیر وی شیر اوہنوں ٹوٹے ٹوٹے کر چھڈدا اے۔ ہوا ہنیری کاہجہ تے رب جنے

گھاہ نوں کجھ نہیں کہندی - پر فخر تکبر ہنکار کرن والے شیخی مناخی تے آکڑ کرن والے پرانے کھنڈ درختاں نوں جڑھاں توں پٹ سٹ دی اے - پتراں نوں تیشے نال کوئی رنج نہیں پہنچدا۔ پر اوہ جڑھاں شاخاں تے ٹہنیاں نوں وڈھ سٹ دا اے -

مولانا کہندے ہن - جدوں ہاروت ماروت نے دیکھیا پئی دنیا گناہاں بھیڑیاں عملاں تے فسق فجور وچ پھس ہوئی اے - اوہ غصے وچ اپنے ہتھ منہ وچ پا کے چب دے - پر اوہناں اپنے عیباں تے جھاتی نہ ماری -

رب نے کہیا - تسیں شکر کرو کہ تسیں ہر ویلے میری غلامی تے بندگی وچ رجھے ہوئے او - میں تہانوں لوکاں دا گلی اگن شہوت دی تھاں نہیں لگائی - جے میں تہانوں وی ایہہ انگ لگا رہندا تے تہاڈا آسماناں تے کویں گذر ہو سکدا سی - تہاڈے جسماں وچ جنتی نیکی ہون دی طاقت میرے سببوں اے - ایس طاقت نوں تسیں اپنی ہمت نہ سمجھو - میری بخشش سمجھو - تاں جو تسیں شیطان دے ہتھکنڈیاں توں بچ سکو -

اِک بولے دا روگی گوانڈھی دی سکھ ساند لئی جانا

اِک بولے دی ترنجیں نے اوس نوں اشاریاں نال کہیا - پئی تیرا گوانڈھی ڈاڈھا بیمار اے - اوہدی سکھ ساند پچھ آ - بولے نے دل وچ سوچیا - پئی جانا ضرور چاہیدا اے - اوس سوچیا پئی اوہدے بُلھ ہلدے دیکھاں گا تے قیاس کر لاں گا - پئی اوہ باتاں کر رہیا اے - میں اوس نوں پچھاں گا -

سُنا دوستا تیرا کیہ حال اے ۔ اوہ آکھے گا۔ میں راضی ہاں ۔
یا اگے نالوں چنگا حال اے ۔ تے میں رب دا شکر کرکے فیر
پُچھاں گا۔ توں کھاہدا کیہ اے ۔ اوہ آکھے گا۔ میں شربت پیتا اے
یا جَواں دا پانی پیتا اے ۔ میں کہواں گا۔ رب تینوں صحت دے
اِہ غذا چنگی اے ۔ فیر پُچھاں گا۔ کیہڑا حکیم تیرا علاج کر دا
اے ۔ اوہ آکھے گا فلاناں حکیم۔ میں آکھاں گا اوہ بڑا برکت والا
اے ۔ چنگا اے ۔ میں اگے آزمایا ہویا اے ۔ جتھے اوس حکیم
دا پیر پَوے ۔ رب برکت پا دیندا اے ۔ دِل وچ اِہ متا پکا
کے اوہ بیمار کول پُجا۔ پر اوتھے جا کے اوہدے سارے خیال اُلٹ
ہو گئے ۔ تے روگی دے دِل نوں ڈاڈھا رنج ہویا۔ ایس سُکھ
ساند پُچھن نال سگوں اوہ آپس وچ رنج راضی ہو گئے ۔

جدوں بولا بیمار ول گیا۔ اوس نوں پُچھیا تیرا کیہ حال اے ۔
اوس اگوں کہیا۔ مر رہیا ہاں ۔ بولے نے آکھیا رب دا شکر اے ۔
روگی نوں سُن کے جوں کپڑیں اگ لگ گئی۔ صبر نہ کر سکیا
اوس کہیا۔ میرے روگ وَدھن تے ایس نے شکر کیتا اے ۔
اِہ تے میرا کوئی ڈاڈھا وَیری اے ۔

بولے نے فیر پُچھیا کیہ کھاہدا ای اوس کہیا زہر۔ آکھن لگا
چنگی چیز اے سوہنی نوش ہضم اے ۔ ایہہ سُن کے بیمار نوں
ہور غصہ چڑھیا۔ فیر پُچھیا حکیم کیہڑا اے ۔ جیہڑا تینوں دوا
دارُو دے رہیا اے ۔ اوس کہیا عزرائیل۔ کہن لگا نوش ہو
قسمت والا ایں ۔ اوہدا پھیرا بڑا مبارک اے ۔ میں اوس نوں

آپ کہیا سی پئی تیرے کول آوے۔

جس ویلے ایہہ باتاں کرکے بولا گھر نوں پرت آیا۔ اوہ آپنے من وچ بڑا خوش پئی میں سوہنی شکھ سانذ پُچھ کے آیا ہاں۔ اوس بولا ہون کرکے اپنی گل بات نوں اُلٹا سمجھیا۔ تے اوس گھاٹے نوں وی وادھا ہی جاتا۔

ایدھر بیمار آکھن لگا۔ اِہ بندہ جیہڑا ایہو جیہیاں باتاں کر گیا اے۔ کوئی ساڈا ڈاڈھا ویری اے۔ بیمار نوں اوہدیاں گلاں تے ڈاہڈا غصہ آیا۔ تے اوس سوچیا پئی ایس کولوں بدلہ لینا چاہیدا اے۔

مولانا کہندے ہن جیہڑا ہضم نہ ہون والی غذا کھا لیندا اے۔ اوہدا جی خراب ہندا اے۔ دِل متلاندا اے تے قے آن نوں کر دی اے۔ پر رب دے حکم نال بھلے بندے غصہ پی جاندے ہن۔ تے قے نہیں کر دے۔ کیوں جو حشر دِہاڑے صبر دا پھل مِٹھا ملے گا۔

ابلیس دا قیاس

خدائی نورُ انوار دے ساہمنے جس نے پہلوں پہل قیاس دوڑایا اوہ ابلیس (شیطان) سی۔ شیطان نے آکھیا میں ناری (اگ دا بنیا) ہاں تے آدم خاکی (مٹی دا بنیا ہویا) اے۔ اگ مٹی نالوں اُچا درجہ رکھ دی اے۔ اِہ ظُلمت وچوں اے تے میں نور وچوں ہاں اللہ پاک نے فرمایا۔ میرے کول تہاڈا نسب نامہ نہ پُچھیا جائیگا۔ میں تے تہاڈے زُہد تے پرہیزگاری دیکھاں گا۔ ایس فانی

جہان وِچ نسباں اندر ورثہ نہیں۔ سگوں مولا دی رضا نال سمجھ کجھ حاصل ہوندا اے۔ اُتے اِہ نبیاں تے رسولاں دا وِرثہ اے۔ اِہدے وارث پاک لوک ہون گے۔ ایتھے ابوجہل (کافر) دا پتر عکرمہ مسلمان تے نوح نبی دا پتر کافر ہوندا اے۔ ایس خاکی پتلے نوں اساں چن وانگ روشن کیتا اے۔ تے توں بھیڑے لیکھاں والا کالا کلُٹر اگ چوں بنایا گیا ایں۔ مولانا ایتھے فیر

ہاروت ماروت دی باقی گل

لکھدے ہن۔ اوہناں رب نوں کہیا اے خدا اِہ نہیں ہو سکدا۔ پئی ساڈے کولوں کوئی بُریائی ہووے۔ آدمزاداں نوں نیکی پاکی تے روحانیت دی خبر نہیں۔ ہن تک ساڈا ڈیرا آسماناں تے رہیا اے۔ ہن اسیں دھرتی تے ڈیرا لانا چاہندے آں۔ سانوں دنیا والیاں دے عملاں دا کوئی ڈر نہیں۔ کیوں جو آدم وانگ اسیں مٹی دے بنے ہوئے نہیں۔ اسیں دھرتی تے جا کے عدل انصاف تے تیری بھگتی کراں گے۔ تے راتیں مُڑ آسماناں تے آ جایا کراں گے۔ مولانا کہندے ہن آسمان تے رہن والیاں دا اِہ شان تے گمان قیاسی سی۔ اوہ دھرتی تے آ کے ایداں کد رہ سکدے سَن۔

آپنی حالت تے مستی لکا کے رکھنا

فرماندے ہن آ تینوں حکیم سنائی دی اِک بھید دی گل دساں اوہ کہندے ہن جتھے بیٹھ کے نشہ پانی (شراب) پیویں۔ اوتھے ای بیٹھ کے متھا ٹیک۔ کیوں جو جس نشئی نے شراب خانیوں باہر

قدم رکھیا۔ اوہ منڈیاں دا ہاسا مخول بن گیا۔ اوہ رستیاں وِچ نشے دے کارن ہر تھاں ڈگدا ڈھہندا پھردا اے۔ تے لوک اوس نوں مخول کر دے ہن۔ تے اوہدے پچھے منڈے لائی پھردے ہن۔ رب دی ساری مخلوق منڈیاں وانگن اے۔ تے رب دے مست دیوانے اہناں توں وکھرے ہن۔ رب نے دنیا نوں کھیڈ کُد (لہو و لعب) آکھیا اے۔ تے ساری لوکائی بالاں وانگوں ایس کھیڈ وِچ رُجھی ہوئی اے۔ جے توں دنیاداری دی کھیڈ نوں اجے نہیں چھڈیا۔ تاں توں اجے اِک ایانے بال وانگوں ایں۔ جد تک توں اپنی رُوح نوں پاک نہ کریں کدوں بالغ جوان ہو سکنا ایں۔ توں اپنے شہوت دے خیال نوں منڈیاں دے ایہہ کھیڈ کرن وانگ جان۔ جویں دو منڈے آپو وچ جائیں جائیں کر لیندے ہن۔ پر منڈیاں دی راہ کھیڈ کھیڈ ہندی اے۔ تے پہلواناں دی راہ کھیڈ جماع کہلاندی اے۔

رومیاں تے چینیاں دا نقاشی وِچ مقابلہ

چینی تے رومی آپس وچ جھگڑ پئے۔ دونویں آکھن لگے۔ چتر کاری (نقاشی) وِچ اسیں ودھ ہاں۔ دونویں بادشاہ کول جھگڑ دے ہوئے گئے۔ چینیاں آکھیا اے بادشاہ اسانوں دوہاں نوں اِک اِک گھر دیدے۔ اسیں اوتھے اپنی اُستاکاری (نقاشی) دے گُن دساں گے۔ بادشاہ نے آہموں ساہمنے دوہاں نوں دو گھر دے دِتے۔ چینیاں نے بادشاہ کولوں سینکڑے عجیب عجیب رنگ منگے۔

بادشاہ نے وی اپنے خزانے دا مُنہ کھول دِتا۔

رُومیاں آکھیا۔ اِہناں رنگاں تے نقاشیاں کیہ لوڑ اجیہے خالی اندر نوں جنگاں (زنگار) توں پاک صاف ہونا چاہی دا اے۔ سو رُومیاں نے گھر دا بُوہا بند کرکے اوس نوں میل کچیل تے زنگار توں چنگی طرح صاف کرنا شروع کر دِتا۔

جدوں چینی نقش نگار بنا کے اپنے کم توں وِہلے ہوئے۔ اوہ بڑے ڈھول ڈھمکے نال خوشی دے شدیانے وجاندے بادشاہ کول آئے۔ بادشاہ نے جاکے جدوں اُہناں دے عجیب عجیب نقش تے رنگ بھرے ہوئے ویکھے حیران رہ گیا۔

پھیر بادشاہ وِچلا پردہ چُک کے رُومیاں کول آیا۔ پردہ چُکن نال ایس شیشے ورگی صاف سُتھری کندھ تے جدوں چینیاں دی چِتر کاری (نقش نگاری) دا پرچھاواں (عکس) پیا۔ ایتھے اُہ نقش اوتھوں نالوں وَدھ کے سوہنے تے چنگے نظر آئے۔

مولانا رُوم کہندے ہن۔ اے بادشاہ دے بیٹے۔ اہے بندے توں صُوفی لوکاں نوں رُومی سمجھیں۔ اِہناں نوں بغیر کتاباں پڑھیاں تے ہُنر سکھیّاں عالم جانیں۔ اِہناں اپنے سینے نوں ہر طرح دی لگ لوڑ توں چنگی طرح پاک صاف کرکے مانج مانج کے شیشے وانگ چمکایا ہویا اے۔ اِہناں دا دل لوبھ لالچ تے غرور تکبّر توں صاف اے۔ تے دِل اوہ چنگا ہُندا اے۔ جیہڑا شیشے وانگوں صاف ہووے۔

ازل ابد عشق!

رسول اکرمؐ تے حضرت زیدؓ

حضرت محمدؐ صاحب نے اپنے غلام حضرت زیدؓ نوں پچھیا اے زید تیری صبح کویں ہوئی۔ تیری رات کویں لنگھی۔ اوس کہیا حضرت میں مومن بندہ ہاں۔

حضرت صاحب نے فرمایا۔ ایمان دے باغ دی کوئی نشانی دس۔ زیدؓ نے آکھیا میرے اندر عشق تے برہوں دی اگ لگی سی۔ میں بڑا تڑپیا۔ راتیں سوں نہ سکیا۔ جویں دن تے رات وچ جدائی پے جاندی اے۔ ایس طرح میرے وچ جدائی پے گئی۔ میں اوتھے پہنچ گیا۔ جتھے سو ہزار ورہ اک گھڑی وانگن ہندا اے۔ اوتھے ازل۔ ابد تے عقبیٰ داگلا جہان اکو جاپدے ہن۔

حضرت صاحب نے فرمایا۔ دس اوتھوں کیہ سوغات لیایا ایں۔ زیدؓ نے جواب دتا جویں مخلوق نوں آسمان نظر آوندا اے۔ مینوں عرش تے عرش دے رہن والے نظر آوندے سن اوتھے بہشت تے جہنم میرے ساہمنے راج سن۔ جویں باہمن ساہمنے بت پیا ہووے۔

میں لوکاں وچوں اک نظر نال دیکھ کے دس سکدا ہاں کہ کیہڑا دوزخی اے تے کیہڑا جنتی۔ مینوں مکھی تے سپ وکھو وکھ دس دے ہن۔

مولانا کہندے ہن ایس جسم نوں حمل والی ماں سمجھ۔ روح نوں بال سمجھ۔ ترہ دی پیڑ دبال جن ویلے دی پیڑ)

نوں مرن دا ویلا سمجھ۔
جدوں اِہ وجودی ہستی جگ وچ پیدا ہُندی اے۔ کالے گورے دا نکھیڑا ہو جاندا اے۔ نطفے دا اصل پانی تے پرشا اے۔ پر جان دا پرچھانواں اوس نوں کالی گوری لوتھ دی صورت دے دیندا اے۔

فیر زید نے کہیا اے نبی اللہ میں سبھ لوکاں نوں قیامت دے دہاڑے وانگ ویکھ رہیا ہاں۔ جے اجازت دیو تاں کھول کے سبھ دا حال حقیقت وکھو وکھ بیان کر دیاں جے آکھو تے اپنی زبان بند رکھاں۔

حضرت صاحب نے کہیا چُپ کر ایہہ بھید دی گل نہ دسیں۔

حضرت لقمان تے تہمت

اِک خواجہ (مالک) کول غلاماں وچ حضرت لقمان وی سن۔ اِہ ساریاں نوکر غلاماں وچوں بدصورت سن اُپّروں کالے سن۔ پر دِلوں صاف چِٹّے سن۔ مالک اوہناں غلاماں نوں ایس باغ چوں میوے پھل لین لئی نِت دہاڑے بھیج دا سی تے اوہ گھٹّے بہہ کے (اوہلے بہہ کے) میویاں پھلاں دے ڈھیر چوں رَج رَج میوے کھاندے تے مالک نوں آکے کہہ دیندے پئی ایس (لقمان) نے سارا میوہ کھاہدا اے۔

ایس گل تے مالک لقمان اُتّے اندر لتی غصّے ہُندا رہندا جدوں لقمان نوں مالک دی خفگی دا حال معلوم ہویا۔ اوہناں مالک نوں آکھیا۔ اے مالک بندہ چوری کر کے

کدوں چھٹکارے دی تانہگ رکھ سکدا اے خواجہ توں ساڈی
آزمائش کرتے امتحان کر لے۔
اے خواجہ توں سانوں گرم پانی رج کے (ڈھڈ بھرکے)
پیا دے۔ فیر سانوں کسے کھُلے میدان وچ لے جا کے ساریاں
نوں دوڑن دا حکم دے۔ توں آپ اسوار ہو جاویں اسیں
پیر پیادہ دوڑاں گے۔
مالک نے لقمان دی ایہہ گل من کے سبھ نوں گرم پانی
پین دا حکم دتا۔ جیہڑا سبھ نوں بھینا پیا۔ فیر اوس نے
میدان وچ لے جا کے سبھ نوں دوڑایا۔ گرمی دی جلن نال
اوہناں ساریاں دا دل اچھلن لگ پیا۔ تتے پانی نے سبھناں
نوں قے کرا دتی۔ قے کرن نال سبھناں دے ڈھڈاں وچوں
کھادھے ہوئے پھل نکلے۔ پر لقمان دے اندروں پن میووں
صاف پانی نکلیا۔
مولانا روم کہندے ہن۔ جد قیامت دے روز رب
نے لکیاں چھپیاں بھیتاں نوں ظاہر کیتا۔ جیہڑی شئے
اج ظاہر نہیں اوہ ظاہر ہووے گی۔ جدوں دوزخ وچ
تتا پانی پیایا گیا۔ سبھ دے پردے پھٹ جان گے۔ بڑی
خواری ہووے گی۔ سو جے توں نور چاہنا ایں۔ تے ربی
نور حاصل کر۔ جے توں دوزخ توں رہائی چاہنا ایں۔ تے
رب اگے سجدے کرن توں نہ اکیں۔ کیوں جو تساں لئی
اگے سدا لئی عذاب تے دکھ اے۔

حضورؐ دا زیدؓ نوں جواب

حضورؐ نے زید نوں فرمایا۔ پئی بولنا جیہڑا ہُندا اے۔ اوہ اندر دیاں بھیتاں نوں ظاہر کر دیندا اے۔ غیب دے پردے پاڑ سُٹ دا اے۔ تے غیب جیہڑا اے۔ اُہ ہمیشہ رب نوں منظور اے۔ ایس واسطے توں زبان نوں جیہڑی چُغلی بغیلی دے پردے پاڑ سُٹ دی اے۔ ہر ویلے بند رکھ۔ توں ایس جیبھ دیاں واگاں کھچ کے رکھ۔ کیوں جو رب دی ایہو رضا اے۔ پئی لوگ ایس عبادت وِچ رُجھے رہین۔ تے رب دی رضا اِہ اے کہ اوس دی رحمت سبھناں نیکاں بداں چنگیاں منداں عاماں خاصاں سبھناں اُپرّ ہووے۔ جے توں ایس پردے نوں پاڑ دِتّا۔ نیک بد دا بھید کھوہل کے دس دِتّا تے باقی کیہ رہ جائے گا۔ سو اِہ بیان نہ کریں۔

حکایت

اِک جوان نے کسے ماچھی (ماہی گیر) نوں دیکھیا۔ اوس سمجھیا اِہ سلیمان بادشاہ اے۔ پر جد سُلیمان بادشاہ ساہمنے آ گیا تے اوس دا سارا وہم گمان جاندا رہیا۔

مولانا کہندے ہین جد تک رب پوشیدہ اے۔ تد تک انسان فکراں وِچ ٹکّراں مار رہیا اے۔ تے سوچاں وِہماں وِچ پھسیا ہویا اے۔ تے غائب دا خیال اوسدے مَن وِچ وَس رہیا اے۔ پر جد رب آپ ساہمنے آ کھلوتا۔ فیر خیال باقی نہیں رہنا۔ کہندے ہین اساڈے لئی چنگا ایہو اے اسیں غیب تے

ایمان لے آیئے۔ کیوں جو دیکھ کے سو ایمان نالوں بن دیکھے
دا اِک ایمان چنگا اے۔

حضرت رسول اللہؐ دا زید لئی فرمان

حضرت محمدؐ صاحب نے زید نوں فرمایا۔ ساڈے صحابی سنگی ساتھی اِنج ہَن جیویں آسمان تے چند دے گرد تارے۔ رب دے بندیاں واسطے ایہہ ہدایت دیاں نوری شمعاں ہَن۔ پر شیطان لئی پتھر تے چنگیاڑے! جے ہر اِک نوں اجیہی طاقت قوت ہُندی کہ اوہ سُورج کولوں نور لیندے۔ ستارے جیہڑے ہَن۔ اوہ بھی سُورج کولوں نور لیندے۔ تاں چند دی ضرورت کوئی لوڑ نہ ہُندی۔ جیہڑا سُورج دے نور دا چاہوان اے۔

چند (بدل) نے دھرتی (مٹی) نوں آکھ دا اے۔ اے میرے ساتھیو میں بھی تہاڈے وانگ اِک بشر ساں۔ میرے وِچ اینا وادھا اے کہ میرے وَل وحی آسمانی (رب دے حکم) آئے۔ میں بھی تہاڈے وانگ کالے جُثے والا ساں۔ پر مینوں سُورج دی روشنائی نے اپنا نور دے دتا۔ سُورج دے ساہمنے میں ظُلمت ہنیرا ہاں۔ پر میں اپنے نفس دے ہنیرے نوں لُکا کے رکھیا اے۔ میں ایس واسطے کمزور ہاں کہ تسیں مینوں دیکھ سکو۔ کیوں جو تسیں سُورج نوں وِچ وِچالے دیکھن دے لائق نہیں۔

حکایت زیدؓ

زید چلا گیا اے۔ اوہ بشریت دی قیدوں چھُٹ کے

اپنے راہ ٹُر گیا اے۔ ہُن تینوں اوہ کد لبھ سکدا اے
جد زید ورگا تارا سُورج نوں ویکھ کے ایتھوں الوپ ہو
گیا۔ لُک چھپ گیا تے توں رکیہ ایں۔
جد رات پئی تارے نکلے ساری مخلوق مُنہ تے کپڑا لے
کے سَوں گئی۔ مُڑ فجر ہوئی۔ سورج نے آ چمکارا ماریا۔
مخلوق دی جاگ کھُلی۔ سارا عالم جاگ اُٹھیا۔ بیہوشاں
دے جھُنڈے نوں رب نے ہوش دتی۔ سارے خوشی وِچ
نچن ٹپن تے رب دی عبادت کرن لگے۔ اوہ وجود اوہ
ہڈیاں جیہڑے کھنڈے پُنڈے بے سُرت پیئے سَن۔
اوہناں وِچ جان پے گئی۔
مولانا کہندے ہن۔ ایسے طراں حشر دہاڑے سارے
چنگے مندے نابُودوں بُود وِل آون گے۔
رب کہندا اے خاکی بندے سُن توں میری قدرت
دا کیوں مُنکر ایں۔ توں نہیں جاندا جد ماں دے ڈھِڈ
وِچ لتاں کٹھیاں کر کے پیا سیں۔ میرے بناں اوتھوں تینوں
کڈھن والا کون سی۔ توں میری صنعت تے کاریگری نوں
نہیں تکیا۔ کہ میں تیرے وال تیرا متھا کیا سوہنا بنایا اے
تے تینوں ہر حال وِچ باہر لیایا ہاں۔
مولانا کہندے ہن رب دیاں بھیداں نوں پان لئی
کوشش کرتاں جو تیرے ہزاراں وہم گمان دُور ہو جان۔ توں
ایس پندھ لئی راتیں ٹُر۔ جوانی وِچ خدا دا جاپ کر۔

مڑ ایہہ رات تینوں نہیں لبھنی - توں ہنیری تے کالی رات وِچ اوس نوری دِن نوں ڈھونڈ - تے اپنی عقل کُلی نوں اپنا مُرشد پھڑ - تینوں ایس کالی رات وِچ نیکی لبھے گی - تینوں ایس ہنیرے چوں آبحیات لبھ پوے گا۔

حضرت عمرؓ دے سمے شہر نوں اگ لگنا

اِک واری حضرت عمرؓ دے سمے شہر نوں اجیہی اگ لگی کہ اوس پتھر نوں سُکی لکڑ وانگ ساڑ کے سواہ کر دِتّا - اوس اگ نے لوکاں دے مکان تے کندھ کوٹھے ساڑ دتے - جانوراں دے کھنبھ تے آلھنے ساڑ سُٹے - اوس اگ دیاں لاٹاں نال سارا شہر سڑ گیا - لوکاں اگ اُتے پانی تے سرکے دیاں مشکاں بھر بھر کے پائیاں - پر کجھ فائدہ نہ ہویا - سگوں اگ تیز ہوئی - پانی تے سرکے نے تیل دا کم کیتا۔

لوکی گھبرائے ہوئے حضرت عمرؓ دوجے خلیفہ پاس آئے تے آکھیا حضرت شہر نوں اگ لگ گئی اے - اِہ بجھ دی نہیں - آپ نے کہیا ا اگ نہیں ربی بھید اے - اِہ تُہاڈے بخل بخیلی دے سببوں اے - ایس لئی تُسیں سخاوت کرو - بھکھیاں نوں روٹی ونڈو -

لوکاں آکھیا حضرت اسیں حدّوں وَدھ کے خیرات کرنے ہاں - اسیں تے کدیں گھاٹے وادھے ول دھیان نہیں کر دے - حضرت عمرؓ نے آکھیا - تُسیں دکھاوے دی خیرات

کر دے او۔ لوکاں وِچ شیخی دسن تے وڈیائی چاہن لئی سبھ کجھ کر دیے او۔ تسیں رب توں ڈر کے یا رب نوں خوش کرن لئی نہیں کر دے۔ تے ایہو جیہی دکھاوے دی خیرات سخاوت دا کوئی فائدہ نہیں۔

مولانا کہندے ہن توں چُغلی بخیلی کرن والیاں مکّاراں چوں مولا دیاں بندیاں نوں نہ لبھ سگوں ولیاں تے نیکاں پاکاں دی صحبت سنگت وِچ آ کے بیٹھ۔

حضرت علیؓ تے ویری دا واقعہ

توں اپنے عملاں لئی حضرت علیؓ کولوں اخلاص سکھ۔ اوہ خدا دا شیر اپنے دل وِچ کوئی بُغض کینہ نہیں رکھدا سی۔ اِک لڑائی اندر حضرت علیؓ شیر خدا اپنے دشمن تے غالب آ گئے۔ اوس دی چھاتی تے سوار ہو کے اوس دشمن نوں قتل کرن لئی تلوار کڈھی۔ ایسے وِچ اوس کافر نے آپ دے مُنہ تے تھُک دِتّا۔ اوہ مُنہ جیہڑا ولیاں تے نبیاں لئی فخر تے وڈیائی دا موجب سی۔ اوس چہرے تے تھُکیا۔ جس نوں سورج سویرے شام سجدہ کر دا سی۔

اوس دے ایس کارے تے آپ نے تلوار ہتھوں سُٹ دِتّی۔ تے اوس دی چھاتی توں اُتر آئے۔ اوس نوں دن لئی جیہڑا جوش تے غصہ آپ دے مَن وِچ آیا ہویا سی۔ اُہ جاندا رہیا۔

کافر ایہہ اچنبا گل دیکھ کے حیران رہ گیا تے آکھن لگا اے اللہ دے شیر توں مینوں قتل کرن توں ہتھ کیوں کھچ لیا اے۔ تیرے غصے دے جھٹ پٹ مٹھیاں ہو جان دا سبب کیہ اے۔ اِہ بخشش تے رحم کرن دا کیہڑا ویلا اے؟

مومناں دے سردار حضرت علیؓ نے اوس جوان دی حیرانی دور کر دیاں ہویاں آکھیا میں نفس دا بندہ نہیں۔ رب دا بندہ ہاں۔ میں اللہ دے راہ وچ جہاد لڑائی کر رہیا ہاں۔ میں خدا دا شیر ہاں۔ لوبھ تے حرص ہوا دا شیر نہیں۔ کیوں جو میرے کم میرے فعل دین دی گواہی دے رہے ہن۔ تے نالے میرے فعلاں دا فاعل کرن والا اوہ رب آپ اے۔ میں تے اوس دی تلوار ہاں۔ میں خدا دے راہ وچ اپنے آپ نوں کجھ نہیں جاننا۔ میں رب دی ذات دے سوا سبھ نوں فانی سمجھیا اے۔

حضرت علیؓ نوں قاتل دی خبر

حضرت علیؓ کہندے ہن میرے نوکر نوں حضرت محمد صاحب نے فرمایا توں اِک دیہاڑے حضرت علیؓ دا سر تن توں جدا کریں گا۔ حضرت محمدؐ صاحب نوں اِہ ربّ ولوں وحی اُتری سی۔ جیہڑی امر الٰہی اٹل اے۔

اِہ نوکر ایہہ گل سن کے آپ نوں آکھن لگا اے شیر خدا

مینوں اوہ ویلا آون توں پہلاں ہی مار دیو۔ تاں جو میرے کولوں بھیڑا کم نہ ہووے۔ اگوں رب دے شیر حضرت علیؓ نے آکھیا۔

اے یارا میری موت جے تیرے ہتھوں اے۔ تے قضا نال حیلے بہانے کد ہو سکدے ہن۔ اوس عاجز آکے آکھیا اللہ دے واسطے میرے ٹوٹے کر دیو۔ تاں جو میرا انجام بھیڑا نہ ہووے۔

مولانا کہندے ہن۔ توں رب توں ڈر۔ خدا دے امر حکم اگے آپنے آپ نوں عاجز سمجھ توں خدا دے حکم اگے اپنا سر جھکا دے تے گمراہاں دے دین تے طعنے نہ کر۔

حضرت آدم تے ابلیس

جد آدم نے ابلیس (شیطان) ول بڑی حقارت نال ویکھیا۔ اوہدے کماں تے ٹھٹھہ کیتا۔ رب دے من وچ ایس دی بڑی غیرت آئی۔ رب نے آدم نوں آکھیا۔ اے آدم تینوں معلوم نہیں۔ اِہ میرا چھپیا ہویا بھید اے۔ آدمؑ اِہ سُن کے کنب گیا تے توبہ تلاّ کر دیاں ہویاں آکھن لگا۔ اے سچے پروردگار! میری توبہ ہیں دوجی واری شیطان ول اِنج تکبر ٹھٹھے نال نہیں دیکھاں گا میرا اِہ قصور معاف کر دے۔ مینوں اپنی بخشش توں دور نہ کریں۔ جیہڑی توں مینوں ہدایت بخشی اے۔ اوہ

میتھوں دُور نہ ہٹائیں۔ تے جیہڑی بدی میرے نصیبے وچ لکھی گئی اے۔ اوہ مٹا دیویں۔

حضرت علیؓ تے قاتل

حضرت علیؓ نے فرمایا میں اپنے ویری (قاتل) نوں رات دنے اکھاں ساہمنے پھر دا ویکھ دا ہاں۔ پر مینوں اوس تے غصہ نہیں نہیں ہوندا۔ مینوں موت دی جان وانگوں چنگی لگدی اے۔ کیوں جو رب دی راہ وچ مرناں ظاہرا موت ہُندا اے۔ پر باطن ولوں ہمیشگی دی زندگی اے۔ ایس طراں انسان ظاہر تے ٹُک مر جاندا۔ پر باطن وچ اوہدا درجہ اُچا ہو جاندا اے۔

قاتل دا آکھنا

قاتل فیر آکھن لگا۔ اے شاہ علیؓ مینوں اپنے ہتھیں وڈھ دے۔ تاں جو میں اوہ بھیڑا ویلا نہ ویکھاں۔ میرا سر وڈھنا تینوں سو وسوسے جائز اے۔ توں چھیتی نال میرا سر وڈھ دے۔

حضرت علیؓ نے فرمایا اے قاتل جے میرے جُسّے دا وال وال تیرا دشمن ہو جاوے۔ تلوار ہتھ وچ پھڑ کے تینوں وڈھن دے سو جتن کرے۔ پر جد تک رب دی رضا نہ ہووے گی۔ تیرا وال ڈنگا نہ کر سکے گا۔

توں بیغم ہو میں تیرا حمائتی تے سفارشی ہووانگا۔ میں اپنی جان دے مالک نہیں۔ میرے ساہمنے اِہ جُسہ کوئی ہستی حیثیت نہیں رکھدا

فتح مکہ توں رسول اکرمؐ دی غرض

مکہ فتح کرن توں حضرت محمدؐ دی غرض رکیہ اِہ۔ دُنیا دے

لوبھ - لالچ لئی سی ؟ جنھاں ستاں آسماناں دیاں گنج خزانیاں دی کوئی پرواہ نہ کیتی - جدوں اوہ معراج لئی گئے تے جنھاں دے درشناں لئی ست آسمان رُوحاں تے حوراں دے بھرے اگے سَن - جنھاں دے راہ وچ قدسی فرشتے آپنے سر دھر دے تے قربان ہوندے سَن جنھاں دی محبت دے کھوہ وچ یوسفؑ ورگے آپ ڈگ ڈگ پیندے سَن جنھاں نوں رجھان لبھان لئی فرشتے تے حوراں بن ٹھن کے آئے - پر اوہناں خدا توں سوا کسے وَل نہ تکیا - کیوں جو اوہناں وچ رب سچے دا ہی جلال جمال بھریا ہویا سی -

کوئی کالے دل والا جے اوہناں تے اہ گمان کرے بھئی اوہناں کسے لوبھ لالچ یا تاج تخت لئی مکہ فتح کیتا سی تے جانوں بھئی اوہدا دل کالا اے - تے اپنی جہالت کارن اینج آکھدا اے -

مولانا رُوم کہندے ہَن - بھئی جے توں پیلیاں شیشیاں والی عینک لا کے سُورج دی دُھپ وَل ویکھیں - تے اوہ تینوں پیلی ای نظر آوے گی - ایس واسطے اے نیک مرد ایس نیلے پیلے شیشیاں دی عینک نوں توڑ تاں توں مرد نوں تے گرد نوں (ترن نال جیہڑی پچھے راہ دی دُھوڑ اُڈ رہی اے) ویکھ سکیں گا -

ویری دا مسلمان ہونا

اوس ٹھگ سُنن والے ویری نوں شاہ علیؓ نے ویکھیا - جد

توں میرے اُتے تھُک سُٹّیا۔ تیری ایس حرکت تے میرے نفس نوں غصّہ آ گیا۔ میں تیرے نال جو لڑ رہیا ساں اوس ویلے میرا سارا غصّہ رب لئی سی پر ہُن نال نفس دے وی غصّہ آ رلیا۔ تے جتھے رب لئی کم کر دے ہوئیے۔ اوتھے نفس دی شرکت چنگی نہیں لگدی۔

اِہ رَبّی معرفت دیاں باتاں سُن کے اوس کافر دے دِل وِچ نور بھر گیا۔ اوس نے باطل دا جنیو (زُنّار۔جنجو) توڑ سُٹیا۔ تے آکھن لگا۔ ہائے افسوس میں ہُن تک ایویں ظُلم دا بیج بیج دا رہیا۔ اے شاہ علیؓ توں اِک تکڑی ایں۔ رب دی خو رکھن والی۔ سگوں توں ترازُو دا کنڈا ایں۔ میں اوس نورانی شمع اسلام دا غلام ہاں۔ جدے نوروں تیری شمع (ہستی) دا دیوا جگمگاندا اے حضرت توں مینوں کلمہ شہادت پڑھا۔ کیوں جو میں تینوں آزمایا تے اہل وفا چوں پایا اے۔

اوہدے نال اوہدے ٹبّر دے پنجاہ جنے وی مُسلمان ہو گئے۔ تے حضرت علیؑ نے حِلم دی تلوار نال اوہناں نوں قتل کر لیا۔ کیوں جو حِلم دی تلوار لوہے دی تلوار نالوں بڑی تیز ہُندی اے۔

خاص باتاں

مثنوی وِچ آئے ہوئے مشہور قصّے کہانیاں۔ بزرگاں۔ صوفیاں تے مشہور لوکاں بابت واقفی۔

طور پہاڑ

وادی ایمن وِچ اِک پہاڑ جتھے حضرت موسیٰؑ اِک ہنیری رات بلدی اگ دیکھ کے اگ لین گئے۔ اوہ اگ اگ نہیں سی۔ سگوں رب دا نور روشن سی۔ جس نوں دیکھ کے موسیٰ بیہوش ہو گئے۔

ازل دہاڑا

اوہ دن جد رب نے راہ دُنیا بنائی۔ رُوحاں بنایاں۔ مُڑ اوہناں رُوحاں کولوں رب نے پُچھیا کہ میں تہاڈا رب ہاں۔ (اَلَسْتُ بِرَبِّکُمْ) تے اوہناں رُوحاں کہیا۔ ہاں (قَالُوْا بَلٰی)

وحدۃ الوجود

صوفی آکھدے ہن۔ دُنیا دی ہر شئے وِچ رب دا جلوہ اسے۔ کوئی حجر۔ شجر۔ انسان۔ حیوان۔ جسم جان اوسدے وجود توں خالی نہیں۔

حضرت عیسیٰؑ۔

رب دے اِک رسُول جنہاں نوں رب نے راہ معجزہ دِتّا سی کہ اوہ موئے ہوئے انسان حیوان نوں زندہ کر لیندے سن آپ تے رب ولّوں کتاب انجیل اُتری سی۔

سرور عالمؐ

حضرت محمد مصطفٰےؐ مکّہ وِچ پیدا ہوئے۔ رب دے آخری رسُولؐ۔

مُسلماناں دے سردار اِہناں تے قرآن شریف رب وَلّوں نازل ہویا

حضرت عُمرؓ

مسلماناں دے دُوجے خلیفہ عرب دے قریش قبیلے دے اِک سردار اِہناں دے بھین تے بھنوِیا مسلمان ہو گئے ایہناں نے اوہناں نوں ماریا۔ پر جد اوہناں کولوں قرآن مجید سُنیا۔ تے آپ وی مسلمان ہو گئے تے مسلماناں دے وڈے سردار بنے۔

بنی اسرائیل

حضرت یوسف دے باپ یعقوب دی اولاد۔ حضرت موسیٰ دی قوم دا ناں۔ اج کل ایہناں نوں یہودی آکھیا جاندا اے۔ فرعون ایس قوم دا بادشاہ سی۔

آسمانی کھانا

حضرت موسیٰ دی دُعا نال بنی اسرائیل تے رب نے خاص مہر کیتی۔ ہر روز زمین تے بدانے وانگوں مٹھے دانے تے تلیر ورگے جنور ڈِگے ہُندے۔ جیہڑے سویرے اُٹھ کے لوک کھا لیندے۔ اوہنوں من وسلویٰ (مَن مٹھے دانے۔ سلویٰ تلیر ورگے پنچھی) آکھدے سَن۔ جد اِہ کھاندے کھاندے لوک اَک گئے۔ اوہناں حضرت موسیٰؑ نوں کہیا۔ اے موسیٰؑ اپنے رب نوں کہو۔ سانوں مسراں دی دال تھوم گنڈا ساگ وی دیوے۔

آسمانی دستر خوان

فیر حضرت عیسےٰ ویلے لوکاں اُہناں نوں آکھیا اپنے رب کولوں ساڈے لئی کھانا منگو۔ اُہناں التجا کیتی۔ رب نے المائدہ (دستر خوان) نازل کیتا۔ تے کہیا اِہ روز دا روز کھا لیا کرو۔ بچا کے

نہ رکھو ۔ رب دین والا اے ۔ پر لوک بچا کے رکھ لیندے
کہ خورے رب کل نہ بھیجے ۔ ایس تے اوہ کھانا اُترنا بند ہو گیا

زکوٰۃ

مسلماناں دے مذہب وچ اِہ اصول اے کہ ہر مسلمان اپنی جائیداد سونے چاندی مال دولت دا چالیہواں حصہ ہر سال رب واسطے دیوے ۔ ایس نوں زکوٰۃ کہندے ہن ۔

حضرت اسمٰعیل

حضرت ابراہیم نبی دے بیٹے جنہاں رب دے حکم تے اپنے آپ نوں قربانی لئی پیش کیتا ۔ تے باپ جد اُہناں دی گردن تے چھُری پھیرن لگے ۔ رب وَلوں اِک دُنبہ آ گیا کہ ایس نوں قربانی کر دیو ۔ اوس دن دی یاد وچ مسلمان عیدالضحیٰ (قربانی والی عید) مناوندے ہن اِہناں اپنے باپ دے نال مل کے خانہ کعبہ (رب دا گھر) مکّے وِچ بنایا سی ۔

خضر دا بیڑی توڑنا

اِک واری حضرت موسیٰؑ حضرت خضرؑ نوں مِلے تے آکھن مینوں نال لے چلّو ۔ اِہناں کہیا تُسیں کاہلے سُبھا دے بندے او تُسیں میرے نال نہیں چل سکدے ۔ اِہناں اگّوں ضد کیتی ۔ ایس تے خضرؑ نے کہیا مَیں تہانوں اِک شرط تے نال رکھنا کہ میرے کم وچ دخل نہ دینا موسیٰؑ نے اِہ مَن لیا ۔ دوویں ٹُر پئے ۔ دریا پار کرن لئی بیڑی وِچ چڑھن لگے ۔ پر کوئی وی بیڑی والا نیڑے نہ ڈھکن دیوے ۔ آخر اِک بھلے مانس بیڑی والے نے بٹھا لیا ۔ جد اِہ ٹُر پئے ۔ حضرت خضر نے بیڑی دے کجھ تختے بھن سُٹّے ۔ موسیٰ نے کہیا نالے تے ایس بندے نے

سانوں بیڑی وچ بٹھایا اے۔ دُوجے تُساں ایس دے تختے بھن سٹے ہَن۔ خضرؑ نے کہیا موسیٰؑ تینوں کہیا سی میری گل وچ دخل نہ دیویں جاہُن وکھرا ہو جا۔ موسیٰؑ نے کہیا اچھا بھُل ہوئی اگوں توں نہیں بولونگا

اِہ فیر ترے اِک تھاں پہنچے۔ لوکاں اِہناں نوں روٹی پانی نہ دِتا سگوں گالہاں کڈھیاں۔ جد اوتھوں بھُکھے بھیانے ترے۔ راہ وچ اِک ڈگی ہوئی کندھ ویکھ کے خضرؑ نے موسیٰؑ نوں کہیا۔ اے موسیٰؑ جا تھوڑی جیہی مٹی تے پانی لیائے۔ اوہ لیائے اِہناں اوس ڈگدی کندھ نوں مُڑ بنا گھلیار دِتا۔ موسیٰ رہ نہ سکیا۔ آکھن لگا۔ ایہہ کیہ کم پُٹھے کر دے او۔ خضرؑ نے کہیا اے موسےٰ توں فیر بولیا ایں۔ جا چلا جا۔ کہن لگے ہُن نہیں بولوں گا۔

اِہ فیر ترے۔ اگے اِک پنڈ پُہنچے۔ اِہناں لوکاں اِہناں دی بڑی خاطر تواضع کیتی۔ جد اِہ اوتھوں ترن لگے تے خضرنے اوہناں دے اِک مُنڈے نوں جانوں مار سٹیا۔ موسیٰؑ نے کہیا اے خضرؑ اِہناں لوکاں دی بھلیائی دا اِہ بدلہ۔ خضرؑ نے کہیا بس تیجی وار ہو گئی ہُن چلا جا موسیٰؑ نے کہیا۔ اچھا۔ پر مینوں گل تے دسو کہ تُہاڈے اِہناں کماں وِچ کیہ بھیت سی۔ خضرؑ نے کہیا۔ اے موسیٰؑ جیہڑی ایس بیڑی بھنّی سی۔ اوس مُلک دے بادشاہ نے حکم دِتا سی کہ ساریاں ثابت بیڑیاں بیگار وِچ لے لئو۔ سپاہیاں نے ساریاں بیڑیاں پھڑ لیاں۔ پر اوس دُوا بیڑی نوں ٹُٹی دیکھ کے چھڈ دِتا۔ تے ہُن اوہ روٹی کما کھا رہیا اے۔ جے اسیں اوسدا تختہ نہ بھن دے۔ تے اوس دی بیڑی وی کھس جاندی۔

فیر اُساں اوہ جیہڑی گنڈھ بنائی سی اوتھوں دے لوک بڑے بھیڑے تے ظالم سن اوس گنڈھ ہیٹھاں دو یتیماں دا مال سی۔ جے گنڈھ نہ بنی دی۔ تے لوک مال دیکھ کے لے جاندے ہن ایہہ مال اوہناں یتیماں نوں مل جائے گا۔

جیہڑا مُنڈا ماریا سی اوہ سارا گھر بڑا نیک سی۔ پر اِہ مُنڈا بڑا بھیڑا تے بدمعاش ہون والا سی۔ اوس نوں ایس کرکے مار دِتّا۔ کہ اوہ خاندان برباد نہ ہووے۔ سو اوہ بچ گئے۔

ابلیس

جد رب نے آدمؑ نوں بنایا اوس فرشتیاں نوں حُکم دِتّا کہ تُسیں آدم نوں سجدہ کرو۔ اُہناں سجدہ کیتا۔ پر شیطان نے آدم نوں سجدہ کرن توں انکار کر دتا۔ اِہ فرشتیاں دا اُستاد تے بڑا عبادتگذار سی۔ پر ایس انکار دے سببوں رب نے دھتکار دِتّا۔

مسیلمہ کذاب

ایس نے رسول اکرمؐ دی رحلت دے بعد نبی ہون دا دعوے کیتا۔ پر مسلماناں دے پہلے خلیفہ حضرت ابوبکرؓ نے خالد بن ولید مشہور سپہ سالار نوں فوج دیکے بھیجیا۔ اوہناں ایس نوں مار مُکایا۔ اِہ مسیلمہ کذاب (جھوٹھا) دے نام نال مشہور ہویا۔

حضرت حذیفہؓ

آپ حضرت محمدؐ صاحب دے اِک صحابی سن۔ مدین دے رہن والے۔ منّے پرمنّے عالم تے وڈّے صوفی درویش سن۔

ہُم رُقُود

(اوہ لوک جیہڑے سُتّے پیئے ہن) مُلک شام

دے کجھ عیسائی (اصحاب کہف) یہودیاں دے ظلم توں ڈر کے اک غار وچ وڑدے نئے اوتھے ہنیرا سمجھ کے ڈھیر چر ستے رہے جد ایہہ غار چوں باہر نکلے لوک دھرمی بن چکے سن۔ اوہناں ایہناں دی بڑی عزت کیتی۔ ایہہ ۳۲۰ ورھے ستے رہے سن۔

گاؤ گنج

اک پرانا خزانہ جیہڑا جمشید بادشاہ دے ویلے نوں زمین وچ دبیا آوندا سی۔ نے بہرام گور دے ویلے اک زمیندار نوں ہل چلاوندیاں ہویاں کھیت چوں لبھیا۔ ایس خزانے وچ گایاں ڈھگیاں دیاں سونے دیاں مورتیاں سن۔ ایس کر کے ایہہ گاؤ گنج (بیلاں دا خزانہ) مشہور ہویا۔

زہرہ تے ہاروت ماروت

ایہہ دو فرشتے سن۔ ایہناں رب نوں کہیا انسان بیوقوف اے توں سانوں دنیا تے بھیج۔ اسیں تیرے ناں دا پرچار کراں گے۔ ایہہ دنیا تے آئے اک عورت زہرہ تے عاشق ہو گئے۔ اوہ ایہناں توں اسم اعظم سکھ کے اسماناں تے چلی گئی تے تارہ بن گئی۔ تے ہاروت ماروت شہر بابل دے کھوہ وچ الٹے لٹکائے گئے۔

سوفسطائی

فلسفیاں دی اک وڈی ٹولی۔ شرع والے ایہناں نوں راہوں بھلے آکھدے ہن۔ سوفسطائی آکھدے ہن کہ دنیا تے دنیا دی ہر شئے اینویں وہم خیال اے۔ کسے دی کجھ حقیقت نہیں ایہناں دیاں تن شاخاں ہن۔

سورہ بروج

قرآن مجید دی اِک سورت جس وِچ دسیا اے کہ اِک سمیں کافر لوک کھائی (خندق) کھود کے اوس وِچ ڈھیر اگ بال دے تے جیہڑے رب دا ناں لیندے۔ اوہناں نوں اوس وِچ سُٹ دیندے سَن

حضرت ہودؑ

رب دے اِک نبی۔ اِہناں دی قوم دا ناں عاد سی۔ جد حضرت ہودؑ اِہناں وِچ دین دی تبلیغ کر دے تھک گئے۔ لوکاں تے کجھ اثر نہ ہویا۔ تے آپ نے تنگ آکے رب کولوں دُعا منگی۔ کہ اے خدا اِہناں تے عذاب بھیج۔ سو اوتھے بڑا قحط پے گیا۔ لوکاں آپنی قوم دے ترن پرونہیں بندے دُعا کرن لئی مکے بھیجے۔ رب نے اِہناں تے بدلاں دے ترن ٹکڑے آندے۔ اِک چِٹا۔ اِک لال۔ اِک کالا۔ تے کہیا اِہناں چوں چُن لئو اِہناں کالے رنگ دا چُن لیا رب وَلوں آواز آئی تُساں کالک چاہی اے۔ سو تُسیں برباد ہو جاؤ گے۔ سو اِہناں تے ایہا جھکّڑ جُھلیا کہ سبھ برباد ہو گئے۔

قبطی تے سبطی

قبطی فرعون دی قوم۔ سبطی حضرت موسیٰؑ دی قوم۔ جیہڑی فرعون دی قوم نال لڑی۔ تے رب نے اوس قوم نوں فرعون سمیت دریائے نیل وِچ غرق کیتا۔

قارون

اِک بڑا کنجوس سرمایہ دار حضرت موسیٰ دی قوم دے خویش قبیلے چوں اوس سمیں ہویا کہندے ہَن۔ ایس دے خزانے دیاں

کنجیاں چابی اونٹھ پُچلدے سُن - اِک روایت اے - حضرت موسیٰ نے ایس نوں کہیا کہ رب دی راہ وچ کجھ خرچ کر - ایس کہیا رب کون ہندا اے - اِہ دولت تے میں خود پیدا کیتی اے - ایس تے موسیٰؑ نے بد دُعا کیتی - اِک واقعہ اِہ وی بیان کیتا جاندا اے کہ کسے فقیر نے ایس نوں کہیا رب دے نام تے کجھ دیہہ ایس انکار کیتا اوس بد دُعا دِتّی - تے کہیا جا رب تینوں تِنّے خزانیاں غرق کرے - سو اوس دان توں غرق اے -

ابوجہل

کّے دا مشہور سردار ایس دا لقب ابوالحکم سی - پر مسلماناں نال تے حضرت محمد صاحب نال دشمنی کرکے ابوجہل مشہور ہویا - نبی کریم دا مشہور دشمن تے فساد دی جڑھ ابوجہل بدر دی لڑائی وچ ماریا گیا -

شق القمر

چند دا پھٹنا - اِک واری کافراں حضرت محمدؐ صاحب نوں سوال کیتا - جے تسیں رب دے سچّے رسُول او - تے چند نوں دو ٹکڑے کرکے دکھاؤ - آپ نے رب دے حُکم نال چند ول اُنگل دا اشارہ کیتا چند دو ٹکڑے ہو گیا -

فرعون

موسیٰؑ دے ویلے ہویا - ایس خدائی دا دعوےٰ کیتا - موسیٰ ایس دے گھر پلیا - تے جوان ہو کے ایس نوں رب دا راہ دسیا راہ نہ منیا - آخر موسیٰؑ نوں مارن لئی اُٹھیا - موسیٰ دریا نیل وچوں لنگھ گیا - پر اِہ سنے لشکر غرق ہو گیا -

نمرود

عرب عراق تے حکومت کردا سی۔ کیکاؤس نام تے نمرود لقب سی۔ ایس خدائی دا دعوای کیتا۔ جد حضرت ابراہیمؑ نے دین دی تبلیغ شروع کیتی۔ ایس نے اُہناں نوں اَگ بال کے وچ سُٹ پایا اوہ اگ ربدے حکم نال گلزار بن گئی۔ نمرود دے دماغ نوں اِک مچھر چڑھ گیا۔ جد تک سر تے جُتیاں وجدیاں آرام رہندا۔ جد جُتیاں مارنیاں بس کر دے فیر تکلیف ہُندی۔ ایس طرح جُتیاں کھاندا مر گیا۔

ہامان

فرعون دا وزیر بڑا عقل والا سی۔ ایس نے فرعون واسطے اِک برج بنوایا کہ اوس تے چڑھ کے اوہ موسیٰؑ دے رب نوں ویکھ سکے۔ فرعون نے کئی واری گناہاں توں توبہ کرنی چاہی پر ایس نے پیش نہ جان دِتی

عصا

اِک واری فرعون نے مُلک دے سارے جادوگراں نوں موسیٰ نال مقابلہ کرن لئی سدیا۔ اُہناں موسیٰ ساہمنے رسیاں دے سپ بنائے۔ حضرت موسیٰؑ اِہ ویکھ کے ڈر گئے۔ رب نے کہیا اے موسیٰؑ تیرے ہتھ وچ جیہڑا عصا (سوٹا) اے۔ نوں اِد ہتھوں بھُنجے سُٹ۔

جد موسیٰؑ نے عصا (سوٹا) ہتھوں سُٹیا۔ اوہ اژدھا (وڈا سپ) بن گیا۔ تے سارے چھوٹے سپّاں نوں کھا گیا۔ فیر ربّ نے کہیا اے موسیٰؑ توں اپنے سوٹے نوں پھڑ لے۔ جد موسیٰؑ نے اوس اژدھا نوں ہتھ لایا اوہ مُڑ سوٹا بن گیا۔

حکیم سنائیؒ

غزنی دے رہن والے اِک وڈے صوفی تے شاعر اپنے سمے دے بڑے نیک پاک بزرگ تے ولی سن۔

بلالؓ

حبش دا رہن والا اِک غلام جیہڑا مسلمان ہو گیا۔ تے جس نے سبھ توں پہلاں مسجد نبوی وِچ اذان دِتّی۔ اسلام دا سبھ توں پہلا مؤذن کافراں ایس تے حدّوں وَدھ کے سختیاں کیتیاں پر ایس اسلام وَلّوں منہ نہ موڑیا

عائشہ صدیقہؓ

مسلماناں دی ماں۔ حضرت محمدؐ صاحب دی بیوی۔ پہلے خلیفہ حضرت ابوبکرؓ دی دھی۔ لال رنگ ہون کر کے حمیرا (لال رنگ والی) مشہور ہوئی۔ بڑی عالم فاضل تے حدیث تفسیر دی عالم سی۔

کنکریاں دا بولنا

اِک واری ابوجہل مُٹھ وِچ کجھ کنکریاں لے کے آیا۔ تے آکھن لگا۔ اے محمدؐ (صلی اللہ علیہ وسلم) جے توں نبی ایں تے اِہ دس کہ میری مُٹھ وِچ کیہ اے۔ آپؐ نے کہیا اِہ میں دساں یا جو کجھ تیری مُٹھ وِچ اوہ آپ دَسّے۔ ابوجہل نے کہیا دُوجی گل بہتی سوہنی اے۔ آپؐ نے کہیا تیری مُٹھ وِچ چھ کنکریاں (نکّے روڑے ہن) تے اُہناں کولوں کلمہ سُن۔ اوسے ویلے کنکریاں نے کلمہ پڑھیا تے ابوجہل شرمندہ ہو کے کنکریاں سُٹ کے چلا گیا۔

سامری

موسیٰؑ دے سمے اِک بڑا جادوگر ہویا اے۔ جیہڑا حضرت

رب دے نبی سن ۔ لوکاں کہیا کوئی معجزہ دکھلاؤ۔ آپ نے اِک پتھر یا چٹان وَل اشارہ کیتا۔ ایہہ اونٹھنی بن گیا۔ آپ نے کہیا لوکو ایس نوں نہ مارنا جے۔ پر اُہناں مار سٹیا۔ جس تے اُہناں تے سخت طوفان آیا۔ تے اوہ قوم ساری تباہ ہو گئی۔

بلعم باعور

کنعان دا اِک عالم تے فاضل ڈاہڈا ریاضت والا۔ جد حضرت موسیٰؑ نے کنعان تے حملہ کیتا۔ بادشاہ نے ایس نوں کہیا موسیٰؑ دے حق وچ بد دعا کر۔ اوہ نہ منیا آخر زاہدی عورت نے مجبور کیتا۔ راہ